

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

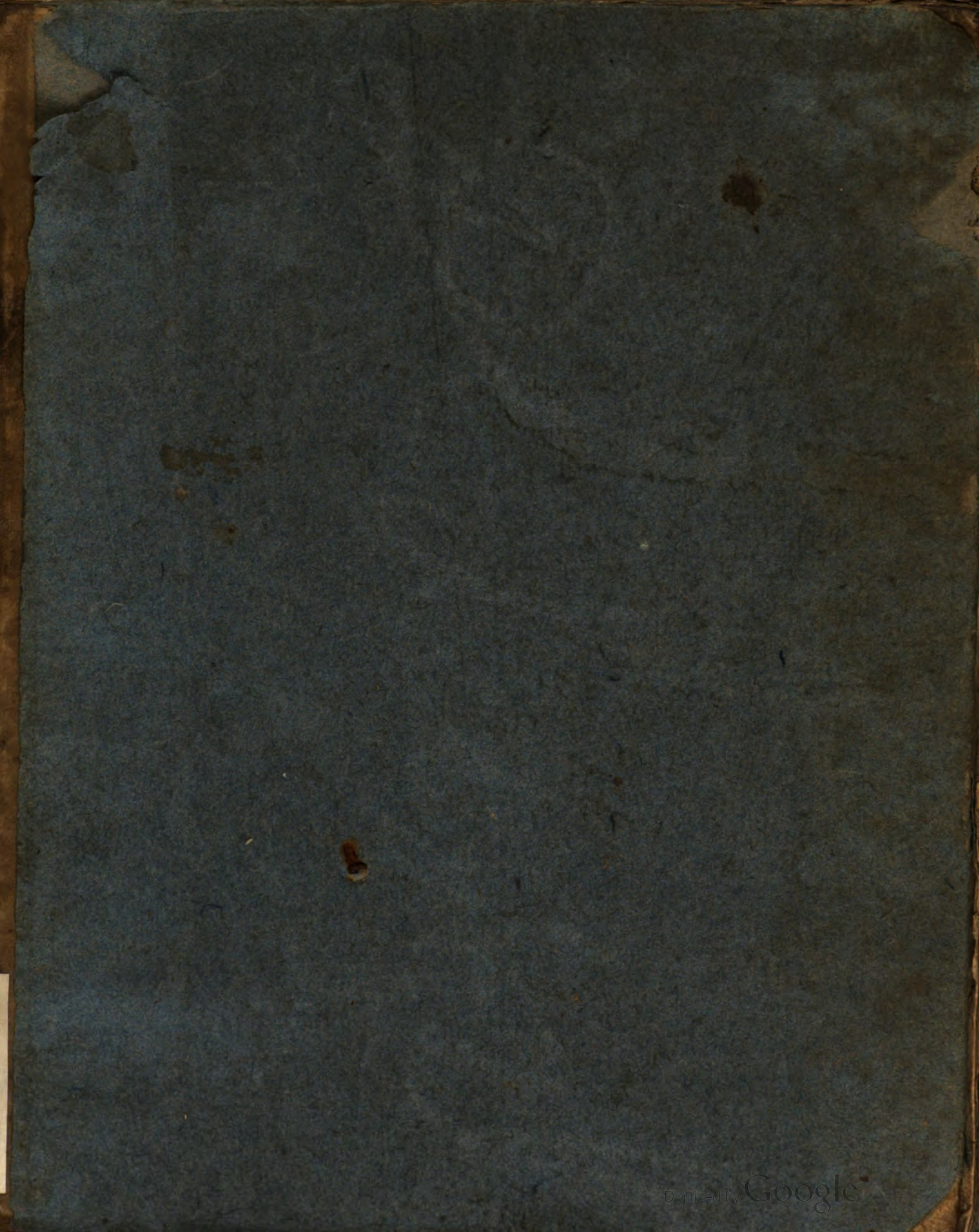
Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

- + *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.
- + *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
- + *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
- + *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via <http://books.google.com>

12229

/K behoude uen

Oct. 18⁶¹

R. 17634

UNIVERS

9000

Algemeine Grund-regeln
der
Niederländische Letterkunst.

Algemeene Grond-regels

der

Neder-duydsche Letter-konst,

met opmerkingen

Op de Spel-konst, Geluyd-teekens, Afslippingen,
en Uitspraek

Opgedraegen aan

Door L. de B. *** en J. F. de L. ¹⁸⁰⁵

1ste Vendemiaire jaer 16. — 23 Septem ber 1805.
D.

7537

Ik behore nen Jan-Francis ... Gend 1805.

Voortreden.

Eenen oogslag alken op het Opschrift van dit Werk, is genoegzaam om te doen zien, dat het gemaakt is voor de geene, die zoo aelkinnende zijn van onze nederduytsche of ~~slamsche~~ Letter-konst ook by Grondregels te willen leeren, ten voorbeelde van andere Volkereen, en wel bezonderlyk van onze nabueren de Hollanders, Fransche ende Engelsche, die hunne tael altoo aen de Jongheyd in boezemen. Dit Werk is wel bezonderlyk dienstig aen de jonge lieden, die men schickt tot de latynsche en fransche taalen. My dunkt dat den weynigen voortgang die veel daer in doen, eensweeys moet toegeschreeven worden aen onweetendheyd hunner moederlyke Tael, die zy noyt geleerd en hebben.

In alle Taalen heeft men twee soorten van beginselen. De eene zijn algemeyn ende eygen aen alle taalen, om dat zy genomen zijn uyt den aerd. Zelfs der dingen, en uyt de verscheide werkingen van 's menschens verstand: zoodanig als zijn de Bepaelingen, en het gebruik der Naem- en Werk-woorden, benedens alle de andere

deelen der Redenvoering. De andere Zyn de geene die maer aengaen de Woorden of de wyze van zig uytte~~dr~~ukken en die eygen Zyn aen ieder Taal in het be~~son~~der.

Der-een moet bekennen, dat men maer voortgang doet, in wat wetenschap het mag wicken, als volgens dat men daer van heeft geleerd en de doorgrond de waere beginselen.

'Tis het geen my reden geeft van te verzekeren, dat de beste en zekerste wyze van eene Taal te leeren, is, van zig daer toe bereyd te maeken door eene nauwkeurige kennis van deere algomeyne en besondere beginselen, met die werkstellig te maeken op de Taal die men alreeds weet en kend.

Waarlyk, zoo haest eenen jongeling, of allen anderen persoon weet en kend wat de Taalen onder hun gomeyne hebben, en dat hy in de zyne met gewisse bepaelingen kan uytleggen, alle de letterkondige moeyelykheden, wat blyft hem meer te doen om overtegaen tot eene vrende Taal, als te volgen nicuwe uytdrukkingen by de geene, daer hy alreeds van kend den grond en weerde? Het en zal alsdan maer meer Zyn een spel der geheugenis. Het oordeel en de bemerking zullen gedaen hebben hunne grootste pooging; daer en zal maer meer van noode Zyn ^{als} eene kleyne oplettendheyt, om in aendagt te neemen, waer in de twee Taalen, de geene die men weet, en die men leerd, aen malkanderen gelyk of van malkanderen verschillig Zyn.

Het is wel verre van daer, dat de jonge Lieden het zelve gemak

Vinden in de wyze die men hen gemeynelyk doet volgen. Natuurlyk is konnen zy leeren of Schrypen, of Zonder hen geësen te hebben eenige gegronde kennis van hunne moederlyke Taal; Sled men hen zoo ongeschapt in de beginselen van eene Taal die hen toenmael vreemd is, en daer zy de regels niet van en konnen begrypen, als waer veel saeren moeyte en arbeyd: daer in tegendeel, waer het Taek dat men hen de'ze zelve regels leerde in hunne eygne taal, het veel gemakkeliker zoudde zyn om aldan eene vreemde taal te verstaan, mis zy niets en zoudon vinden in de nieuwe uytleggingen die men hen geësen zoudde, nog in de voorbeelden daer men hem van bedienen zoudde om hen daer door het verstaen gemakkelijk te maeken, of het zoudde alreeds in hun begryp geëint.

Maen.

Ten anderen, wat Boeken geeft men hen in de hand om de Vlaemsche Letterkonst te leeren? Boeken, die voor den meerderendeel van alle goede Spelling beroofd zyn. Boeken, die geen gedaent en hebben van Letterkonst, of is 't dat het Letterkonsten zyn, de'ze zyn zoo flauw en zoo ongeregeld uytgeleyd, dat alle de rugt die zy daer uyt trekken, bestaet in een getal van Woorden; te weten, daer de gheuegenis meer deel in heeft als het oordeel.

De onderwinding en berestigd maer al te zeer de'ze waerheyd: want men ziet dikwils en zelfs dagelyks, dat schoolieren, die alreeds verre verdoonderd zyn, en zelfs andere bejaerde Persoonen zig

belommerd vinden, als wanneer men hen eenige vraegen daet op de eerste beginselen van hunne moederlyke Taal: en dat zekerlyk, om dat zy naft geen goed begin gehad en hebben. Ten is dat niet te verwonderen dat zy in het Schryven missen tegen de Spelling.

Wat eenen Smaec voor dit Nederland van hier zoo veel onwetende Jongheden en Zelfs bejuerde Menschen te vinden; om dit maer te besneuren, moet men niet alleen ayt neemen op de Geheymd-Schryften of Brieven, maer Zelfs op de Uytkeangberden der Steden en Dorpen, dien ende tot Schaepte der Nederlanders, gelyk alle geleerde moesten bekennen. 'Tis dan om duddarise misbruyken, zoo veel als in my is, te vermindere, dat ik dit Werk ondernomen hebbe. In de bepaelingen die ik hier geede, heb ik met alle aondaglykheid geslucht zekere misbruyken die men vind in enige Letterkonsten, daer ik bemerk heb dat de Ledesvoeringen somwylen met zoo weynige oplettendheid verdeeld en zoodanig onder-een gemengeld zyn, dat men de Zelve nauwelijks verstaen en kan; want zy han delen van de Naemen, ten tyde dat zy spreken van de Leden, ex van de Werk-woorden, ten tyde van de voornam-woorden. Men ligt'er uyt den aerd der tyden van de Werk-woorden; voor aler dat den Leerling weët, wat door de Samenroeping een Werk-woord is: het geen maer en kan versterken het oordeel der jonge Leden. Om de oefening deider Letterkonst dan verstaenderlyker en aengenaem te maeken aen de Taal-

Voorrede.

minnende, heb ik de Hoofdstukken zoodanig geschikt, dat het een afhangt van het ander.

Ik is't dat ik in't bijzonder niet gehandeld en heb van eenen Synaxis, het is te zeggen van het Schikken der woorden en Zinnen volgens de Regels van eene Letterkunst, en heb ik nochtans niet naer gelacten van daer gesepraem van te spreken in geheel het Werk, verrekend zijnde dat deze Regels beter geplactt sijn in het geroeg van ieder gedeelte der Rederoering, als in eene afgescheydene verhandeling.

Wat aenquet het gebruik van deiden Boek, my dunkt dat men hem de kinderen zoudde kunnen ten hand stellen om hen den Lettervolmaaktelyk te doen leeren en verstaen, voor dat men hen laet beginnen te leeren eene wromde Taal. Ik ben verrekend dat den tyd, die zy daer in zullen besteedden gelykints afgeleeren zal sijn, maer dat de kennis die zy daar uyt trekken zullen, een groot gemak zal bybrengen tot het leeren en verstaen van andere Tuelen.

Den middel die my alverbest gedoegt heeft om geene ondtigting te veroorzaeken in het hert der Jeugd, is ook gewest de voorbeelden zoo te schikken, dat'er geene en sijn, of zy beruten eenen grond van Goddiens, eene verhandeling van Geschiedenis of van Weetenschap, het geen nog zal kunnen medewerken om hen de Regels beter te doen verstaen, en om het leeren minder verdrietig te maeken. Men mag in het algemeyn verrekend sijn, dat,

uytgenomen de Letterkündige, weynige van onse Nederlanders hunne Taal
weeten by Grondregels.

Daer is reden van verwondering, dat het maer in het Nederland
alleen is, daer men zoo weynige geneegendheid heeft voor de moederlyke Taal,
voor eene Taal die aen veele andere dingen mist en moet wyken, en die om
zoo te zeggen de woordenrykste is van alle Taalen; maer die tot hier toe onge-
schaeft is gebleven by gebrek van taalminnende werkmans. Om haere oud-
heid, en moet zy ook aen geene wyken, nog zy en heeft niet van noode
naer andere Taalen haeren toelugt te nemen om op de alderkragtigste
wyse alles uytgedrukken: zy is ook zoo moeyelyk niet, als men wel zoude
willen doen gelooven, en zekerlyk is zy het minder als de Fransche; die
bovendien aen geduerige verandering onderworpen is: zoodanig dat men bynaer
van twintig jaeren een groot getal woorden of spreekwyzen ziet veranderen,
en als versleeten ziet afgekeurd worden: zoo dat imand, die over twintig
jaeren leer viel het Fransch heeft gesproken of geschreeven, heden
aentien zoude worden als in de selve omstaenen. Een doudanige verande-
ringen en is onse Taal niet onderworpen.

De Romaynen en hadden voor hunne moederlyke taal de selve
onterschilligheid niet, gelyk wy hebben voor de onse: want hunne taal ging
voor alle andere wetenschappen, die zy hunne kinderen deden leeren: en de
zorg die zy namen van die vroegtijdig te doen onderwyzen in de zuyftheit

Der Taal, ging zoo verre, van die maer toets-bedrouwen, zelfs in hunne teere jaeren, als een Meesters of Dienstheden die best en het Zuiverst spraken.

Het is zekerlyk een gebrek van goede beginselen dat men moet toeygenen zoo vele onregelmaetige uytdrukkingen en bedorven spreuken die dagelyks komen uyt den mond, ik en zeg niet alleeneelyk van het gering volk, maer zelfs van personen van het een en het ander geslacht, die in de weerd houden eenen aenmerkelyken staet, en is dat men'er eenige vind onder de geleerde die zuiverder spreken als de andere, zoo en is het altyd maer uyt gewoonte en uyt naerbedolgen.

Deeze algemeyne onweetendheid is boven-al te vinden in het geschrift. Buddanigen is welsprekende, die dikwils zoo wel niet en schryft. Eene Juffrouw, by voorbeeld, brengt geheel het vormaek by een een getel schap door haer verstand, door de deftigheid van haere woorden in de redevoering, en wel besonderlyk door haere vernuftige en geestige uytdrukkingen daer zy haer van bedient. Maar dat deesse Zelve Juffrouw haer eens uytdrukke in het geschrift, het schynt dat het de Zelve niet meer en is. Het is waar, dat haer verstand zig altyd doet kennen in haeren brief; de gedachten en hebben'er in den grond geene mindere levendigheid nog mindere vernuftigheid; maer dikwils en is'er meer nog opmacking nog binding in de zinnen; jaer met een woord en vind men in den brief niets dat een goede spelling mag vergelyken worden, zoo dat men met droefheid leest, het geen men met vermaek heeft hooren zeggen.

Deeze mislagen en kan men niet ontvugten, als door eene bedondere Letter-oeffening der taal. Het verkeeren met geleerde en het lezen van goede boeken, kunnen wel enigzints de spraek en het

geschrift verbeloren; maar zy en zullen nooit geene gegronde beginselen geiven: Men moet den Zynen toevlugt neemen tot Letterkonsten en wel bedonderlyk zien naar de beste.

Wat aengaet deede, ik hoop dat die, de welke de moeyte willen neemen van zig hier in wat te oeffnen, op korten tyd zullen leeren en verstaen alle de letter-kondige moeyelykheden die onse Tael heeft; 't zy van de uytpraak, 't zy voor de spelling.

Ik raede aen alle Meesters en Meesteressen, van deede wyde te volgen om alle hunne Leerlingen bekwaam te maken, om alles wat de nederduytsche Letter-konst betreft, te kunnen beantwoorden, en om alzo in geuykenis gesteld te kunnen worden met andere Volkoren; die hunne Tael by grondregels bezitten.

Indien de Leerlingen dit gewenscht voordeel uyt mynen arbeid mogen haepen, ugt ik my geuoeyzaam geloofd over den Zelfen; geen ander indigt hebberde, als myne Land-genooten dienstig te weeten, en de kleyning daer de nederduytsche ^{tael} in is, te verminderen, of zelfs in het geheel te doen verdwynen.

Algemeyne

Algemeene Grondregels
der
Nederlandsche Letterkunst.

Eerste Hoofdstuk.

Bestaan eenige lemerkingen op de Letterkunst, Woorden, Letter-
groepen, Letters, Klinkers, Twee-klinkers, Druif-klinkers, Twee-
klinkers en op de deelen der Rederooring. Eerste Lid:

Van de Letterkunst.

De Letterkunst, is een wetenschap, die onverbeterlijk leerd spreken, lezen, schrijven, en voorts brengen een geschreefene of uytgesproken rederooring.

Eene rederooring word gemaakt van woorden, de woorden zyn gemaakt van lettergroepen, en de lettergroepen van letters.

Algemeyne Grondregels

Van de ~~Woorde~~.

Men kan de woorden in acht neemen, als klanken, of tekenen om onze gedachten bekend te maken, het is te zeggen, het geen in onze geest omgaet.

Van de Lettergreepen.

De woorden in acht genomen als klanken, zyn gemaakt van Lettergreepen, en eene Lettergreep is eene klank, die hem te gelyk laet hooren, Zonder te mogen verdeelen: by voorbeeld, het woord onder-
Wyzen, is gemaakt van een vierdelig geklank, als on-der-wy-zen, en ieder geklank word te gelyk uytgesproken, Zonder te mogen verdeelen, vervolgens, ondermyzen, is gemaakt van Lettergreepen:

Een woord het geen gemaakt is van eene Lettergreep alleen, of het geen maer eene Lettergreep en heeft, word genoemd een lettergreepig; dus, ik vrees God, zyn drie eenlettergreepige woorden:

Van de Letters.

Elyk de woorden gemaakt zyn van Lettergreepen, alsoo zyn de Letters gemaakt van Letters: B. V. het woord waarheid, is gemaakt van twee Lettergreepen, en ieder Lettergreep is gemaakt van vier Letters.

Wij hebben tweederhande Letters: te weeten, de klankers en de Medeklinkers.

Van de Klinkers.

Door klankers versta ik gebruykte Letters, om uytgedrukken een en kiel geklank, het geen gemaakt word voor de opening des monds alleen, en zig verandert door de verscheyde gesteltinissen van een doorgang der stem. Men teld gemeynelyk zes klankers, als, a, e, i, o, u, y, Zoo noemend dat de zesde maer en is eene grieckische letter of eene twaeroudige ij, die klankers genoemd worden, om dat zy, alleen gesteld zynde, ^{en} Zonder loeden van enige

andere letter van zig zelven geluyde geeren, en ook om dat men zonder de Lettere geene eene Lettergreep spellen kan.

Opmerking op het geluyde veer vijf eerste klinkers.

Uytsprekende de a, bevind men, dat het geluyd in de keel schraabt, zonder dat het in den mond komt; dat het geluyd der e, zig vormaekt in het midden des monds; dat het geluyd van de i, klaet tegen de tanden; dat het geluyd van de o, op de tanden legt, en met geweld de tong doet aytewyflen; dat men het geluyd van de u, cyst den mond blaest.

III. Lij.
Van de twee klinkers.

De twee klinkers sijn als twee aengeslote klinkers, die in eene Lettergreep maekanderen volgen, en zonder te verdeelen te gelijck worden uytgesproken, en altoo een tweevoudig geklant maeken.

Men telde'er gemeynelyk verhoien; als ae of aa, ai of ay, au of ee, ey of ei, oe, oo, ou, uy of ui, ue, of uu.

Ae of aa, heeft eenen langeren klant als de a, gelijck in klaer, maer, waer, daer, die ook by eenige Nederlanders geschreeven worden, klaar, maar, waar, daar, 't geen niet min wel is.

Ai of ay, worden zonder verscheid van maekanderen gebruykt: als de hairen of de hayren van den eudering worden geays.

Au word meest gebruykt in onduytsche woorden: als in Paulus, Laudonius, en ook in Paul, en in de geina, die den selven klant van eyndelen.

Ei; alsoo deelen twee klinkers op drydakhande wyzen uytgesproken word. Zoo onderscheidt men dry verscheyde klancken, die op drydakhande wyzen gescreven worden: den klant door maekanderen hoeynde, word alomt zonder geaytelcken geteld; als in laest, veel, taet, geest, lood, maer, en in diergelijck.

Den hardsen klank word met het Scherp gelyk^{te}eken gathid, om ee hard uytgesproken, in de woorden, hoest, geeft, bleeft, lieft, schreeft, woeft, breedt, en in diergelijke:

Den klank ei, die nog by veelte met deese letters geschreven word, als in beir, meinstag, neir, weindig, enz., en die men ouw seldruyft, beir, meir, lig, weir, weirig, tekenen zy aldus, om dies te onderscheiden van den hardsen klank.

Eij of gelyk andere schryven ei, hoord men in boosheid, leyden, sprijen, of boosheid, leiden, sprijen, waer van het een zoo goed is als het ander.

Ei, spreekt men uyt, als in deur, soheur, enz.

Eie spreekt men Scherp uyt, als in bier, vier, enz.

Oe, heeft den Zelden klank van ou, gelyk in hou, zout, enz.

Oo, ook door mal kanderen vloeyende, word Zonder gelyk^{te}eken gesteld, als in hoofd, loof, poort, zoo, enz.

Den hardsen klank word met het Scherp gelyk^{te}eken gesteld, als in door, voor, woord, enz.

Ou, word uytgesproken te worden in alle woorden, die men zeldruyft schreef met ou, behalvens de geene die onder ou uytgenomen sijn; als in betrouten, brouten, goud, oud, hout, in plaats van betrouten, brouten, goud, oud, hout, enz.

Uy of ui klinkt als in kuylen, uyt, kuylen, kuylen, of kuylen, uit, kuylen, kuylen, die gelyk^{te}ijk goed sijn.

Ue of ue klinkt als eenen enkelen u, die van geenen medeklinken gedyd en is, als in betrouten, gebouten, houten, muoren, of betrouten, gebouten, houten, muoren, het geen ook goed is.

Van de Druytklinkers.

Druytklinkers sijn eene Lettergrein Staende, en te saemen in eeren oogenlick uytze spreken wordende, sijn Druytklinkers genoemd.

Men teld vijf zoo genoemde Dryklinkers; te witten, ay, ieu, eu, oeyen oey.

Aey, vind men in draeyen, kruiyden, Wreyen, enz.

Ieu, in nieus, nieusvrigheyd, enz.

Eeu, in leew, eeuwig, enz.

Oey, in bloeyens, moeyen, roeyen, Woeyen, enz.

Oey, in beroeij, ontroeij, Wroeijen, enz.

Van de Medeklinkers.

De Medeklinkers zyn letters of teekens, daer men zig van bedient om uyt te druktken de verscheide klanken der Klinkers, geuyt als ik uytspreek den Klinker a, hoord men dat het geklankt Luyter is, en Zonder mengeling van eniq ander geuyd; maer als ik ay, ia, ea, da, enz., haet ik hooren te gelyk met het geklankt der a, verscheide andere klanken, gemackt door de verseteyde beweegingen van de tong, tanden en de lippen: en het zyn de geklanken, voortgebracht door d'elke beweegingen, die men noemt uytpraak, en die voortvoerd zyn door de Medeklinkers.

Men teld gemeynlyk twintig Medeklinkers, die men altoo noemt, om dat zy Zonder hulpe van eenen Klinker niet en konnen uytgesproken worden; te witten,

B, C, D, T, F, H, J, K, L, M, N, P, Q, R, S, T, V, W, X, Z.

be, ce, de, te, pe, que, ha, je, ka, je, pe, que, es, te, re, ve, ie, ze, of ze, die verdeeld worden in d'elken Stemme Medeklinkers, en d'elken hald Medeklinkers.

De Stemme Medeklinkers worden aldus genoemd, om dat den Klinker in hun geluyd daer naer gehoord word, en zyn de volgende, be, ce, de, que, ha, je, ka, pe, que, te, re, ve, ze.

De hald Medeklinkers worden aldus genoemd, om dat den Klinker in hun geluyd weersaf gehoord word, en zyn de volgende: ef, el, em, en, er, et, ie.

De Medeklinkers spriekt men uyt als volgd:

By d'eerste letter van a, b, c, by de Stemmen genaemt Stem, by de Hal-
Stemmen Stem, word by ons genoemd be; zy is de eerste der Medeklinkers, en de Schape al haldende; geelven het geluyd van d'elke letter; zy helpt nog bedien

Algemeene Grondregels

den groote gemeynschap met de P, en mag eenszags p genoemd worden, gelijk de p in tegendeel eenszags B; welk verschil men gemakkeelyk kan hooren uyt de volgende woorden: pad, pat; bol, pot; buut, put; boeken, pakken; kannen, namen; baaken, paaken, enz.

C, deſe letter is by de letterkennende Nederlanders met recht meest uyt alle woorden gevoanen, uytgenomen uyt die, de welke van vreemde Talen voortkomen, gelijk als zyn: Carolus, Catharina, curius, coadjuteur, enz. In sommige woorden luyd zy als een s, en behoudtlyk als zy gevolgd is van de klinkers e en i, gelijk in celle, cieraed, enz, en zy luyd als een k, als zy gevolgd is van de klinkers a, o, u, gelijk in Carolus, coadjuteur, curius, enz.

Misschien zyn de woorden celle, cieren, cieraed, cys, zekere vogelken; de eenigste die in onze nederduytsche taal met de c beginnen, en alsoo geschreven worden.

D, deſe schijnt de nabuier van de t te wesen, behalven dat de d wat zachte is, en de t knagtiger luyd: gelijk uyt de woorden bad en kat; bed en wet; lid en spit; enz. by de sondaaglike leſers genoeg verstaen word.

E, is al wederom in het spel, met den Medeklinker l, want de f in haar zelden van k orde uytgedekt is, de welke dikwils verandert word in een l, om het meervoudig zags te maeken; als in graef, graf luyt wylt genoegzaam gelien word, om te konnen zeggen graven, graven, lyden, wylen; enz.

G, deſe letter moet men altyd geeden den oogenom die haar toekomt, haer suemende. Gelyk zy uytgesproken word in de eerste lettergreep van het Fransch woord guérisen, en niet gelyk zy uytgesproken word in de eerste lettergreep van het Fransch woord guésis, als of de stoude lynde, het ween een miskenyk zoudt zyn, en verwering verontfaeken.

Wanneer men ch of g gebruiken moet.

De ch behoovende in het begin, in het midden en in het eynde van een woord bynaer zeld den klink van een g, zoo diende men in die gelyke woorden de g daar te plaatsen in

Deszelfs plaats de g te gebruiken, aengzien men volgens den regel, geen twee letters en maect
gebruiken, als men het met een daer van, geeft in de volgendes, agten, veragten, veragting, in
de plaats van achten, maecten, veraghtiging, alwat de eerste met de g alleen geschreven, zoo
veel naderen als met de ch, mids het den zelven klank is.

Men plaegt oortjds dusdanige woorden te schrijven met een g, als agten, ver-
agten, veragting; dog met verloop van tyd, heeft men gezien, dat de i aldaer een overlooiige
letter was, en dat de g alleen den klank genoegzaam in dusdanige woorden konde opheffen,
gelijckijc kan het ook de g doen voor de ch, het welc gegronder, de taal eygen der en
gem ahhelyker soude sijn, zoo voor den taalsinnenden vromdeling, als voor den taalinin-
nenden inboorling; en te meer nog bevonden, om dat de grindheden zoo verschillig sijn;
want den eenen wild de g, daer het wederom eenen anderen anders wild, zoo dat onze taal
noyt volmaect en kan, nog en sal sijn, zoo lang de geschillen olysen dueren tusschen
de geleerde. D. van Hoogstraalen, eenen zeer gelierden Man, sel bekend door zynen
Schoonen Woordenboek, zegt in zyn Voorbericht, dat hy ^{het} ~~hy~~ jaud met de g, en de geschillen
laet, om die geschillen willen maeken.

Men dieide dan de ch maar allen te gebruiken in woorden; die de zelve letters
niet missen konnen, als in boech, mensch, nisch, waesch, wensch, wenschen, en dierge-
lykes meer om de dobdelkennigheyt uit onze taal, zoo veel als het mogelijk is, te bannen,
zoude men eenige woorden, haerel een zelve uytpraak, en bedolgens niet noodzaaklyck;
volgens haere verschillende betekening, nu met de ch, en dan met de g konnen schry-
ven; als licht, een helder licht; lygt, dat niet swaer is; dicht en g. dicht; dygt, dat
niet verre af is; doch of maer; dog of dogge, eenen hond; pligt, nyderlyke pligt,
plichlyg, eenen plichetigen man, en ook de ginn; die daer van voortkomen, met nog
enige andere. Veelc moeyens willen in de ch en g zoo vele verschilligheden aen-
brengen, dat het hoofd wel eenen woordenboek zoude moeten sijn; om die alle te ont-

Algemeyne Grondregels

houden, het welk de reden is, dat onze spraak of taal onvolmaakt en duyster blijft. Den zin alleen en het oordeel van den Lezer zal het verschil genueg onderscheiden tusschen die dubbelzinnige woorden.

I, en mag naamelyk voor eene letter genomen worden: dewyl zy byzonderlyk maer eene opkacing der borst is, die den klank van de volgende klinkletter met het opkacelen des adems met meerdere kraagt uyt de borst daer komen. Onze nabuuren, de Franche, die woyzig of niet uyt de borst opkacelen, hebben ons allengskens van dieze opkacing beroofd: Zoo dat die letter by ons zoo veel als in wind verdweenen is; om welke oortack vele, ten Spotte van andere, schryven el voor hel, infernus; and voor hand, canis; emel voor hemel, coelum, en zoo vele andere.

Om dudenige misbruyken te voorkomen, is het noodig, dat men de kinderen de alle letter uyt de borst leere opkacelen en noemen ha met een blasing.

J, dieze letter Medeklinker zijnde, en diend niet verward te worden met de klinkletter i; want dieze twee letteren zeer verschillen van mal kanderen, zoo in machsel naem en uytpraak.

In machsel; want de klinkletter i heeft nog hoofd nog steert, en de Medeklinker j heeft eenen steert.

In naem; want de i word Klinkletter genoemd, en de j Medeklinker.

In uytpraak; want de i kan uytgesproken worden alleen staende, hebbende een volkomen geluyd van haer zelve; daer in tegensel de j niet kan uytgesproken worden als met eene Klinkletter, waer van zy het geluyd of den klank ontleend, gelyk in de volgende woorden; jacobus, jesus, jicht of godagra, jannes, ja devius, enz, Zoodat men die maect uytspreeken ja, om die te onderscheiden van den klinker i.

K, word uytgesproken in de volgende Lettergreepen: ka, ke, ki, ku, en ook gebuyt in alle woorden, die ertijds met de c geschreeven werden behavens in

eenige woorden by de letter q aangehoord.

L, M, N, worden uytgesproken als in lat, mat, nat; let, met, net, enz.

P, heeft wat harderen klank als de b, gelyk men onder die laatste letter aange-
teend heeft: maar zoo haest als zy gevolgd is van eene h, neemt zy te gelyk met de h
den klank aan van eene f; dog, dit valt gemeenlyk te vooren in onduytsche woorden,
het is te zeggen in woorden die van andere taalen voortkomen, als in philippus, pha-
risiën, phoenix, philosophie, enz., die men moet uytspreeken al ofter stond philippus,
pharisien, fenix, philosophie, enz.

Qu, en is geene letter van onzen a, b; alzo wy in de plaats van qu, altyd kw
ken men gebruyken, wel te verstaen; in alle eorregte nederduytsche woorden, als by voor-
beeld, quade, kan men schryven kwade; quam, kan men schryven kwam, enz. Men
moet bemerken, dat de letter q, die de uytpraak heeft van q, noyt gebruykt en word
zonder gevolgd te zyn van eene u.

Men moet nog bemerken, dat schryvende quam, voor ik kwam, men den
oorspronuyk verliest van het gromdevoord, het geen is kommen, dat zekerlyk met geene
qu geschreeven word, maar met eene ki; daarenboven, wie zal my zeggen; dat in
de woorden quellen, quynen, quylen, de ue en uy geene twinkelenkens zyn; en dat ik
verloegens zal kunnen lezen, als ofter stond kuellen, kuynen, kuylen? om welke onge-
goud reden te vooren komen, moet men altyd gebruyken de kw, die de taal eeygen is, en niet
de qu, die niet als verwarring kan veroorzaken, en aan de taal oneygen is: dog den
taalkennenden Lecker, kan hier over onpartydig oordeelen, en daer naer zijne gelyd-
heid.

R, de oude Schryvers hebben deese letter genoemd, eene honds-letter, om dat de
honden al kinorrende schynen deese letter te noemen, en zy word ook uytge-

Algemeene Grondregels

spreekten als met een geschreef der tong; als in raed, redden, rieken,
ent.

Sen Z, de beste schryvers van onzen tyd, keuren het geluyd der S Tetschep, en dat van de Z zegt: daer toe viele ingemist hebben en nog darslyk in miesten, gebruykende Sontschyffen de Z voor de S, en de S voor de Z, zonder enig onderscheyd, of hunderde lig aen het gebruyk der S alleen.

Den Heer Lenaald Hoonen, tekenend aen in zyne nederduydsche Letterkonst, hoe dat in de uitspraak der nederduydsche Letterkonst, uytgegeven van over honderd ~~jaar~~ twintig jaeren by de Kamer te Amsterdam door Henri de Laurenszoon Spiegel, getuygd word, dat onze voorouders, gelijk uyt oude Schriften en drukkelen blijkt, de Z voor een S plaagten te gebruyken; schryvende Zelig, Zee, Zon, Zonel, Zoorn, ent. Den Zelden schryver zegt, dat dit gebruyk dan nuwder ingevoerd werd by den gemelden Laurenszoon Spiegel, en nu nuut van honderd jaeren lang van de treffelykste nederduydsche Schryvers gevolgd is: als van Dirk Volhaertszoon Korenhart in zyne vertaeling van Caëlius; Pietet Korneliszoon Heerd in zyne gedigten en geschiedenissen; Joost vanden Vondel in zyne breedspellen, digten en vertaelingen; niet zonder voortgang en toetemming van andere volkeren in de uitspraak niet gemeld. Dus, moet de jeugd leeren hemmen het onderscheyd van geluyd zegt te bespeuren in de Z, en scherp in de S, als in de volgende woorden:

Zand,

Zuyger,

Zolder,

Zadel,

Zagten,

Sant of Santikenel

Zuyker.

Soldy.

Sabel.

Suffen, ent.

en dat meer in de uitspraak aen het gehoor te taelsen verschild.

Meer staet nog te latten, dat by de zelve Schryvers de z van de Mede-
klinkers, geenen anderen ayten zy ontfangt, dan alleen de w, als in zwair,
zwart, zweep, zweiden, enz.

E, deſze letter, heeft wat harderen klanke als de d, gelyk wy van die
letter ſprekkende, reugetoond hebben: maar in veeler anduydsche woorden heeft
zy den klanke van ei, en wel beſonderlyk als zy geſcheld is van ie, of ie, als
in partiael, patientie, ambitie, die men uytſpreekt al ofter ſtand jaar iael, pacien-
tie, ambicie, enz.

V, den klanke van deſze letter is wat zachter, dan de f, gelyk wy van
de ef ſprekkende, ook aanmerkt hebben; dog veela Zynier, die in de ſpelling
en in het ſchryven deſze letter miſbruÿken, neemende in veela woorden den
klinker u voor den ^{mede}klinker v, en den medeklinker v voor den klinker u,
zoo dat, om dussdanige miſbruÿken te vermijden, men de Leerlingen de kragt
der letteren wel moet leeren kennen, om te weten, wanneer zy den mede-
klinker v of den klinker u moeten gebruyken: zy moeten dan deſze letter
v aen hunne Leerlingen doen noemen ve, om die te onderscheiden van den
klinker u.

W, eertijds plagten de oude deſze letter te gebruyken, om te ſchryven
wt, voor wyt; waer wyt men zou konnen in twiſt traken, of zy eenen waeren
klinker of medeklinker is; en wanneer men'er niet aandagt op let, ſchryft'er
ten minsten in de zelve eene u klinker en eene v medeklinker gehoord te
worden. Dit kan men nog bemerkken in de woorden daer zy voor de v geſteld
word, als in wreed, wraek, wringent, wrypen, wremd, enz.: want het is bynaer, als

Algemeene Grondregels

of men waerd, waerk, kortelyk afkœft. Doy wat hier haere bestemming raekt. De Meesters maeten haer doen noemen we, en niet dobbela: want het is delagelyk tot wyspysdte van eenen medeklinken zoo veêle letters te gebruyken, daer een blanke letter gmaecqveem is.

De oe, schoon de oe geene nederduydsche letter is, heeft zy nogtans insyng in de woorden blusen, oeten, soen, haewel die ook zeer stal met een ho zonden kennen geschreeven worden, als blusen, oeten, he ho, enz. De andere woorden, die de oe blank veruytschen, moeten met ho gespeeld worden; als de kelyk, dagelyk, zy herdag, enz.

V. Lid.

Van de deelen der Redtvoering.

De woorden tot hier toe in ayt genomen; als blanken; zinder eenige bewerkingen te maeken op het gein zy kunnen beteckenen; doen kennen by middel van de stem, of van het geschrift, wat in onzen geest ongaet, en deese woorden noemt men de Deelen der Redtvoering; die zyn het Naamwoord, het Lid, het Voornaemwoord, het Werkwoord, den Deelhebber, het Deywoord, het Voorzetsel, het Hoepelwoord en het Tusschenstelsel.

Daer deese negen deelen verstaen ik, dat men geen een woord spreken kan, zonder kerat te zyn onder een van deese negen deelen; het is te zeggen, zonder te zyn een van deese negen deelen, of een Naamwoord, of een Lid, of een Voornaemwoord, of een Werkwoord, enz.

Tweede Hoofdstuk.

Van het Geslacht, van het Getal, en van den Naemval:

EER dat men come tot den uytflag van de Deelen der Liededaring, zoo moet men noodzaakelyk, en in het algemeyn weeten, wat dat is geslacht, getal en naemval; om dat drie dry dingen overeenkomen met de naem-woorden, lieden, voornaem-woorden en Deelhebbers.

Van het Geslacht.

Den Geslacht is in den oorsprong sene wyze om te onderscheiden door de uytdrukking, het Mannelyk, het Vrouwelyk, en het Ontlydig Geslacht.

Alhoer in onte nederduydsche ^{letter} ~~practick~~konst dry Geslachten zyn, te welen: het mannelyk, het vrouwelyk en het ontlydig. Zoo bediend men zig van den of eenens om te onderscheiden het mannelyk; van de of eene, om te onderscheiden het vrouwelyk; van het of een, om te onderscheiden het ontlydig. Dus, den vader eenen vader, is mannelyk; de moeder, eene moeder is vrouwelyk; het kind een kind, is ontlydig.

Het en zyn niet alleen de woorden die voortkomen van man of vrouw, die van dusdanig geslacht zyn; maar daer zyn'er nog vele andere, voor de welke

Algemeene Grondregels

men kan stellen den eenen, de of een, en het of een; en die men daarom noemt; mannelyk, vrouwelyk of onzijdig, al ist dat zy geene beteekening hebben van het een of van het ander geslacht. G. V. De woorden boek, tafel, huys, en kennen van geene van deite geslachten zyn: noytans, om dat men gedaagelyk zegt, den boek, gelyk men zegt den vader; en de tafel, gelyk men zegt de moeder; en het huys gelyk men zegt het kind; Zoo hebben de geleerde voor onken tyd, boek gemaakt van het mannelyk; tafel van het vrouwelyk; en huys, van het onzijdig; en alzo van veel andere woorden.

Van het Getal.

Het getal is eene wyze van uytgedrukken de eenheid of de meerdorheit der dingen; het is te zeggen, als men spreekt van one of meer zaaken.

Daer zyn twee getallen; te weten, het eenvoudig, als men meer en spreekt van eene zaak alleen; en het meervoudig, als men spreekt van verschyde: G. V. man, is in het eenvoudig; mannen, zyn in het meervoudig. Den boek, is in het eenvoudig; de boeken, zyn in het meervoudig. De tafel, is in het eenvoudig; de tafelen zyn in het meervoudig. Het huys, is eenvoudig; de huysen zyn in het meervoudig.

Van den Naemval.

Den Naemval is eene wyze van uytgedrukken de verschyde overentkomsten der de dingen hebben deene met d'andere. Deite bepaeling en de aard der naemvalen, zullen breeder uytgeloyd worden in het twaelfte Hoofdstuk; men zal hier alleenlyk zeggen, dat er zyn zes naemvalen: te weten, den Noemer, den Tweeter, den Geeter, den Aenklager, den Rouper, en den Lieemer.

Derde Hoofdstuk.

Van het Natuurwoord.

Het Naam-woord diend om uyt-te-spreken de reden daer men van handelt, of om het oogmerk van een gedagt uytgedruktken: dus, god, engel, mensche, peerd, groot, klein, rood, liefdelijk, enz. zyn Naam-woorden, om dat ik door oogmerk van een gedagt verstae, dat alles wat ons inwendig besatten, en zig Zelfen veruonen kans, door een enkel handaigheyt zonder daer over enig te oordeel te reellen, uytgedrukt is in de redevoering door een Naam-woord.

Daer zyn tweederhande Naam-woorden: te weten, het Zelfstandig Naam-woord en het byvoegelyk Naam-woord.

Van het ^{te} Zelfstandig Natuurwoord.

En Zelfstandig naam-woord, is het gein dat uytdukt een bepaelt oogmerk, dat niet van noede heeft verdoegd te zyn aan een ander Naam-woord, om te kennen verstaen worden: dus, den hemel, de arde, het water, zyn Zelfstandige Naam-woorden, om dat zy klaarlyk in het uytducken doen kennen een bepaelt oogmerk, zonder dat het noodig is een andere Naam-woorden te doen verstaen:

Men onderscheyd g. meynelyk tweederhande Zelfstandig naam-

Algemeene Grondregels

woorden; te wèten, de algemeene, de verzamelde en de eigene.

De algemeene naam-woorden, zijn de geene die uytdrukken algemeene gedachten; het is te zeggen, gezagten, die overeenkomst kunnen hebben met verscheyde dingen; gelijk de naam-woorden van engel, mensch, jued, enz., die men kan toewebden aan alle engelen, aan alle mensch, en aan alle jueden in het algemeene.

De verzamelde naam-woorden, zijn de geene die, alhoewel in het eenzijdig, in den geest het gezagt brengen van verscheyde dingen; of van verscheyde personen van het zelve gezagt, als te samen vereenigd. Dus, het naam-woord van bosch; doet bevatten verscheyde boomen; het geene van volk; doet bevatten verscheyde mensch; en het geene van leger, verscheyde soldaten. Het is het zelve van naam-woorden van volkheyd, moeyndigheyd, getal, menigte, hoop, meerderendeel, enz.

De eigene naam-woorden zijn de geene, die uytdrukken enkele gedachten; het is te zeggen, gezagten, die ons maer en verdoonen een enige zaak; gelijk zijn de naam-woorden van cicero, parys, enz., die maer toe en komen aan een mensch alleen, en aan een stad alleen.

II. Lid. Van het Eywegelyk Naam-woord.

Het eywegelyk naam-woord, is het geene, dat uytdrukt een onbeperct oovermerke of de aardighheyd van een zaak, en die men niet klaarlyk kan verstaan, ten zy men daer by toevoegen een zifstandig naam-woord: L. V. als ik sey, rood, lufftyk, milt, drdy.

nodig, zoo drukt ik uyt de hoedanigheid van eenige zaak; dog men verstaet maar klaerlyk deese woorden, ten zy als ik daer byvoeg zelfstandige naam-woorden, om te kunnen zeggen een rood kleed, een lieflyk kind, een milddaedig hert.

Howe men een zelfstandig naam-woord zal onderkennen
uyt een byvoegelyk.

Men kend gemeynelyk een zelfstandig naam-woord uyt een byvoegelyk, door het woordken ding, dat men kan voegen by de byvoegelyke naam-woorden; kan men dit niet doen, zoo is het een zelfstandig naam-woord; gelyk boek, tafel, huys, zyn zelfstandige naam-woorden, om dat men niet kan zeggen tafel ding, boek ding, huys ding; groot, kleyn, lang, breed zyn byvoegelyke naam-woorden, om dat men kan zeggen een groot ding, een kleyn ding, een lang ding, een breed ding, end.

III. Lid.

Van de Naem-woorden van Getal.

De naem-woorden van getal zyn de geene die uydrukken de getallyke overeenkomsten die men bevat in de rekenen.

Daer zyn 'er tweeder hande: de byvoegelyke naam-woorden van getal, en de zelfstandige naam-woorden van getal.

De byvoegelyke naam-woorden van getal zyn de onafhangelijke of hoofde, en die van naem-woorden van schikende getal.

Door onafhangelijke of hoofd-getal, verstaen ik de geene die dienen onvolbrectelyk en onkelyk te betrekken de verscheide getallen die beantwoorden op deese vraey: Howe veel zyn 'er ? gelyk als zyn conen, eene of een, twee, dry, vier, vyf, zes, zeven, acht, negen, tien, elf, twelf.

Algemeene Grondzegeis

Dertien, veertien, vyftien, zestien, zeventien, achttien, negentien,
twintig, dertig, veertig, vyftig, zestig, zeventig, tachtig, negentig, honderd,
 twee honderd, duysend, twee duysend, tien-maal honderd duysend, of
millioen, duysend millioenen, of milliard, enz.

Door schikkende naem-woorden van getal, verstaen ik de geene die beteekenen de schikking der dingen ten aanzien van het getal, en die beantwoorden op deere vraag: Don hoer veelsten is't? gelyk als zyn, den eersten, de eerste, het eerst, den tweeden, den dorden, den vierden, den vyften, den zesden, den zeventen, den achtten, den negenten, den tienden, enz.

De schikkende naem-woorden van getal, worden gemaakt van de onafhangelijke of hoofdzige naem-woorden van getal, met daer by-te-zegen sten of den.

De zelfstandige naem-woorden van getal, zyn de geene van indameling of vergadering, van uytdeeling of verdeeling, van aangroeying of vermeerdering.

De zelfstandige getellige naem-woorden van indameling zyn de geene die uytdrukken een bepaeld getal van zaeken als vooreing en maer een machende; gelyk als zyn: een getal van tien, van twintig, van honderd, enz.

De getellige naem-woorden van verdeeling zyn de geene die uytdrukken wat dat is het deel van een getal ten aanzien van zyn geheel; gelyk zyn: De helft, een derde, een vierde, een vyfte,

17bis

Der Nederduytsche Letterkunde..

een zesde, een zeventste, een achtste, een negende, een tiende, enz.

De getellige naem-woorden van aengroeying sijn de geena die doen kennen door een woord alleen hoe dikwils een zelde getal of eene zelve veelheid is herhaeld, gelyk sijn. het dobbel, het dry dobbel, het vierdobb-
bel, het hondendste maal, enz.

IV. Lid.

Van het Geslacht der Naem-woorden.

De naem-woorden voor de welke men kan stellen den of eenen, sijn mannelijk, de naem-woorden voor de welke men kan stellen de of eene, sijn vrouwelyk; de naem-woorden voor de welke men kan stellen het of een, sijn onrydig. Dus, Stael, is mannelijk, om dat men kan zeggen, den of eenen stael; tafel is vrouwelyk, om dat men kan zeggen, de of eene tafel; huys is onrydig, om dat men kan zeggen, het of een huys.

Bemerkt dat het zelfstandig naem-woord gemeynelyk maer en is van een geslacht, of van het mannelijk, of van het vrouwelyk, of van het onrydig; maer het byvoegelyk naem-woord, is van dry geslagten: want men zegt zeer wel: den goeden, de goede, het goed; maer men zegt niet, den vader, de vader, het vader; men zegt ook de kamer, en niet den kamer, ^{of het kamer} gelyc men ook zegt het papier, en niet den papier of de papier.

De byvoegelyke naem-woorden moeten noodraekelyk van dry geslagten sijn, om dat zy altyd overeen-komen met het zelfstandig naem-woord daer zy op verstaan worden, soo in geslacht als getal; te meer, om dat het zelfstandig naem-woord, van

Algemeene Grondregels

Zynde mannelyk, dan vrouwelyk, en aldian onrydig, de byvoegelyke naem-woorden volgens het geslacht en het zelfstandig naem-woord moeten gevoegd worden: B.V. Stoel, kamer, Kastel, zyn dry zelfstandige naem-woorden: het eerste van het mannelyk, het tweede van het vrouwelyk, en het derde van het onrydig. Om daer by te voegen de uytgedrukte hoedanigheden voor het byvoegelyk naem-woord, Schoon, zal ik zeggen den Schoonen Stoel, de Schoone kamer, het Schoone Kastel.

Altoe de byvoegelyke naem-woorden dry uytgangen hebben, ten aensien der geslagten, zal men de veranderingen doen op de volgende wyzen:

1° By alle neêrendlyke byvoegelyke naem-woorden, of gelyk zy zyn van aerd of uytgaang, voegd men gemeynelyk voor het mannelyk eendvuldig de letter en, als groot, lang, breed, end, die maekten voor het mannelyk, grootten, langen, breeden, end.

2° By alle neêrendlyke byvoegelyke naem-woorden voegd men gemeynelyk voor het vrouwelyk de letter e, als groot, lang, breed, end, die maekten voor het vrouwelyk eendvuldig, en voor alle dry de geslagten in het meervoudig, grooten, langen, breeden, end.

3° Voor het onrydig, viens de byvoegelyke naem-woorden, gelyk zy zyn of van aerd uytgaen, zoo dat zy geene letters aanneemen; altoe groot, lang, breed, zyn in het onrydig eendvuldig.

Dezen regel en is zoo algemeen niet, of hy he'ft enige uytneemingen. Het onrydig eendvuldig en is aan geene onderworpen: maar voor het

Der Nederduytsche Letterkonst.

19

mannelyk en vrouwelyk geslacht zyn, en verschieden, geelyk zyn de vol-
gende :

1° De bysaegelyke naam-woorden, die van aerd uytgaen in f, veranderen de
letter voor het mannelyk in zen, als draef, lief, grof, en maeken draeven, lie-
vens groven; voor het vrouwelyk, maeken zy droeve, lieve, grove, en voor alle dry
de geslagten in het meervoudig : neemt van hier ^{van} laf en straf, die de f vordob-
belen, en voor het mannelyk, traffen, straffen, en voor het vrouwelyk, laffe,
straffe.

2° Die van aerd uytgaen in s, veranderen die letter voor het mannelyk in zen,
als dwaes, vies, nyf, maekende dwaezen, vieszen, nyfzen, en voor het vrouwelyk eenvoudig,
en alle dry de geslagten in het meervoudig, dwaeze, viese, nyeze, enz. : neemt hier van
uyt spits, pijs, schuers, piers, die voor het mannelyk maeken spitsen, pijsen,
schuersen, pierssen, en voor het vrouwelyk eenvoudig, en alle dry de geslagten in
het meervoudig spitse, pijse, schuersse, piersse.

3° Alle bysaegelyke naam-woorden, die maer eene lettergees hebben, en
voor laetste letter eenen enbelen medelinken, voor den medel in staat eenen link-
ker, zonder te zyn medelinker, aeyt als zyn, nat, dun, dik, wit, vet, enz., vreesen
len deese letter, die maeken voor het mannelyk, nattong, dunnen, dikken, witten,
vetten, en voor het vrouwelyk eenvoudig, en voor alle dry de geslagten in het me-
rvoudig, natte, dunne, dikke, witte, vette, enz. Bemerkt, dat ik gezeyd heb, dat
het onydig een geene uytzonderingen onderworpen is.

Algemeene Grondregels

V. lid.

Van het getal der Naem-woorden.

Boven dat wij gezegd hebben, dat een naem-woord is in het eenvoudig, als men meer en spreekt van een zaak alleen, en in het meervoudig, als men spreekt van verscheidene zaken, zoo kan men nog het getal der naem-woorden onderscheiden van de uitgangen; maar alzo men ^{van} de uitgangen der kyprosclyfische naem-woorden genoegzaam gewooken heeft, zoo en zal hier meer alleen gehandelt worden van de uitgangen der zelfstandige naem-woorden ten het eenvoudig in het meervoudig.

Alle zelfstandige naem-woorden, eindigende het eenvoudig in ing, nemen van de letters en in het meervoudig, als horing, leerling, woning, en maken in het meervoudig horingen, leerlingen, woningen, enz.

Alle zelfstandige naem-woorden, eindigende het eenvoudig in heid, ^{als} hondsheid, godelyde, wystryde, enz., veranderen heid in heden, om in het meervoudig te zeggen, hondheden, godelyden, wystryden, enz.

Alle zelfstandige naem-woorden, eindigende het eenvoudig in er, er, id, of nemen van in het meervoudig de letters en of s, als minnaer, minnaers of minnaers; broeder, broeders of broedren; arabier, arabiers of arabieren; tschak, tschaks of tschaken, enz.

Alle zelfstandige naem-woorden, eindigende het eenvoudig in ede, g, k, m, ne, t en w, nemen van in het meervoudig de letters en als in baede, baeden, weg,

bergen; bank; banken; bloem, bloemen; boom, boomen; oor, ooren; affaal, affaalen; leeuw, leuwen; enz.

De zestandige naem-woorden, afzeggende het eenvoudig in f, veranderen die letter in ven, om het meervoudig te maken; als brief, brieven; daet, daeten; diest, diesten; duyf, duyven; gulf, gulven; graet, graeten; graf, grafen; enz.

Nota het hier, dat alle zestandige naem-woorden, die maer ene lettergep hebben, en veer laatste letter eenen enkelen middelen letter, veer den treyden staat eenen linker, zouden te zynen woort-keis keis, gelyc als zyn haer, haren, led, man, mes, bal, bed, duug, enz., gemeynelijc den middelen letter verdobelen, en daer by nog in het meervoudig veer man de letters en, als harsen, kloeren, tellen, mannen, en oock mans, maten, ballen, bedden, buygen, enz.; neemt hier nochtans van uyt gulf, gulven; graet, graeten; gyl, loven; wien, wien; en eenige andere.

Hier volgen enige overgevoertige, die den gemeynen regel niet en volgen, als gemaed, gemaederen; gaet, gaederen; ey, eyers of eyeren; volck, volcken of volckeren; haer, haerders of haenderen; kind, kinders of kinderen; half, halvers of halveren; laed, laeders of laederen; lam, lamers of lammeren; re, reiders of reieren; rund, runders of runderen; stad, staders of stadieren; heer, /: veer man op gast /, of beenderen in eenen anderen keis; lelies, lelieden; led, leden; stad, steden.

Alyemeyne Grondregels VI. Lid. Van de Naamvallien.

Naamval, beteekend verandering van uytgangen, wiens oorsprong voortvloeit van de Grieken en Latynen; die door verscheyde uytgangen in het eenvoudig gelyk in het meervoudig uytdrukten de verscheyde overeenkomsten van eenen en den Zelfen naem met de andere woorden: B. V. Dominus, Domini, Domino, beteekenen in het latyn het geene wy uytdrukken in het Vlaemsch door den heer, van den heer, aen den heer; maar in onze nederduytsche ^{taal} spraak ontst en hebben wy die veranderingen niet, om dat de verscheyde uytgangen, die'er konnen zyn in onze naemen, maar en dienen om te onderkennen het eenvoudig uyt het meervoudig, of het mannelyk, of vrouwelyk uyt het onzijdig geslacht, en om dat'er geene en zyn, om aen-te-toonen, de verscheyde overeenkomsten van eenen naem ontst de andere woorden. Maar gelyk wy uytdrukken dekke zelve overeenkomsten, noemen wy naamvallien in onze taal, het geene beïntvoord op den naemval der Grieken en Latynen, met te voegen by de naemen, woordekens, die men noemt leden of ledenkens, daer wy van spreken zullen in het volgende hoofdstuk.

VII Lid. Van de Trappen van Vergeelyking.

Door Trappen van Vergeelyking, men verstaet verscheyde wyzen van uytdrukken de hoedanigheden der dingen met oneerder of minder bepaelling, en het en zyn maar de typogeelyke naemen die uytdrukken de hoedanigheden met overeenkomst der dingen; die men noemt trappen van vergeelyking, om dat men de hoedanigheden niet en kan welken een eens zact, 't en zy met die te vergeelyken by een andere.

De plaatjen, bl. 22, boven de
trap van Vergeelyking, af
van de Naemvalle.

Van de Verkleyn-woorden.

Alzo de verkleyn-woorden zeer in gebruik sijn by de Latynen, Italianen, en Spaag-
naerden, zal men zeggen dat onze Nederduytsche spraek-konst middelen, die alle betreft in dat
Stuk, aengzien wy van een goed deel onder zelfstandige naem-woorden kunnen verkleyn-woor-
den maken, met daer alleen by te voegen ken of tjen, gebyk hier in dese woorden ^{te gien}
is. Als in ader, voegd daer by ken of tjen, sult hebben aderken of adertjen; amandelen,
amandelken of amandeltjen; ^{bankken, bankken of banktjen;} band, die in d eyndigen, moet men daer by voegen
eene e, om te kunnen zeggen: bandeken of bandetjen; boer, boerken, boertjen; dief, dieftjen;
broeder, broederken of broertjen; dier, dierken of diertjen; dogter, dogterken
of dogtertjen; ezel, ezelken of ezeltjen; gebed, gebedeken of
gebedtjen; glas, glasken of gladtjen; hand, handeken of handtjen; horing, die in g eyndigen,
voegd daer by eene s, om te kunnen zeggen: horingken of horingtjen; herder, herderken, of
herdtjen; hart, die in t eyndigen, voegd daer by eene e, om te kunnen zeggen: harteken
of hartetjen; kuyp, die in d eyndigen, men veranderd de d in eene y, om te kunnen zeg-
gen: kuypken of kuypetjen; man, die in n eyndigen, en man van eene lettergreep
sijn, verdobbeld de n, en voegd ^{er} nog by eene e, om te kunnen zeggen: manneken of
mannetjen; dat ook alzoo met meene, om te kunnen zeggen: meenneken of meennetjen;
paen, paenneken of paennetjen, enz.

Nach der Schreibung von der geistlichen

Daer zyn dry soorten van vergelyking: te weten, den wekendlyken, den vergelykenden, en den overtreffenden.

Van den Wekendlyken.

Den wekendlyken, en is eiygendlyk geenen trap van vergelyking, om dat hy alomtyk maer uyt en drukt de hoedanigheid, sonder daer ied bytevoegen: aldus, groot, schoon, wys, zyn byvoegelyke wekendlyke; maer men noemt hem den eersten trap van vergelyking, om dat hy is geiyk den grondtoon in den oorsprong van de andere.

Van den Vergelykenden.

Den vergelijkenden, is eene wyze van uytgedruicken een zacht vergeleken by eene andere, door een zelve of door verscheyde hoedanigheden.

Daer zyn dry soorten van vergelijkende; te weten,

1° Den vergelijkenden van geiykheyd, die gemaakt word, met te stellen de woorden zooveer, alzo of zooveer, voor de byvoegelyke naamen, geiyk zooveer geiyt, alzooveer, zooveer voormaekt, enz.

2° Den vergelijkenden van overmaat, die gemaakt word met te voegen de letters er of er by byvoegelyke naamen, als groet, groet, oer, breeder, lang, langor; voormaekt, voormaekter, enz.

3° Den vergelijkenden van gebicht, die gemaakt word, met te stellen het woord min, voor de byvoegelyke naamen, als min sted, min voormaekt, enz.

De benaming van den vergelykenden trap, zal men beter sien door de volgende voorbeelden, geiyk als min ged, Arten is groter als Sierren, een ding geiyt Arten.

h

Algemeyne Grondregels

en Europa door eene eenige hoedanigheid, die is de geene der grootheyd; en als men zegt de rijkdommen en den de wils verderffelyken; als dat de armoede ongemakkeelyk is, men vergelykt de rijkdommen en de armoede door de verscheide hoedanigheden van verderffelyk en ongemakkeelyk.

Daer volgt volgd dat in alle vergelijking altijd twee zaken sijn, te weten: de zaak die men vergelijkt, en de zaak met de welke zy vergelijken word.

Deze twee zaken worden in de redervoering versaege aan een; door het vooordeken als; gelijk als men zegt: gy en sijn zoo meermalig niet als uwen broeder. De geschiedenis is noodiger als de zangkonst. Leuander was mijn vroerlijc als Casar.

De uytsonderingen die aen het maekken van den vergelijken den trap vast sijn, is te zien, alwaer men gehandelt heeft van het geslacht der naemen, ^{woorden} en van de uytgaen der byvoegelyke naemwoorden.

In desen deese uytsonderingen aldaer aangehoord, moet nog vooorder kemaekt worden, dat in deese byvoegelyke naemen ^{woorden} aenveerden in den trap van vergelijking de letters den in plaats van er, en wil bekonderlyk, die uytgaen in l, n, of r; als: mal, smalder; vagl, vaglder; kleyn, kleynder; dun, dunder; blac, blacder; waer, waerder; end.

Van den Overtreffenden.

De overtreffenden is eene wyse van uytgedrukken den hoogsten trap van eene hoedanigheid.

Deelen heeft twee soorten van overtreffenden; te weten den anaffhaegenden en den affhaegenden.

Den onafhankenden, drukt uyt den hoogsten trap van eene hoedanigheid op eene onafhankende wyse, en zonder overeenkomst met enige andere zaak, met een het byvoegelyk: naem^{woord} te stellen zeer, gelyk in deze voorbeelden: Cicero was zeer welspreekende: uwen handel is zeer eerlyk; daer men ziet dat de byvoegelyke lyke naem-woorden gesteld sijn in den hoogsten trap, zonder overeenkomst met enige andere zaak.

Den afhankenden is den geenen, die uytdukt den hoogsten trap van de hoedanigheid, met eene overeenkomst van vergelyking met enige andere zaak, en die men uytspreekt door te wegen agter de wezenlyke byvoegelyke naem-woorden der letters ste of sten, gelyk in deze voorbeelden: Alexander was den manhaftigsten der menschen: mynne zuster is de gelukkigste der vrouwen; daer men kan bemerken, dat het byvoegelyke naem-woord gesteld in d. n. hoogsten trap een overeenkomst van vergelyking heeft met eene tweede zaak, die is der menschen, in den eersten zin, en der vrouwen in den anderen.

Schoon dat deze tweede zaak niet altijd uytgedrukt en is, zoo word zij er dikwils maer op verstaen: gelyk als ik zeg, daer sijn dertig schoolieren in deschaal mynen vader is den neerstigsten, het is te zeggen, den neerstigsten van de dertig schoolieren.

Bemerkt, dat ik heb gezeyd, dat het maer de byvoegelyke naem-woorden sijn, die uytdukt den hoedanigheid met overeenkomst der dingen, om dat het maer de hoedanigheden sijn, uytgedrukt door de byvoegelyke naem-woorden (die hooren)

Algemeyne Grondregels

aenmeenen van den meer of van den min, en door de welks de taeken met malkeanden kunnen vergeleken worden; vervolgens, en zal men niet zeggen, dat eene tafel is meer of min tafel als eene andere, maar men zal wel zeggen, dat eene tafel is groter of kleiner, hooger of laeger, als eene andere.

Wij hebben in onze taal ook eenige woorden, die in den vergelijkt enden en overtreffenden trap van onze gestelde regels afwyken; als goed, beter, best of alderbest; kwad, erger, ergst of alderergst; veel, meerder, meest of aldermeest; wenig, minder, minst of alderminst.

Men gebruykt ook dikwils voor den overtreffenden of afhangenden trap de woordesken alder als aldersterksten, sdersterksten of aldersterkst; maar deesze uitdrukkingen en brengen geen verandering by; zy diend alleen om de uitdrukking wat kragtiger te maeken.

Vierde Hoofdstuk.

Van het Lid.

Het Lid, is een woordken, dat gemeynelyk gesteld word voor de Zelfstandige naam-woorden, om daer door te onderscheyden het geslacht, het getal en den naamval van het naam-woord daer het aen geroepd is. Alzo, als ik zeg, den hemel, de aerde, het heyl; de hemelen, de aerden, de heylen, loon ik aen door het lid den, 't geen men gemeynelyk steld voor de mannelijke naam-woorden in het eenvoudig, dat hemel is van het mannelijk geslacht: door het lid de, 't geen men gemeynelyk steld voor de vrouwelyke naam-woorden in het eenvoudig, loon ik aen, dat aerde is van het vrouwelyk geslacht; door 't lid het, 't geen men gemeynelyk steld voor de onklydige naam-woorden in het eenvoudig, loon ik aen, dat heyl is van het onklydig geslacht: het lid de, als de hemelen, de aerden, de heylen, loon ik zoo voor het vrouwelyk eenvoudig, als voor alle dry' de gestigten, het meervoudig, aen.

Door de verscheyde wyzen op de welcke de leden gebruikt worden voor het naam-woord, kond men den naamval.

Zoo dan, als een naam-woord is voringegon door den de of het, in het eenvoudig, of de in het meervoudig, is het altyd in nomine of attribuete.

Algemeene Grondregels

Alsoo den Koning, de Koningin, het Koninkryk; de Koningen, de Koninginnen, de Koninkryken; zyn naem in noemer of teeterlaige.

Des of van den; der of van de; des of van het, beteckenen dat het naemwoord aen het Welk zy gescegd zyn, is in teeter.

Des of van den voor het eenvoudig mannelijk; der of van de voor het eenvoudig vrouwelijk, en voor alle dry de geslagten in het meervoudig; des of van het voor het onzijdig eenvoudig.

Alsoo des konings of van den koning; der koningin of van de koningin; des koninkryks of van het koninkryk; der koningen of van de koningen; der koninginnen of van de koninginnen, der koninkryken of van de koninkryken, zyn naemwoorden in teeter.

Wemerkt dat in onse nederduytsche spraek, een s op het laetste van een woord ook dikwils een teeter is van teeter, bezonderlyk als men het woord keeren kan in van; als de liefde Gods, is zoo veel, als of ik zeyde: de liefde van God: swaerelds eer, is zoo veel, als of ik zeyde: de eer van de werold, enz.

Den of aen den; de of aen de; het of aen het, beteckenen dat het naemwoord, daer zy aengescegd zyn, is in geeter; den of aen den voor het mannelijk eenvoudig; de of aen de voor het vrouwelijk eenvoudig, en voor alle dry de geslagten in het meervoudig; het of aen het, voor het onzijdig eenvoudig.

Alzoo den koning of aen den koning; de koningin of aen de koningin;
het koningryk of aen het koningryk; de koningen of aen de koningen; de
koninginnen of aen de koninginnen; de koningryken of aen de koningryken
 Zyn naem-woorden in geveer?

Bemerkt dat den alleen staende, maar een teken van geveer is, als het
 werk-woord, daer het nu verst een woord, den geveer veruyscht: d. v. geeft den
koning of aen den koning, het geveer hem of aen hem toekomt; of geeft de
koningen of aen de koningen, het geveer hen of aen hen toekomt, daer de
werk-woorden geveer en toekomen den geveer veruyschen.

Ten aentien van de ^{naem} woorden in roepen, daer en steld men het de niet
 vooren; maar somtylen de letter e, gelyk de koning, de koningin, de koningryk;
de koningen, de koninginnen, de koningryken, enz.

Van den, van de, van het, betrekkenen, dat den naem, daer sy aen ge-
 voegd zyn, is in afneemen, wie te verstaan, als deesse woordeskens niet en kunnen ge-
 heerd worden in des of der: van den voor het mannelyk geheert eenvoudig; van
de voor het vrouwelyk eenvoudig, en voor alle dry de geheerten in het meervoud
zig; van het, voor het onlydig eenvoudig. Alzoo van den koning, van de konin-
gin, van het koningryk; van de koningen, van de koninginnen; van de koning-
ryken, Zyn naem-woorden in afneemen.

In het griecksch en in het latyn bougd men alle de naemvallen van
 een naem-woord met de verscheyde uytgangen die het kan hebben, zoe in het

Algemeyne Grondregeels

eenvoudig als meesvoudig: maer buygen in onte nederduydsche letterkonst; en is anders niet; als daer by-lesvoegen de leden, door middel van welke het uysdrukt de naamsal ten der Grieken en Latynen; en dit noemt men buygen een naam-woord.

Wy stellen uyt van de bepaeeling en den reede der leden voor der uytlaes toeleggen tot het derdiende (Hoofdstuk); en wy zullen ons vorgeuoegen met te zeggen; dat men genoegsaem heeft konnen sien uyt de voor'gaende voorbeeld den; dat de woordkens den, de, het, des, der, van, een, enk. aentoonen het ge-slagt, getal en naamsal, en daarom zal men dat lid noemen het bepaeld lid, en daer van gevein eenige voorbeelden van buygingen.

Merkt; dat men in het ^{1ste} lid bekommende voor de kortheyd zal gebruyken in plaats van

<u>Noemer,</u>	<u>noet</u>
<u>Teeler,</u>	<u>teet</u>
<u>Geever,</u>	<u>geet</u>
<u>Aenklager,</u>	<u>aent</u>
<u>Roepet,</u>	<u>roet</u>
<u>Afneimer,</u>	<u>afnet</u>

Buyging

<u>Van een mannelijk naam-woord met het bepaeld Lid.</u>				<u>Lid.</u>	
<u>Naet.</u>	<u>Eenvoudig.</u>	<u>den Boek</u>	<u>naet</u>	<u>meesvoudig</u>	<u>de Boeken.</u>
<u>Teet</u>	des Boeks, of	van den Boek,	<u>teet</u>	der Boeken, of	van de Boeken.
<u>Geet</u>	den Boek, of	an den Boek.	<u>Geet</u>	de Boeken, of	an de Boeken.
<u>Aent</u>		den Boek.	<u>Aent</u>		de Boeken.
<u>noet</u>	Boek, of	o Boek.	<u>noet</u>	Boeken, of	o Boeken.
<u>afnet</u>		van den Boek.	<u>Afnet</u>		van de Boeken.

Der Nederduytsche Letterkonst.

Beuyging van een vrouweleyk naam-woord, met het bepaeld lid.

Eenvoudig.

noe. de kerk
tee. der kerk, of van de kerk.
gee. de kerk, of an de kerk.
see. de kerk.
doe. kerk, of o kerk.
ffe. van de kerk.

Meevoudig.

noe. De kerken.
tee. der kerken, of van de kerken.
gee. de kerken, of an de kerken.
see. de kerken.
doe. kerken, of o kerken.
ffe. van de kerken.

Beuyging van een onzijdig naam-woord met het bepaeld lid.

Eenvoudig.

noe. het Huys.
tee. des Huys, of van het Huys.
gee. het Huys, of an het Huys.
see. het Huys.
doe. Huys, of o Huys.
ffe. van het Huys.

Meevoudig.

noe. De Huysen.
tee. des Huysen, of van de Huysen.
gee. de Huysen, of an de Huysen.
see. de Huysen.
doe. Huysen, of o Huysen.
ffe. van de Huysen.

Beuyging van een mannelijk naam-woord, met het onbepaeld lid.

11. Eid.

noe. Pieter.
tee. Pieters of van Pieter.
gee. Pieter of an Pieter.
see. Pieter.
doe. Pieter of o Pieter.
ffe. van Pieter.

Beuyging van een vrouweleyk naam-woord met het onbepaeld lid.

noe. Maria.
tee. Marias of van Maria.
gee. Maria of an Maria.
see. Maria.
doe. Maria of o Maria.
ffe. van Maria.

Algemeene Grondregels

Bemerk, dat het alleen zijn de afge naemen en die met het onbepaald lid getogen worden, niet zj geen meer en hebben, en dat zj meer en passen op eene zaak alleen, als God ^{aan} ~~aan~~ gende, enz.

III. Lid.

Buiging van een mannelijk naem-woord met het deelvoornemde lid.

<u>Onzijdig.</u>			<u>Meerzijdig.</u>		
<u>voet</u>		Wijn.	<u>voet</u>		Wijnen.
<u>teet</u>	Wijn, of	van Wijn.	<u>teet</u>		van Wijnen.
<u>geet</u>	Wijn, of	een Wijn.	<u>geet</u>	Wijnen, of	een Wijnen.
<u>heet</u>		Wijn.	<u>heet</u>		Wijnen.
<u>loet</u>	Wijn, of	o Wijn.	<u>loet</u>	Wijnen, of	o Wijnen.
<u>heet</u>		van Wijn.	<u>heet</u>		van Wijnen.

Buiging van een vrouwelyk naem-woord met het deelvoornemde lid.

<u>Onzijdig.</u>			<u>Meerzijdig.</u>		
<u>voet</u>		Papier.	<u>voet</u>		Papier.
<u>teet</u>	Papier, of	van Papier.	<u>teet</u>		van Papieren.
<u>geet</u>	Papier, of	een Papier.	<u>geet</u>	Papieren, of	een Papieren.
<u>heet</u>		Papier.	<u>heet</u>		Papieren.
<u>loet</u>	Papier, of	o Papier.	<u>loet</u>	Papieren, of	o Papieren.
<u>heet</u>		van Papier.	<u>heet</u>		van Papieren.

Buiging van een onzijdig naem-woord met het deelvoornemde lid.

<u>Onzijdig.</u>			<u>Meerzijdig.</u>		
<u>voet</u>		Brood.	<u>voet</u>		Brooden.
<u>teet</u>	Broods, of	van Brood.	<u>teet</u>		van Brooden.
<u>geet</u>	Brood, of	een Brood.	<u>geet</u>	Brooden, of	een Brooden.
<u>heet</u>		Brood.	<u>heet</u>		Brooden.
<u>loet</u>	Brood, of	o Brood.	<u>loet</u>	Brooden, of	o Brooden.
<u>heet</u>		van Brood.	<u>heet</u>		van Brooden.

Bemerk:

Bemerkt, dat men van de doetsoemende leden niet en kan onderkennen het geslacht van de naam-woorden daer zy aangesaegd sijn, ten zy met daer bytensmegeu een byvoegelyk naamwoord, om te kunnen zeggen: goeden wyen, goede pepel, goed brood, waer uyt volge, dat wyen is mannelyk; pepel vrouwelyk; en brood, onlydig; maer aan de uytgangen kan men onderkennen het eensydig uyt het meervoudig, als goeden wyen, goede pepel, goed brood, die maken in het meervoudig, goede wyenen, goede pepels, goede brooden: maer bemerkt ook, dat er veel van dier doetsoemende naam-woorden geen meervoudig en hebben in de nederduytsche Letterkcnst: als boter, viesoch, zout, enl.

Wat aengaat den aanstaal, men onderkend hier van den zieder of den afnelmer door het woordken van, en den geeser door het woordken aan.

Den nommer en den aenklager onderkend men alleen door de beschryving van het werk-woord daer by aen geseagd sijn: als wyen, pepel en brood, sijn noodzakelyk dingen in een beschryving, daer het werk-woord sijn den nommer verseycht: geeft mynny, speelt en brood leent aan; dat wyen, pepel en brood sijn in aenklager, aengalien het werk-woord goeden den aenklager verseycht, midt het geleyd werk-woord geesen van den persoon verseycht, en den aenklager van de zaak.

IV. Lid. Etutu, etut of etu.

Gelyk de woordkens den, de, het, des, der, van en een aenloonen het geslacht getal en aanstaal, zoo loonen ook het talde aen, de woordkens eenen, eene, een, eend, eenel of van eenen en aen eenen, welkers afstandiaer naam-woorden men in het meervoudig seyge zouder lid, gelyk de doetsoemende naam-woorden: aldus, eenen man is het mannelyk; eene vrouid, voor het vrouwelyk; een kind, voor het onlydig. sijn naam-woorden in nommer of aenklager; eend, eener of van eenen, eene of een, sijn in beschryving; en van eenen, eene of een, sijn in afnelmer als men die woordkens dial hooren kan in eend of eend, van eenen, eene of een, sijn in geeser, alie in het eensydig, en door uytgang van de naam-woorden in het meervoudig, onderkend men het getal.

Algemeyne Grondregels

Buyging van een mannelijk naam-woord met het ~~woord~~ lid een.

<u>Eenvoudig.</u>			<u>Meervoudig.</u>		
<u>1ste</u>		ienen Man.	<u>1ste</u>	Mans, of	Mannen.
<u>2de</u>	eens Mans, of	van eenen Man.	<u>2de</u>	van Mans of	van Mannen.
<u>3de</u>	enes Mans, of	een eenen Man.	<u>3de</u>	Mans of mannen, of een Mans of een Mannen.	
<u>4de</u>		enen Man.	<u>4de</u>	Mans, of	Mannen.
<u>5de</u>	van eenen	Man.	<u>5de</u>	van Mans, of	van Mannen.

Buyging van een vrouwelyk naam-woord met het ~~woord~~ lid een.

<u>Eenvoudig.</u>			<u>Meervoudig.</u>		
<u>1ste</u>		ene Tafel.	<u>1ste</u>	Tafels, of	Tafelen.
<u>2de</u>	ene Tafel, of	van ene Tafel.	<u>2de</u>	van Tafels, of	van Tafelen.
<u>3de</u>	ene Tafel, of	een ene Tafel.	<u>3de</u>	Tafels of tafelen, of een Tafels of een Tafelen.	
<u>4de</u>		ene Tafel.	<u>4de</u>	Tafels of	Tafelen.
<u>5de</u>	van ene	Tafel.	<u>5de</u>	van Tafels of	van Tafelen.

Buyging van een onzijdig naam-woord met het ~~woord~~ lid een.

<u>Eenvoudig.</u>			<u>Meervoudig.</u>		
<u>1ste</u>		een Brood.	<u>1ste</u>		Brooden.
<u>2de</u>	een brood, of	van een Brood.	<u>2de</u>		van Brooden.
<u>3de</u>	een brood, of	een een brood.	<u>3de</u>	Brooden, of	een Brooden.
<u>4de</u>		en brood.	<u>4de</u>		Brooden.
<u>5de</u>	van en	brood.	<u>5de</u>		van Brooden.

Bemerkt, dat men den loop hier heeft uitgelaaten, om dat hy altyd op de zelve wyze uytgedrukt word.

Vyfde Hoofdstuk.

Van het vóornamewóord.

Het vóornaem-wóord is een wóord, dat gemeenlyk de plaats vertéeld van een naem-wóord.

Daer sijn ^{Taalkunde} zeven soorten van vóornaem-wóorden; te wísten; persoonéle vóornaem-wóorden, aenringende vóornaem-wóorden, beditelds vóornaem-wóorden, aen toonende vóornaem-wóorden, afhangelende vóornaem-wóorden, afhangelende vóornaem-wóorden, en onbepaalde vóornaem-wóorden.

Van de ^{1ste} Persoonéle vóornaem-wóordten.

De persoonéle vóornaem-wóorden sijn de géenen, die betéekenen de personen, of die daar van de plaats vertéeden.

Daer sijn dry personen.

Den eersten, is den géenen, die spréekht.

Den tweeden, is den géenen, daer men aen spréekht.

Den dorden, is den géenen, daer men van spréekht.

De persoonéle vóornaem-wóorden van den eersten persoon sijn;

Ik en my vóór het eenvoudig, en

Wy en ons vóór het meestvoudig.

U en van aen vóór het eenvoudig.

De persoonéle vóornaem-wóorden van den tweeden persoon sijn:

Gy en u vóór het eenvoudig, en

gijheden en alieden vóór het meestvoudig.

Hij en hem vóór het eenvoudig.

De persoonéle vóornaem-wóorden van den dorden persoon sijn:

Hij en hem vóór het eenvoudig meestlyk.

Algemeyne Grondregels

Zy en haer voor het ^{meervoudig} ~~meervoudig~~ ^{mannelijk} ~~mannelijk~~.

Zy en haer voor het eendvoudig en meervoudig vrouwelyk.

Voordieiden van buysingen van deide persoonelyk voornaem-woorden.

Voornaem-woorden van den eersten persoon.

<u>Eenvoudig.</u>						<u>Meervoudig.</u>		
<u>ioe^r</u>			ik		<u>ioe^r</u>			Wy.
<u>ice^r</u>			van	my.	<u>ice^r</u>			van
<u>ge^r</u>	my,	<u>of</u>	aen	my.	<u>ge^r</u>	ons,	<u>of</u>	aen
<u>ie^r</u>				my	<u>ie^r</u>			ons.
<u>ie^r</u>			van	my.	<u>ie^r</u>			van

Voornaem-woorden van den tweede persoon

<u>Eenvoudig.</u>						<u>Meervoudig.</u>		
<u>ioe^r</u>			gy.		<u>ioe^r</u>			gylieden.
<u>ice^r</u>			van	u.	<u>ice^r</u>			van
<u>ge^r</u>	u,	<u>of</u>	aen	u.	<u>ge^r</u>	ulieden,	<u>of</u>	aen
<u>ie^r</u>				u.	<u>ie^r</u>			ulieden.
<u>ie^r</u>			van	u.	<u>ie^r</u>			van

Voornaem-woorden van den dorden persoon voor het mannelijk.

<u>Eenvoudig.</u>						<u>Meervoudig.</u>		
<u>ioe^r</u>			hy.		<u>ioe^r</u>			Zy.
<u>ice^r</u>			van	hem	<u>ice^r</u>			van
<u>ie^r</u>	hem,	<u>of</u>	aen	hem.	<u>ie^r</u>	hen,	<u>of</u>	aen
<u>ie^r</u>				hem.	<u>ie^r</u>			hen.
<u>ie^r</u>			van	hem.	<u>ie^r</u>			van

Voornaem-woorden van den derden persoon voor het vrauwelyk.

Eenduidig.

Meervoudig.

<u>1ste?</u>			<u>Zy.</u>	<u>1ste?</u>			<u>Zy.</u>
<u>2de?</u>			van haer.	<u>2de?</u>			van haer.
<u>3de?</u>	haar.	of	aen haer.	<u>3de?</u>	haer.	of	aen haer.
<u>4de?</u>			haer.	<u>4de?</u>			haer.
<u>5de?</u>			van haer.	<u>5de?</u>			van haer.

Om nu te loonen door voorbeelden, dat de persoonlike voornaem-woorden de plaats bekleden der dry persoonen ik of my:

1° Dat den eersten persoon Zyde den geenen die spreekt, derden persoon al sprekende, in de plaats van hem te noemen, met den naam die hy heeft bediend hem van de voornaem-woorden ik of my. Alzo is't dat het Petrus is die spreekt, en dat hy wil zeggen; dat hy wederom gekomen is van het veld, om dat men hem van nood had, hy en zal niet zeggen; Petrus, hen wederom gekomen van het veld om dat men Petrus van nood had; maer hy zal zeggen, ik ben wederom gekomen van het veld, om dat men my van nood had.

2° Allen persoon wie het mag weten, daer men aen spreekt, is die men woord den weeden persoon. Om nu niet te noemen den geenen daer men aen spreekt, loockt men Zygen tuedigt tot de voornaem-woorden gy en u. Nu dan, wilstonds waarschouwen Petrus, dat hy agt moet nemen op hem, in plaats van hem te zeggen, Petrus moet agt nemen op Petrus, zal ik hem zeggen: gy moet agt nemen op u.

3° Des-maal dat men van in and of van ied zal spreken, derden persoon of derden ied, is aenien als derden persoon; en om daer van niet te behaalen den naam, bediend men Zy van de voornaem-woorden hy, hem, Zy of haer. Alzo, al sprekende van Petrus zeg ik, hy vermoedy hem; ik en ben niet te weeden van hem; en al sprekende van een dochter, zeg ik; zy is wel verciend.

Allen zal wel verstaen, zonder nieuwe voorbeelden dat de persoonlike voornaem-woorden ook gebruikt worden in het meervoudig.

Algemeene Grondregels.

1° Als het zyn verscheyde personen die spreken, of dat eenen alleen spreekt in den naam van verscheyde; gelyk als ik zeg: Wy leeten.

2° Als men spreekt van verscheyde personen.

3° Als men spreekt van verscheyde personen of van verscheyde dingend

Daarby deese personeel voornaem-woorden zyn'er nog twee andere van den deelen persoon; te wietten; het opzigtelijk voornaem-woord Zig, en het algemeyn voornaem-woord men.

Het voornaem-woord Zig, word opzigtelijk genaemd, om dat zy ^{het} altijd betekend overeenkomst met eenen persoon of met eene zaak op haer zelte: gelyk in, iedereen den ky op zy Zig, ziet men dat Zig noozaakelyk overeenkomt met Zig iedereen.

Deze overeenkomst van eenen persoon of van eene zaak op haer zelte, en word niet alleen betekend door het voornaem-woord Zig, maar zy word nog uygedrukt door de andere personeel voornaem-woorden van de dry personen, met daer by te voegen Zelte, voor het eendoudig en voor het meestoudig, gelyk in de volgende voorbeelden:

Ik eigene alles aer my Zelte tae. Wy hebben ons Zelte verregetendigt. Zy en spreekt maer van u Zelte. Zy heden en kend u Zelte niet. Den vy ken is geneg aer Zy Zelte. De deugd is aengeraem door haer Zelte. De onbedagte vermeden dikwils Zy Zelte. Het is nog Zeer gemeyn, en dikwils voldient noodig van te saegen Zelte by Zig: het aen de opzigtelijke overeenkomst gevoeliger en sterker maect: gelyk als men zegt het en betreft aer niemand Zy Zelte te verzeen. Men moet rekening geeven aer Zy Zelte.

Het voornaem-woord men, is het geem; ^{dat} betekend eene gedaente van de den algemeynen en on bepaalden persoon; gelyk als ik zeg: men leerd, men speeld, men zit; wil ik in het algemeyn spreekend van personen die leeren, speelen, zeten, houder hen nogland te noemen of getal te bepaalen.

Van de activede voornaem-woorden.

De activede voornaem-woorden verbeelden alsdan de personen, en alsdan de zacken; zy worden altijd gedruken tusschen een personeel voornaem-woord en een werk-woord.

Algemeyne Grondregels

Men verdeelt de ten aanzien van de Drij personen, als ten eersten voor de afhangendes.

1° Voor den eersten persoon van het eenvoudig, zijn het: mynen in het mannelijk, mine in het vrouwelyk, en mijn in het onzijdig, die mijne maeken in het meervoudig.

2° Voor den eersten persoon van het meervoudig, is het onden voor het mannelijk, onden voor het vrouwelyk, en ond voor het onzijdig, die onke maeken in het meervoudig.

3° Voor den zweeden persoon van het eenvoudig, zyn het: uwen, voor het mannelijk, uwe voor het vrouwelyk, en uw voor het onzijdig, die uwe maeken in het meervoudig.

3° Voor den derden persoon van het eenvoudig, zyn het: Zynen voor het mannelijk, zyne voor het vrouwelyk, en zyn voor het onzijdig, die zyne maeken in het meervoudig.

Voor den derden persoon van het meervoudig, zyn het: hunnen of haeren voor het mannelijk, en hunne of haere voor het vrouwelyk, en hun of haer in het onzijdig, die hunna of haere maeken in het meervoudig.

De afhanginge verdeelt men 3

1° Voor den eersten persoon van het eenvoudig, zyn het: den mynen voor het mannelijk, de mine voor het vrouwelyk, en het mijn voor het onzijdig.

Voor den eersten persoon van het meervoudig, zyn het voor alle dij de gestagtonde onden.

2° Voor den zweeden persoon van het eenvoudig, zyn het: den uwen voor het mannelijk, de uwe voor het vrouwelyk, en het uw voor het onzijdig, die in het meervoudig maeken de uwe.

3° Voor den derden persoon van het eenvoudig, zyn het: den zynen voor het mannelijk, de zyne voor het vrouwelyk, en het zyn voor het onzijdig.

Voor den derden persoon van het meervoudig, zyn het: den hunnen of den haeren voor het mannelijk, de hunne of de haere voor het vrouwelyk, en het hun of het haer voor het onzijdig, die de hunne of de haere maeken voor het meervoudig.

Alle deese woorden zyn gesteld onder de voornaem-woorden, om dat zy de plaats bekleden van de persoonlijke voornaem-woorden, of van de nam-woorden in ieder, e Stroo mynen boek, onden laed, uwen oorbiter, zinen hoed, spreekende van Petrus, hunnen koning, spreekende van de Fransche, beledienen den baet van my, de hoeden van ons, den meester van u of uitedan door hand van hem of van Selsus, den koning van hen of der frantsche.

De selve woorden kunnen verwistellig gemaakt worden op de afhanginge voornaem-woorden.

~~De~~ ~~naam-woorden~~ ~~konnen~~ ~~waerkdellig~~ ~~gemaacht~~ ~~worden~~ ~~beide~~ ~~kinen~~ ~~de~~ ~~bezitting,~~ of den eygendom van eenige zaak, zoo welnd agt op het volgende, gelyk als ik zeg, myn boek, uw huis, het is ul of ik zegde, den boek die my toebehoort, en daer ik bezitter van ben; het huys dat u toebehoort, en daer gy bezitter van syt, en deſte bezitting of eygendom is wygedruſt door de woorden mynen en uw.

Het veerde ſel ſubſchen een onafhængende bezittende voornaem-woord en een afhængende bezittende voornaem-woord, is, gelyk ik gezeyd heb, dat het onafhængende altyd voor gaat het naem-woord dier het aen verwegd is; gelyk myn pierd, uw huys, Zyne Konat, hunner ſtorion, en altoo van andere.

Die bezittende afhængende, in tegendeel, veronderſteld een naem-woord te voorren wyf geſproken; en daer zy mede overeenkomt: gelyk als ik zeg, ik heb myn pierd van woegt, hebt gy het uw nag? het is te zeggen uw pierd. Gy hinderd uwre gezondheid, en ik verwaere de myne? het is te zeggen mynre gezondheid.

Veete miſbruiken de voornaem-woorden hen en hun, die altyd ſchryvende op een wyſe, hun; dog, dit is eenen grooten miſdag: want men mag hun gebruyken als 'er een zigtſtändig naem-woord aengevoegd is, of eenor van te rooren wygedrukt is, daer het op verſtaen word: b.v. ik heb hun huys gezien. En men gebruykt hen, als 'er perſoonen op verſtaen worden, zonder nochtan's daer aen gevoegd te zyn; b.v. alsvaunere uwre broeders zullen konen, zal ik hen myn pierd toemen, en ik hoop dat zy my het hun zullen laeten zien;

Den eerſten hun, is een bezittende voornaem-woord, om dat het verwegd is aen dat naem-woord huys. In den tweeden zin is den eerſten hen, een perſoonel voornaem-woord, om dat het verſtaen word op broeders, daer het de plaats van dekteed als van perſoonen; en te meer nog moet het hen zyn, om dat het is het meerkedig van het perſoonel voornaem-woord hem; den tweeden hun, is een bezittende voornaem-woord, om dat het overeenkomt heft met het naem-woord pierd, te rooren wygedrukt, en daer het op verſtaen word.

De onafhængende bezittende voornaem-woorden huys men met het meerkedig huys, en de afhængende huys men met het meerkedig huys.
Lij, gelyk in de 10. par. ſuygingen der 10. liden zyn.

Algemeene Grondregels

Buygingen van onafhankende, voornaem-woorden met het onbepaald lid, Eenzedig
aan naam-woorden.

Mannelijke naam-woorden.

Eenzedig.

<u>1ste?</u>	<u>2de?</u>	
<u>1ste?</u>	myne boek, of van	myne boek.
<u>2de?</u>	myne boekt, of aan	myne boekt.
<u>3de?</u>	myne boekt, of van	myne boekt.

<u>1ste?</u>	<u>2de?</u>
<u>1ste?</u>	myne boekt.
<u>2de?</u>	myne boekt.
<u>3de?</u>	myne boekt.

Meervoudig.

<u>1ste?</u>	<u>2de?</u>	
<u>1ste?</u>	myne boeken, of van	myne boeken.
<u>2de?</u>	myne boeken, of aan	myne boeken.
<u>3de?</u>	myne boeken, of van	myne boeken.

Vrouwelyke

Eenzedig.

<u>1ste?</u>	<u>2de?</u>	
<u>1ste?</u>	myne tafel, of van	myne tafel.
<u>2de?</u>	myne tafel, of aan	myne tafel.
<u>3de?</u>	myne tafel, of van	myne tafel.

<u>1ste?</u>	<u>2de?</u>
<u>1ste?</u>	myne tafel.
<u>2de?</u>	myne tafel.
<u>3de?</u>	myne tafel.

Meervoudig.

<u>1ste?</u>	<u>2de?</u>	
<u>1ste?</u>	myne tafels, of van	myne tafels.
<u>2de?</u>	myne tafels, of aan	myne tafels.
<u>3de?</u>	myne tafels, of van	myne tafels.

Onzijdige.

Eenzedig.

<u>1ste?</u>	<u>2de?</u>	
<u>1ste?</u>	myne huys, of van	myne huys.
<u>2de?</u>	myne huys, of aan	myne huys.
<u>3de?</u>	myne huys, of van	myne huys.

<u>1ste?</u>	<u>2de?</u>
<u>1ste?</u>	myne huys.
<u>2de?</u>	myne huys.
<u>3de?</u>	myne huys.

Meervoudig.

<u>1ste?</u>	<u>2de?</u>	
<u>1ste?</u>	myne huysen, of van	myne huysen.
<u>2de?</u>	myne huysen, of aan	myne huysen.
<u>3de?</u>	myne huysen, of van	myne huysen.

Mannelijke

Eenzedig.

<u>1ste?</u>	<u>2de?</u>	
<u>1ste?</u>	onze vaders, of van	onze vaders.
<u>2de?</u>	onze vader, of aan	onze vader.
<u>3de?</u>	onze vader, of van	onze vader.

<u>1ste?</u>	<u>2de?</u>
<u>1ste?</u>	onze vader.
<u>2de?</u>	onze vader.
<u>3de?</u>	onze vader.

Meervoudig.

<u>1ste?</u>	<u>2de?</u>	
<u>1ste?</u>	onze vaders, of van	onze vaders.
<u>2de?</u>	onze vader, of aan	onze vader.
<u>3de?</u>	onze vader, of van	onze vaders.

Vrouwelyke

Eenzedig.

<u>1ste?</u>	<u>2de?</u>	
<u>1ste?</u>	onze moeder, of van	onze moeder.
<u>2de?</u>	onze moeder, of aan	onze moeder.
<u>3de?</u>	onze moeder, of van	onze moeder.

<u>1ste?</u>	<u>2de?</u>
<u>1ste?</u>	onze moeder.
<u>2de?</u>	onze moeder.
<u>3de?</u>	onze moeder.

Meervoudig.

<u>1ste?</u>	<u>2de?</u>	
<u>1ste?</u>	onze moeders, of van	onze moeders.
<u>2de?</u>	onze moeder, of aan	onze moeder.
<u>3de?</u>	onze moeder, of van	onze moeders.

Onthijpige.

Eensvuldig.

Naet Heet
See one kind, of van
Gee one kind, of een
Aff one kind, van

one kind. Naet Heet
one kind. See
one kind. Gee
one kind. Aff

Mannelijke.

Meervuldig.

one kinders, of kinderen.
one kinders, of van one kinders.
one kinders, of een one kinders.
one one kinders.

Eensvuldig.

Naet Heet
See one vriend, of van
Gee one vriend of een
Aff one vriend, van

one vriend. Naet Heet
one vriend. See
one vriend. Gee
one vriend. Aff

Meervuldig.

one vrienden.
one vrienden, of van one vrienden.
one vrienden of een one vrienden.
van one vrienden

Vrouwelyke.

Eensvuldig.

Naet Heet
See one vriendin, of van
Gee one vriendin, of een
Aff one vriendin, van

one vriendin. Naet Aff
one vriendin. See
one vriendin. Gee
one vriendin. Aff

Meervuldig.

one vriendinnen.
one vriendinnen, of van one vriendinnen.
one vriendinnen, of een one vriendinnen.
van one vriendinnen

Onthijpige.

Eensvuldig.

Naet Heet
See one kleed, of van
Gee one kleed, of een
Aff one kleed, van

one kleed. Naet Heet
one kleed. See
one kleed. Gee
one kleed. Aff

Mannelijke.

Meervuldig.

one kleeders of kleeden.
one kleeders, of van one kleeders.
one kleeders of een one kleeders.
van one kleeders.

Eensvuldig.

Naet Aff
See one mantel of van
Gee one mantel of een
Aff one mantel, van

one mantel. Naet Heet
one mantel. See
one mantel. Gee
one mantel. Aff

Meervuldig.

one mantels of mantelen.
one mantel of van one mantels.
one mantels of een one mantels.
van one mantels

Algemeene Gronsdregeels

Woonlyke.

Eenwoordig.

ieel? ieel?

hans deurs, of van

ieel? hore deurs, of aen

ieel? van

hans deurs

hans deurs

hans deurs

hans deurs

ieel? ieel?

hans deurs, of van

ieel? hore deurs, of aen

ieel? van

Meerwoordig.

hans deurs

hans deurs

hans deurs

van hore deurs

Onthydige

Eenwoordig.

ieel? ieel?

hans med, of van

ieel? hore med, of aen

ieel? van

hans med

hans med

hans med

hans med

ieel? ieel?

hans med, of van

ieel? hore med, of aen

ieel? van

Meerwoordig.

hans med

hans med

hans med

van hore med

Manlyke

Eenwoordig.

ieel? ieel?

hans broeds, of van

ieel? hore broeds, of aen

ieel? van

hans broeds

hore broeds

hans broeds

hans broeds

ieel? ieel?

hans broeds, of van

ieel? hore broeds, of aen

ieel? van

Meerwoordig.

hans broeds

hore broeds

hans broeds

van hore broeds

Woonlyke

Eenwoordig.

ieel? ieel?

of hore tustes

ieel? hore tustes, of van

ieel? hore tustes, of aen

ieel? van

hore tustes

hore tustes

hore tustes

hore tustes

ieel? ieel?

of hore tustes

ieel? hore tustes, of van

ieel? hore tustes, of aen

ieel? van

Meerwoordig.

hore tustes

hore tustes

hore tustes

van hore tustes

Onthydige

Eenwoordig.

ieel? ieel?

van hore peird

ieel? hore peird, of van

ieel? hore peird, of aen

ieel? van

van hore peird

van hore peird

van hore peird

van hore peird

ieel? ieel?

van hore peird

ieel? hore peird, of van

ieel? hore peird, of aen

ieel? van

Meerwoordig.

van hore peird

van hore peird

van hore peird

van hore peird

Samyngingen van affhangende bezittende voor-naem-woorden met bepaalde leden, en vander
zelfstandige naem-woorden op het mannelijk naem-woord alkon te verstaen's
want uyt deesse on de voor-gaende voorbeelden zal men genog zien, hoe dat de andere
gehogen erorden.

		<u>Eenvoudig.</u>				<u>Meervoudig.</u>	
<u>waer.</u>	<u>Aen.</u>		den mynen.	<u>waer.</u>	<u>Aen.</u>		de myne
<u>Lee.</u>		des mynen, of	van	<u>Lee.</u>		der myne, of	van
<u>ge.</u>		den mynen, of	aen	<u>ge.</u>		de myne, of	aen
<u>Aff.</u>			van	<u>Aff.</u>			van

		<u>Eenvoudig.</u>				<u>Meervoudig.</u>	
<u>waer.</u>	<u>Aen.</u>		den onken.	<u>waer.</u>	<u>Aen.</u>		de onke
<u>Lee.</u>		des onken, of	van	<u>Lee.</u>		der onke, of	van
<u>ge.</u>		den onken, of	aen	<u>ge.</u>		de onke, of	aen
<u>Aff.</u>			van	<u>Aff.</u>			van

		<u>Eenvoudig.</u>				<u>Meervoudig.</u>	
<u>waer.</u>	<u>Aen.</u>		den unken.	<u>waer.</u>	<u>Aen.</u>		de unke.
<u>Lee.</u>		des unken, of	van	<u>Lee.</u>		der unke, of	van
<u>ge.</u>		den unken, of	aen	<u>ge.</u>		de unke, of	aen
<u>Aff.</u>			van	<u>Aff.</u>			van

		<u>Eenvoudig.</u>				<u>Meervoudig.</u>	
<u>waer.</u>	<u>Aen.</u>		den zynen.	<u>waer.</u>	<u>Aen.</u>		de zyne.
<u>Lee.</u>		des zynen, of	van	<u>Lee.</u>		der zyne, of	van
<u>ge.</u>		den zynen, of	aen	<u>ge.</u>		de zyne, of	aen
<u>Aff.</u>			van	<u>Aff.</u>			van

		<u>Onzijdig.</u>		<u>Meervoudig.</u>		
<u>Adet.</u>	<u>Gen?</u>	den kunnen, of	den hadden.	<u>Adet.</u>	De kunnen, of	De hadden.
<u>ice?</u>		des kunnen, of van den kunnen		<u>ice?</u>	Der kunnen, of van	der hadden.
<u>jeet.</u>		den kunnen, of aen den kunnen		<u>jeet.</u>	De kunnen, of aen	de hadden.
<u>jeen?</u>		van den kunnen		<u>jeen?</u>	van den kunnen	van de hadden.

IV. Lid.
Van de afdoortuutde Voornamwoorden.

Door deſſe verstaan ik voornaemwoorden, die gemeynelyk dienen om aen te wyſſen of te loonen het oogmerk daar van gehandelt word in de redevoering; gelyk als ſyni:

<u>Mannelijke.</u>	<u>Vrouwelyke.</u>	<u>Onzijdig.</u>	<u>Meervoudig.</u>
deſſen	deſſe	<u>deſſe of dit.</u>	deſſe.
dien	dier	dat.	dier
den geenen.	de geenen	zet geenen	de geenen
dien lieſt.	dier lieſt.	dit lieſt.	die lieſt.
dien daer.	dier daer.	dat daer.	die daer.

Als ik door voorbeelden aen toonen de bepaling van deſſe aen toonende voornaemwoorden, gelyk als ik zeg: deſſen boek; deſſe tafel; dit huys, zoo wyſſe ik aen of toon den boek, de tafel, het huys daar ik van ſprek en alzo van de andere.

Alle deſſe voornaemwoorden worden op verſcheyde wyſſen gebruikt, volgend dat zy aen wyſſen de ſaaken daar men van ſpreket. Deſſen, deſſe, dit, dien, die en dat, worden altyd geſteld voor zelfſtandige naemwoorden van perſoonen of van dingen. gelyk als: deſſen man of dier man; deſſe vrouw, of die vrouw; dit kind, of dat kind, in het eenvoudig: deſſe mannen, of die mannen; deſſe vrouwen, of die vrouwen; en deſſe kinderen of die kinderen, in het meervoudig. Deſſen toe hi, of dien me h. enz.

Den geenen, de geene, en het geene en zyn wyſſe gevaerd aen zelfſtandige naemwoorden. Zy en hebben voor zig zelve maar eene wrekeere betrekking van perſoonen of van dingen, welke hetes hi niny moet wyſſe ley worden en bepaald worden door de volghende woorden, zonder de welke deſſe voornaemwoorden niet en konnen beſtaen in de redevoering: het geene men wel verſtaan dal wyſſe de volghende ſinnen; den geenen die zyn betrouwen held op god, en dal niet bedrogen zyn in betreffende den geene; die betreffende lyden voor god en kerſted. Van

alle de gewetenen, het geen dat de rechtvaardige belitten in den hemel, is het eeuwig meer het niet te wij verlangen maeken.

Lien

die

dit

Lien

die

dat

en worden moyl gewoogd eenig toezittend naam-woord, en by hetten zome tekere en on-
tafhoudende beteeckenung van de woorden daar by van kinnen gevolgd worden. Men bediend sig
 daer ~~men~~ gemeynelyk van om aan-te-wyzen eenen persoon of eene zaak die onder de oogen is, of
 daer ^{men} van nu of van gelyc oken heet; gelyc als men sigt spreekende van wee mannen, dien
 is den nebrigtigen; dien is den onrechtveden; en al spreekende van een heup, dit
 aegt ik meer, als dat, enz.

Dien, die, dit, beteecken (en bygevoegene oogen merken), en dien die
dat, oogen merken vorder afgelegend Lid en dat, en worden allen maar gelyc
 van taeken, en by en heelen een meervoudig. Soe dat dit gemeynelyk kinn gebed worden,
 door deze taek, en dat, door deze taek. Aldus als sig: dit of dat?
Verdienend beteefting; wat dunkt u van dit of dat? het is al of ik sigde, deze taek
verdienend beteefting; wat dunkt u van deze taek? enz.

Alle deze ^{oogen} toonende voornam-woorden sijn van den derden persoon en wor-
 den met het enbenaeld Lid geboogen.

Beuygingen met naam-woorden by de gijena die deze uenveerden.

Alvarelyk naam-woorden.

	<u>Envoudig</u>		<u>Meervoudig</u>	
<u>voe?</u> <u>den?</u>		<u>dezen</u> taek:	<u>voe?</u> <u>den?</u>	<u>deze</u> taeken.
<u>vee?</u>	<u>dezen</u> taek, of van	<u>dezen</u> taek	<u>vee?</u>	<u>deze</u> taeken, of <u>deze</u> taeken.
<u>jee?</u>	<u>dezen</u> taek, of een	<u>dezen</u> taek	<u>jee?</u>	<u>deze</u> taeken, of een <u>deze</u> taeken.
<u>hee?</u>	van	<u>dezen</u> taek	<u>hee?</u>	van <u>dezen</u> taeken.

Heemelyk naam-woord.

	<u>Envoudig</u>		<u>Meervoudig</u>	
<u>voe?</u> <u>den?</u>		<u>deze</u> taek	<u>voe?</u> <u>den?</u>	<u>deze</u> taeken of taeken.
<u>vee?</u>	<u>deze</u> taek, of van	<u>deze</u> taek	<u>vee?</u>	<u>deze</u> taeken, of van <u>deze</u> taeken.
<u>jee?</u>	<u>deze</u> taek, of een	<u>deze</u> taek	<u>jee?</u>	<u>deze</u> taeken, of een <u>deze</u> taeken.
<u>hee?</u>	van	<u>deze</u> taek	<u>hee?</u>	van <u>deze</u> taeken.

Algemeene Grondregel

Onzijdig Aem-woord

Eensvuldig.

de? de?
je?
he?

deze luyt, of
dit luyt, of

van
aan
van

deff dit luyt.
dit luyt.
dit luyt.
dit luyt.

de? de?
je?
he?

deze luyden, of van
deze luyden, of aan
van

deze luyden.
deze luyden.
deze luyden.
deze luyden.

Meervoudig.

Mannelijk naam-woord.

Eensvuldig.

die? die?
je?
he?

dien wig, of
dien wig, of

van
aan
van

dien wig.
dien wig.
dien wig.
dien wig.

de? de?
je?
he?

dien wig, of van
die wig, of aan
van

die wig.
die wig.
die wig.
die wig.

Meervoudig.

Vrouwelijk naam-woord.

Eensvuldig.

die? die?
je?
he?

dier stad, of
die stad, of

van
aan
van

die stad.
die stad.
die stad.
die stad.

de? de?
je?
he?

dier steden, of van
die steden, of aan
van

die steden.
die steden.
die steden.
die steden.

Meervoudig.

Onzijdig naam-woord.

Eensvuldig.

dat? dat?
je?
he?

dat veld, of
dat veld, of

van
aan
van

dat veld.
dat veld.
dat veld.
dat veld.

de? de?
je?
he?

dier velden, of van
die velden, of aan
van

die velden.
die velden.
die velden.
die velden.

Meervoudig.

Mannelijk naam-woord.

Eensvuldig.

den? den?
je?
he?

den geënen, of van
den geënen, of aan
van

den geënen.
den geënen.
den geënen.
den geënen.

de? de?
je?
he?

den geëne, of van
de geëne, of aan
van

de geëne.
de geëne.
de geëne.
de geëne.

Meervoudig.

Vrouwelijk

<u>Eensvuldig.</u>		<u>Vrouwelyk naam-woord.</u>		<u>Meervuldig.</u>	
<u>is</u> <u>oe?</u> <u>deur?</u>	des geene, of van	de geene.	<u>de?</u> <u>deur?</u>	der geene, of van	de geene
<u>ge?</u>	in geene, of aan	de geene.	<u>ge?</u>	de geene, of aan	de geene
<u>te?</u>	van	de geene	<u>te?</u>	van	de geene

<u>Eensvuldig.</u>		<u>Onzijdig naam-woord.</u>		<u>Meervuldig.</u>	
<u>is</u> <u>oe?</u> <u>deur?</u>	des geene, of van	het geene.	<u>de?</u> <u>deur?</u>	der geene, of van	de geene
<u>ge?</u>	in geene, of aan	het geene.	<u>ge?</u>	de geene, of aan	de geene
<u>te?</u>	van	het geene.	<u>te?</u>	van	de geene

Die is, deur, ge, te, is, deur, ge, te, worden getoegen met
 alswaemlyk daer voor te stellen van en aen, als dien, van dien, aen dien
 end.

V. Lid
 Van de Afhangende voorwaem-woorden.

De afhangende voornaem-woorden sijn de geene die in de wedercoering het heelen de
 de gedagten der personen of dingen daer men alreeds van gesproken heeft om de uytteleggen,
 of om daer van te bepaalen de uytgedrekte heyd.

Men noemt die afhangende, ten oorzaak van de oorsaken-kommt die en hebben met naem-
woorden of voornaem-woorden die heen voorgaen, en die uytduken de personen of de dingen
 daer sy de gedagten van heerkacen.

Deze afhangende voornaem-woorden sijn:

- Die, mannelijk en vrouwelyk.
- Dat, onzijdig.
- Waar, van alle geslagten.
- Daar, van alle geslagten.
- Don welke, mannelijk.
- De welke, vrouwelyk.
- Het welke, onzijdig.

Men zal ik toonen door voorbeelden, dat deze afhangende voornaem-woorden altyd
 overeenkomst hebben met een ander naem- of voornaem-woord die ten te toonen is, gelijk

Algemeene Grondregels

als ik zeg: God die de menschen bemind; die heeft overeenkomst met god, en het is gelyk of ik zegde, god den welken god de menschen o.mind. Van zelyken als ik zeg: het geld dat ik verkwist heb; dat komt overeen met geld, en het is ^{gelyk} dat of ik zegde; het geld het welk geld ik verkwist heb. Aldus van de andere ^{voornaem} voornaem-woorden.

Voor aler dat men rooorder home in de b. m. k. in een dier te doen zyn op de afh. goede voornaem-woorden, zoo zal ik zeggen: dat zy gebogen worden met het onbepeld lid van en aen; uylgenomen den welken de welke en het welke, die met het bepaald lid gebogen worden.

Voorbeelden van. buygingen.

Noet. Leud.
Ge?
Ge?
Ah?

onv.

Die of dat. |
wie of wie. |
of aen wie. |
van wie. |

Noet. Leud.
Ge?
Ge?
Ah?

Ander. Leud.

waer of daer.
waer van of daer van.
waer of daer, of waer aen of daer aen.
waer van of daer van.

Mannelijk voornaem-woord.

Noet. Leud.
Ge? Ah?
Ge?

onv.

den welken.
van den welken.
den welken, of aen den welken.

Noet. Leud.
Ge? Ah?
Ge?

Meer. v.

de welke.
van de welke.
de welke, of aen de welke.

Vrouwelyk voornaem-woord.

Noet. Leud.
Ge? Ah?
Ge?

onv.

de welke.
van de welke.
de welke of aen de welke.

Noet. Leud.
Ge? Ah?
Ge?

Meer. v.

de welke.
van de welke.
de welke, of aen de welke.

Onzijdig naam-woord.

Noet. Leud.
Ge? Ah?
Ge?

onv.

het welk.
van het welk.
het welk, of aen het welk.

Noet. Leud.
Ge? Ah?
Ge?

Meer. v.

de welke.
van de welke.
de welke, of aen de welke.

Het naem- of voornaem-woord daer mede overeenkomt, het afh. voornaem-woord genoemd voorz. haende van het afh. voornaem-woord. Aldus in: god, die de menschen bemind, god is het voorz. haende van die; en in het geld dat ik verkwist heb, het geld is het voorz. haende van dat.

Het zijn de zelfstandige naam-woorden alleen, die voorstaende kunnen worden van de ahangende voornaem-woorden, om dat het maer deede in naem-woorden sijn die uydrukken de gedayten van de persoonen en van de dingen: nochtan het gebeurt ook wel, dat een voornaem-woord een voorstaende is, maer aldan bekeert het de zels van eenig zelfstandig naem-woord, of te rooren uytgedrukt of daer op verstaan: gelyk in deeden sijn, het is te verstaenen dat Henricus den IV heeft geniet den Magtloffer van eenen scheim, hy die maer keijg en rius als met het geluk van lyne volkeren; hy voorstaende van die, bekeert de plaats van Henricus den IV, te rooren uytgedrukt.

Den verstaenden van een voornaem-woord kan men kennen, met hem te keeren door den ziden, de welke, het welk, van den welken, enz., volgens den naemstal daer hy in is, en met daer by te rooren een naem-woord te voren uytgedrukt daer hy mede eenen bedeyken sijn kan maken.

Aloud in deeden sijn, laet ons denken om te verstaenen de gronscheus gods, waer van wy moeten vreden de uytverkeide; men vind dat het is de gronschap en niet god, die het voorstaende is van waer van, om dat men kan zeggen: laet ons denken om te verstaenen de gronscheus gods, van de wilke gronschap wy moeten vreden de uytverkeide, en dat men niet en keide konen zeggen, van den welken god wy moeten vreden de uytverkeide.

Ne zal ik geuen eenige grondregels op het gebruyk van deze voornaem-woorden in de redesaying, beginnende met die.

1° Die, van het mannelyk en van het rouwelyk geslacht, keert in het onzijdig dat; en die, in het meervoudig voor alle dry de geslagten, men kan het in noemer en aanblaacen zoo wel gebruyken voor personen als voor dingen: het is te zeggen, dat het kan hebben voor voorstaende een naem-af-voornaem-woord, die uytdrukt eenen persoon of eenen zaak, gelyk in deze voorbeelden: den jongeling die de deugd en vredeghayden bemind, geniet an geproden geluk als een geenen die sijn leven doorbringt in de verkwisting en in de welksten. Die verdigedde die de dieren daer smacken tot orde onderwyking, sijn dienslijger als de ziene die aen de goden van het huydenen laeygenen de doeromelykde zonden en daeden. Den king die ik dien de vrede die ik retnend heb de vyanden die gy vredde; het kind dat ik wilke; het kind dat ik getrogt heb.

2° Den welken, de welke en het welk in alle saen naemvallen, zoo in het eenvoudig als in het meervoudig, kunnen geelykelyk gebruyt worden van personen en van dingen; maer het gebruyk en noemd sijn in alle de gingen niet aen daer men reden keide hebben van hun te gebruyken, gelyk wy het gaen sijn.

3° Men bedeynt hem daer by zjen in noemer, en de ooren zonden oude sijn over deze uytdrukkingen: god den welken heeft gescraepen den kenel en de werde. Die genide ken

Welke toed de waardspinnige herten; het peerd, het veek, geëffend is; de londen de welke heerschen in de wêreld; de deugden de welke ons aengen aem maken aen God. Men moet dan om luyden te spreken; hymen loefvugt neemen het afhingende voornaem-woord die of dat; en zeggen: God die geschaepen heeft den hemel en de aerde de genade die toed de waardspinnige herten het peerd dat geëffend is; de londen die in de wêreld heerschen; de deugden die ons aengen aem maken aen God. Niet en is noglans niet dat men niet en mag, en dat men somwylen zelfs niet en moet gebruiken deise voornaem-woorden in noemen; en in andere naemvellen daer zy inn geen gewoonlyk gebruik sijn als men sig wilt uytroeken met klanck en vermyden alle doobseffeningheid; gelyk in de kerstelicken; in de zinnen daer het afhingende voornaem-woord afscheyden is van het voorgaende door andere naem-woorden van verscheyde geslagten; volgens het voorbeeld dat ik geien zal voor den geëver; in de wellen, in de voorswaorden, enz.; daer het nog gewoonlyk genoeg is. voor alle de klanck te herhaelen het voorswaorde te voeren uytgedrukt, en van het te vragen by de voornaem-woorden; den welken, de welke en het welk; met by voorbeeld te zeggen: den welken genade my doet beslyten; enz.; van de welke hoftede sullen gemiden; enz.; aen de welke vernaemen het geoorloft zal sijn, enz.

De afhingende voornaem-woorden, welke die mogen sijn of niet, sijnde in teelen; en vran der tellen niet alleen een voorswaorde die hien voorgaet; zy veronderstellen nog gemaynelyk een ander zelfstandig naem-woord waer van zy afhangen, en met het welk zy eenen nodige binding hebben. Dus in deelden sijn: Alexander van wie den moed of wiens moed genoeg bekend is; van wie waer van het voorswaorde is Alexander; heeft nog eenen nodige binding met het zelfstandig naem-woord moed, van wie den moed.

Bezoek, dat het woerdeken wiens, of welkers; uytgedrukte den teelen, altyd moet geteld worden van zyn zelfstandig naem-woord waer van het afhingd; en dat in tegendeel van wie of van den welken; daer agter konnen gesteld worden, gelyk in deise zinnen: De steen in wiens bedde sig konen sterpen andere steenen; de schaepen aen welker wol de menschen kunnen kleding schuldig sijn. Zoo kon ik ook zeggen: de steen in het bedde van wie of van den welken; enz.; en schaepen aen de wol van den welken, enz.

Voordus is het goed te onderhouden dat men de teelen der afhingende voornaem-woorden moet en stelle naer de zelfstandige naemwoorden daer zy van afhangen. Men sy het ondermydelijk is van het te daen: om dat er in deelde vertelling altyd is eenen bekende hardigheid; die men vanden moet zoo veel als mogelyk is. Naer en geene andere regels te geuen sijn als de geene van de geindigheid en van het gehoude.

Men wie of een den welken in geeser, by van naging gebruikt: want men in plaats van te zeggen: den hof een den welken ik alle myne zorgen geere, ook en zelft veler kan zeggen: den hof daer ik een alle myne zorgen geere, de welken schuypen aan de welke ik mynen tyd bedede, zoo zegge de welken huypen daer ik een mynen tyd inbrengt. Men wie, of een den welken my alle de welken maeren opbrengen, men moet wel byne vrienden onderstryden een wie of een de welke men byne vrienden is. Men geere in emerk dat, als men sprekt van dingen, het dikwils zoete luyd van te gebruyken een een als een wie; maer als men sprekt van personen, zoo luyd een wie dikwils zoeter als daer een, zoo dat het selven dit alleen moet besliden: want men moet de taal altyd verzoeten, zoo veel als het doenlyk is.

Voer het qud dat raekt den afneimer, moet men ook het gebruyk te raede gaen om te wilen in welke gelegendheer men moet gebruyken van den welken, van de welke, van het welck, van wie; waer van of daer van, zoo van personen als van dingen.

Wie, den welken, de welke, het welck, waer en daer, afhingende vordenaem-woorden worden ook dikwils beduid door voorzetsels, telkens de werk-woorden daer by een verstaeg byn; gelyk aldick zeg: Laet ont denken om te verzoeken den wylt voor wie; of voor den welken my eens vield myne maeten; De vordenaem wie of mit de welke ik leef; den wylt onder welken, of daer by in q. vordenaem helder byne nagingeiger de welke ik my stelle, of daer ik my leen stelle; het eenig geest is het eenig geest, waer het welck of waer maer my moelen; truyt by de geengen maer de welke men loyt, of waer men waer loyt; de wagenen met de welke gy; de vordenaem held, of daer gy u mede vermeerd hebt.

Waer of daer byn afhingende vordenaem woorden zoo dikwils als men die keeren kan van een den welken, een de welke, een het welck, waer een, of door in den welken, in de welke, in het welck, waer in, waer om, gelyk in de vordenaem vordenaem: het luyd daer in vordenaem, het is te zeggen, in het welck ik woon; waer het geedaer waer u gebragt heeft; uwe onvordenaemheid, het is te zeggen, in het welck u gebragt heeft uwe onvordenaemheid, vordenaem.

Van waer, is afhingende vordenaem woord zoo dikwils als men die keeren kan van van den welken, van de welke, van het welck, waer van, enz., gelyk in de vordenaem vordenaem: Oriclan kwam doorman waer van waer by was gebannen, het is te zeggen, van het welck by was gebannen. / geenen ad lema: /

Wie bedon en waeren niet een de vordenaem van waer van afhingende den gettel van Descaetes, het is te zeggen, van de welke afhangt den gettel van Descaetes.

Langs waer, is afhingende vordenaem woord zoo dikwils als men gelykelyk kan zeggen: langt den welken, langt de welke, langt het welck, gelyk in de vordenaem vordenaem:

De wijze en namen der Zelfen wy niet lang naer zy gekomen waeren naer Bethleem; niets veragteliker als de middelen langs waer de onverzegers zig moeten te stellen in de gunst der grootheit is te zeggen; en het eerste voorbeeld, langs den welken zy gekomen waeren naer Bethleem; en in het tweede, langs de welken de onverzegers zig moeten te stellen in de gunst der grooten.

Het afhankende voornaem woord komt overeen met zyn voorafgaende in geslacht, getal en personen: het is te zeggen, dat het afhankende altijd moet zyn in het zelve geslacht, in het zelve getal en in den zelden persoon als zyn voorafgaende. Alsdus in gij die het leiden homin, die in het mannelyk of in het vrouwelyk, volgens den persoon die spreekt, in het ewoudig en van den versten persoon, gelyk zyn voorafgaende: in gy die uion lyd verliedt, die is in het mannelyk of in het vrouwelyk, in t ewoudig of mewoudig, volgens het geslacht of getal der personen daer men een spreekt, en van den tweden persoon gelyk zyn voorafgaende gy: de scholieren die de rederuydsche tael leeren die is in het mannelyk, in het mewoudig, en van den derden persoon, gelyk zyn voorafgaende, de scholieren.

Van de onafhankende voornaemwoorden.

De onafhankende voornaemwoorden in acht genomen by hunne uydrukkingen, zyn bynaer de zelve gelyk de geene die men komt van te noemen afhankende. De betrekking alleen maekt het onderscheid tuschen de eene en de andere. Men noemt ze onafhankende, om dat ze geene voorafgaende hebben, en ook om dat ze onderscheiden van de afhankende die er altijd eenen hebben: gelyk wy het goddy hebben.

De onafhankende voornaemwoorden zyn:

Wie van het mannelyk en vrouwelyk geslacht.

Wat, van alle geslachten.

Waar van alle geslachten.

Welken, van het mannelyk.

welke, van het vrouwelyk.

welk, van het onytdig.

Den welken, mannelyk.

De welke, vrouwelyk.

Het welk, onytdig.

Het bezonder gebruik van de ze voornaemwoorden, is van domstylen de plaats te kerkeden van een onbepaald oogmerk, en domstylen van verwardend aen te wyzen den aard of de hoedanigheden van een bepaald oogmerk, gelyk als ik zeg: Ik weet wie u bekeukt.

Dig heeft: of al onderwaegende; wie heeft u beschuldigd? ik beoekend door het voornaem-woord Wie; eenen persoon die u beschuldigd heeft, maar op eene onzekere en onbepaalde wijze, mids ik in den contexten zien deden personen niet on-naeme, en dat ik in den anderen raege wie hy is.

• Van gelyken als ik zeg, ik en weet niet wat u geest, zoo wil ik beoekenen door het voornaem-woord wat, eene zaak die ik geneegen den u te gevein; maar daer ik my nog niet op beraemd heb. En als ik zeg; zegt my waer aen ik my moet haeden; het voornaem-woord waer aen beoekend ook verwardelyk eenige zaak waer aen ik my moet haeden, en die ik niet en weet.

Als ik zeg; gy en weet niet welke waeren de eerste romeynen; of al onderwaegende, welke waeren de eerste romeynen? zoo beoekene ik door het voornaem-woord welke, de hoedanigheden der eerste romeynen; en het is al of ik zegde: gy en weet de hoedanigheden der eerste romeynen niet. Van gelyken als ik zeg al onderwaegende; wat is god? niet beoekend verwardelyk den aard en de volmaetheeden van god, mids de antwoord op deelde raeg Loude gy; god is oneyndelyk in wijsden, onafhangig en over anderlyk, enz.; het is bynaer gelykelyk van alle de onderwaegingen die begynnen door wat, enz.

Veel Letterkundige hebben deze voornaem-woorden onkelyk genoemd, onderwaegende voornaem-woorden; maar naer eene zyne overzetting, dan ik my met veel aktere dat deelde benorming niet voldoende genoeg is; mids, zoo niet den eens is te zeggen ik en weet niet wie u beoekend heeft, of wie heeft u beschuldigd? zoo kunnen van deelde voornaem-woorden gebruykt werden met de zelve betekening in andere zinnen, als de geene die onderwaegen.

Wie, in neemer: zoo wel als in de andere naem-sellen, en word neyt geleyd als van personen, en waerlyk men kan dit voornaem-woord altyd hooren door welken persoon beduid, het is zelykelyk te zeggen, ik geaede wie of welken persoon u weet niet van my gesproken heeft. Van wie of van welken persoon houd gy dit nieus? aen wie of aen welken persoon maek ik raad vraegen? wie of welken persoon vermaed gy?

Wie, word zoo wel gebruykt voor het mannelyk als vrouwelyk geslacht, zoo in het een- voudig als in het meervoudig; gelyk als men zegt aen eene vrouw; wie hreed gy voor uns godel- inken? en aen eenen man; wie hreed gy voor gellien? en spreekende van vreden eyde per-
sonen; wie van hen of van ons zouden winnen met de bal? het is al of men zegde: wie lyen het van hen of van ons die zouden winnen met de bal?

De lyseghelyke naem-woorden die daer mede oekerkomst ^{konnen} hebben, zyn gemeynlyk in neemer en in het enkelig eenvoudig; gelyk als ik zeg: wie sal en staet genoeg lyen om my aen-tastden?

Wat en word maer geleyd als van zaeken, en kan altyd gebed worden door welke zaak. Ik en weet niet wat u aen-tidde; het is te zeggen, welke zaak u aen-biedde.

Wat begeerd gy van onj? het is te zeggen welke zaak begeerd gy van mij? Deel vornaem-woord word gebruikt in noemer en aenklager; als in deelen dien: Wat zyn my voor god? wat begeerd gy te daen?

De byzondere naem-woorden die daer beide kunnen overeenkomst hebben zyn gemeenlyk in voeler en in het ondyig eenzijdig; gelijk, wat leyt men nieerw?

Waer onafhangeude vornaem-woord, en maed maer gelyk aldax daeken, or men kwam allyd in de plaats stellen welke zaak. Ik weet waer toe hi te kwamen is, het is te zeggen, tot welke zaak hi te kwamen is; waer om houd gy u bezig? het is te zeggen, aen welke zaak houd gy u bezig? mer waer magt gy? het is te zeggen, waer welke zaak magt gy?

De byzondere naem-woorden daermede kunnen overeenkomst hebben, zyn in het ondyig eenzijdig en in noemer, ald. waer om leyt gy te doef?

Het gebruik wilt dat men kan wat gebruiken door waer toe in deelen zinnen: wat diend de wetenschap onder de lippe? het is te zeggen, waer toe diend de wetenschap end; wat diend aen den dinsten reeds gaaderen te hebben, vengalien hi, daer mede de wysheid niet en kan kopen? het is te zeggen; waer toe diend aen den dinsten, end.

Het onafhangeude vornaem-woord welke welk, is een voornaem-woord, dat allyd sondersteld een zelfstandig naem-woord dat het in de overensicht, en waer van het ontstaend het voelst en het ziele.

Dat zelfst. indig naem-woord is beneven allyd ingedraekt in den zelden zinn, gelijk in deelen: welken del onder ugen? my welken welke verweiding om beheld is; welk dal end ut zyn? van welken prins leed u de gen. meden? aen welke ellenden en zyn my niet onder voer? welke deuden en hebben de ransynen niet omheld? men verget maer al te dikke van welke anders men geboeren is.

De voorzelen, daer het zelfstandig naem-woord op verstaen word, vallen zelden vooren. Nochtan, het geschied somtylen, ald. men by voorbeeld, om te herhaelen id daer men already van gesproken heeft, vraagde, welken ist, welke ist? gelijk ut, mer dat ik zou gelyk hebben, ik heb u maeren te zenden; men my vraagde, welke zyn die, het is te zeggen, welke zyn die de maeren?

Het voornaem-woord welken, welke, welk, word gebruikt van personen en sijn zaken, en word gebruikt zoo in het eenzijdig als in het meersydig.

Het voornaem-woord den welken de welke, het welk, in ayt genomen als onafhangeude, is een voornaem-woord, die op welke wyze by gedruken word opstelt, t'by niet of zonder ondertraagig, allyd behield de plaats van welken, welke, welk, en van zyn-

Zelfstandig naam-woord. Dies als naar gesproken te hebben van een lijd, ik zeg; het welk gy hebt gekocht? het is al of ik koop, welk lijd hebt gy gekocht? en als naar gesproken te hebben van bezien, ik zeg; ik zien om den wieden of den voorkeus geeft, dat wilt zeggen, ik zien aen welken baek gy den voorkeus geeft, enz.

In welken, de welke, het welk, worden zoo wel gebruikt van personen als van zaken.

Beuften deze voornaem woorden, hebben wy gebruikt in de afhangende voornaem-woorden, dal de woorden, waar van naar en langst voer, kunnen verken worden als afhangende voornaem-woorden. Wy zullen hier van zelyken zeggen, dat men die kan verken als onafhangeude voornaem-woorden, als by de plaats verkenen van de voornaem-woord waer zonder vooraangede, en dal men die verken kan door welken zaak of door welke plaats met eenig zelfstandig naam-woord, gelyk in deze voorbeelden: waer gaat gy? het is te zeggen, waer welke plaats gaat gy? waer naar bragt gy? het is te zeggen, waer welke zaak bragt gy? waer waer wy gemist hebben, het is te zeggen, waer om of in welke taen wy gemist hebben; van waer komt gy? het is te zeggen, van welke plaats komt gy?

Alle deze afhangeijke voornaem woorden worden z. b. z. met dezelve liden en op de zelve wyze gelyk de afhangende voornaem-woorden. Wy en zullen maar alleenlyk bygen' heel voornaem-woord welken, die het onafpauze lid van een voornaem-woord.

Eenvoudig.

Meervoudig.

<u>Wd.</u>	<u>Leid.</u>	van	welken,	van	welke,	van	welk.	<u>Wd.</u>	<u>Leid.</u>	van	welke.
<u>Wd.</u>	<u>Sp.</u>	aan	welken,	aen	welke,	aen	welk.	<u>Wd.</u>	<u>Sp.</u>	aen	welke.
<u>Wd.</u>	<u>Sp.</u>	van	welken,	van	welke,	van	welk.	<u>Wd.</u>	<u>Sp.</u>	van	welke.
<u>Wd.</u>	<u>Sp.</u>	aan	welken,	aen	welke,	aen	welk.	<u>Wd.</u>	<u>Sp.</u>	aen	welke.

VII. Lid.

Van de ouweker of oudbepaalde voornaem-woorden.

Deze voornaem-woorden sijn de gene die oore het meestendeel de plaats verkleeden der naam-woorden, en daer men van gesoon is a. b. h. gebruik te handelen, om dat by niet en kunnen gedeld worden onder eenige der voorgaende deelen slyken.

Men noemt die ouweker of oudbepaalde, om dat by gemeynlyk uytduelken hem ouwerk of ene alomeyne en onbepaalde slyke.

Ik zal u hier van andere heiden vier deelen, te weten?

1° De gene die meer gebruikt en verken als voornaem-woord om dat het is te zeggen, in de plaats van eenig naam-woord, en zonder oft gevaegde sijn aen eenig zelfstandig naam-woord te voeren uytgedrukt.

Algemeene Grondregels

1° Dit zijn, al wie, iemand, ieder-oen, een ander, niemand, niets den eenen den anderen.

2° De geene die altyd gebruikt worden als byvoegelyke naam-woorden, en dat zy onafscheyfelyk zijn van een zelfstandig.

3° Dit zijn, conig, ider, zeker, welkdanig.

4° De geene die altdan gebruikt worden als voorzamen-woorden zonder zelfstandig, en altdan als byvoegelyk met een zelfstandig.

Dit zijn, geen of niemand geen en, niet en, ander, den eenen en den anderen, zelf, duddanig, verscheyde, alles.

5° De geene die geroep zijn van dat, en die met die woord hebben eene betoondere betoekening:

Dit zijn, wie dat het zy, wat dat het zy, welk, wat.

Wijzen

Uytley van deze vier leden van voornaem-woorden

1°

Al wie, en word noyt geleyd als van personen in betrekking allen personen die. Dit besiet het alyd een afhngende met zyn voetstapende. Het en is gemeenlyk maer van het mannelijk geslacht, het en heeft geen meerduidig, en het word gebuys met het onbyzeld lid van en een, gelijk men het ziet in deese voorbeelden: al wie overleyd heeft de werken van Cicero, moet keunen Maar in betrekking de waere wysprekenicheit. Die leesers hebben ten herte van al wie hen wilt aanhooren. De doctoren enten lygen eene oren van geniede aan al wie die wirdeleyk ontpraeg.

Iemand, word alleen geleyd van personen en diend voor het mannelijk geslacht in het vervullen, het word ook geleyd van zaeken en altdan word het veranderd in ied, het heeft in het meerduidig coniglyk in deese voorbeelden: heeft in iemand zyl oproeylyk getuyghis aan de wardenicheit gods. Den kyteler tellet andag als der woorden en dagen die hy ten gebruyt had zonder gundege en te geven aan ihand, ik zal my bedienen van emine van uwe boeken, van alle de voorstellingen die men a geuen heeft, hebt guyt emine aengenenen. Dae ont besiet ied een driede scheiding; het is te zagen coniglyk zaak.

Niemand, word geleyd van personen, en van zaeken met het onbepaald lid van en een man, het heeft geen meerduidig. Het betrekking elken persoon of elke zaak, en maer anderen worden als anderanderlyk in geslacht, gelijk in deide voor beelden: Der een, volgd zyn geue goud heer - god zal een ieder-oen geuen volgens zyn wicken - Op het teekend van den sluier man, gaen de mutualen ieder-oen naar zyn recht - De schelderyen van de meeste meekies hebben ieder-oen hurren betreunden af.

Den ander, word alleen geleyd van personen, en betrekking in het algemeen de

andere, zoo min als vrouwen, en men kan niet zeggen dat het is van eenig geslacht, mids het nogt gesoepd word een eenig byvoegelyk naem-wôrd. Het en heeft geen meervoudig, en het en is vygendlyk maer in gebruik als in leider, in geêdte en in afreimer, met het onbepaald lid van en een, gelyk in deêde voorbeelden: men moet niet spullen met de eelken van een ander. En doet een en ander niet net geen zy niet en leudeviken aangedaen sijn. Het is altyd draedig van afhangens van een ander.

Niemand, en word maer alleen gelyd van verdoonen, en dien voor het mannelijk zonder meervoudig, en word gebogen met het onbepaald lid van en een, gelyk in deêde voorbeelden: Niemand en weet of hy liefst of haet sterdyg is. En wilt den ondergang van niemand. Don hoogmoed en belaeend aen niemand.

Niets, in ayt genomen als een onbepeeld voornaem-wôrd word gebruikt met des lookening en. Het en word maer gelyd van laeken, en al oelckend gene laek. Het is van het enydyg geslacht zonder meervoudig, en word gebogen met het onbepaald lid van en een, gelyk in deêde voorbeelden: Niets en moet aen eenen christonen men selk belaten van getuygenis te gerdven der waarheyt. Die joden en wanden pseud-christens van mildt beschuldigen, dat de dood sterdynde.

Als niets is zonder de lookening en, het oelckend enige zaek, en het word verlaed door ieets. Het en word bynaer maer altyd gebruikt in zinnen van wyspeling, van onduchtheyd, of van ondertraeging, gelyk in deêde voorbeelden: Ik verpiffte af en ieets bekwaemer is van indruk te maken op de menschen, als de wonderwôrden. Het en word wonderlyker als de kragt van den Zynstien ?

En een en den anderen, van alle geslachten, en van het eenvoldig zoo wel als van het meervoudig, worden gebogen met het bepeeld lid en worden ^{gebruikt} te samen of afghelond.

Als hy te sa men gebruikt worden, druckten hy uyt eens onderlinge overkomst tusschen vendsche personeen of tusschen verscheide dinghen, het is te zeggen wat dat onderlings geschied tusschen verscheide oogmerkten: en als dan is den versterking in noemt, en den tweeden ins eenen anderen oemtal, en somtylen voorgoegen door een voorzetsel, gelyk in deêde voorbeelden: Het meer en het water, zoo wel het een als het ander, vernietigen malkanderen. Het is eldzaam dat twee digters goed zeggen den eenen van den anderen. Die valkeren lyden altyd door den oorlog die de vrin een zig aendoen de eenen aen de anderen. Het sigtelyk de catholyke te zien oegelykt de eena tegen de andere ?

Als den eenen den anderen, afghelond gebruikt worden, ketienen zy vorder

Algemeene Grondregels

ling van verschoude oogmerken: gelyk als men zegt: al sprekende van Caesar en van Pompeius; den eenen roept om hie meester te maaken van zyn vaderland; den anderen om daer van te verdedigen de vryheyd; en al sprekende van een gezelschap wethouders; de eene overdeelden tot de dood van den beschuldigen, en den andere tot de dood van den beschuldiger:

110

Eenig, in het eenvoudig beteckend eenen persoon of eene onbepaalde zaak, en in het meervoudig een onbepaald getal van personen of van dingen. Het is van alle geslagten en word gebogen met het onbepaald lid van en aen; gelyk in deese voorbeelden: Eenigen Schryver heeft bygebracht dat de ziel niet onsterffelyk was. Eis het gedagt van eenige wysgeerige dat'er ledige plaats is in de wetendheid. Men heeft zelden de groote ampelen, zonder hoort-gesteld te zyn aen eenige ingenaden.

Ieder, beteckend eenen persoon of eene zaak. Het is van alle geslagten, zonder meervoudig, en word gebogen met het onbepaald lid van en aen, gelyk in deese voorbeelden: Deere wetenschap heeft haere beginselen. Men walt te vormen de stem van ideren inwoonder voor de verkiezing der wethouders. Men geeft aen ideren krygsonen een leker gedachte van brood voor zyn onderhand.

Leker, van alle geslagten en van de twee getallen, in ayt genomen als een voornaem-woord, beteckend eenen persoon of eene onbepaalde zaak, en word gemeynlyk genomen in den zin van eenigen. Het word gebogen met het onbepaald lid van en aen of met het lid eeners ont.; gelyk in deese voorbeelden: Daer is in ider gewas leke eene leke hoedanigheyd die het getond of schaedelyk maekt. Lekere wysgeer heeft oetoyd dat alle oude wetenschappen kwamen langs de zinnen. De joden en zyn maek toegelaten in de staeten van de christone princen, als op leke voorwaarden.

Welkdanig, is een voornaem-woord ~~dat~~ beteckend, helken dat het by, en die nauwelijks meer gebruykt word als in de pleytzaeken, gelyk in: Niuttigenstaende welkdanig betrek of tegenstand er mag komen of niet.

III.

Geen of niet, geen een, niet een, zyn dry voornaem-woorden, die vergelyk scheyt zynde van de loochening en, beteckenen in den grond de zelve zaak. Geen en

Fragment of a document with faint, illegible text on a white background, set against a blue background.

Pag. 61. Het begin van den 26sten regel
moet zijn als volgt:

Zelfstandig naam-woord, gelyk als zy voorgegaan is door
het aendegende voornaem-woord of daer, entl.

verschillen naer als door de omstandigheden daer het gebruik hun roomd.

Geen of niemand, dat eens meer loochenagtige kragt schijnde hebben als de andere, is het enig voornaem-woord dat wel kan gebruikt worden op eene algemeyne en onafhngende wyse, het is te zeggen, zonder eenige overeenkomst met ied dat voegaet in de redevoering, gelijk als men zegt: geenen of niemand kan Uig vleyen dan aengenaem te zyn aen God.

Geen een, is bynaer altijd genomen in eene meer bepaalde beteckening; het is te zeggen, dat het altijd overeenkomst heeft met personen of met dingen daer men nu al van gesproken heeft, gelijk als men zegt: daer gesproken te hebben van reglers, geenen eenen en heeft my nadeelig gewiekt; en naer gesproken te hebben van vrouwen, hi en hebbe my aen geene sine geheyt.

Niet een, word altijd gebruikt zelyk geen een in eene bepaalde onafhngende beteckening. Het verschil tusschen geen een en niet een is, dat niet een betekend eene algemeyne ^{re} uytvlugting als geen een: en men kan nog zeggen, naer gesproken te hebben van reglers; niet eenen en heeft my nadeelig gewiekt; en al sprekende aen vrouwen; niet eene van U. en kan haer verklaren van myn gedrag.

Deel der drey voornaem-woorden en woorden gemeenlyk naer gebruikt in het eenvoudig met het bepaald lid van en aen.

Wy hebben die tot hier toe enkelyk in ayt genomen als voornaem-woorden; naer daer blyft nog over tuzien door eenige voorbeelden, dat zy dikwils gevoeyd zyn aen zelfstandige naem-woorden, en dat men die aldus kan stellen onder de byvoegelyke, gelijk als men zegt: Daer en is in het meestendeel der nieuwste werken, geenen of smaect, geene nieuwkeurigheyt, geen oordeel.

Het geschied ook wel, dat geen een en niet een moeten worden als byvoegelyke naem-woorden, al is dat zy niet gevoeyd en zyn aen enig uytgedruet zelfstandig naem-woord en of daer, met den welken zy overeenkomen zelyk met hunne zelfstandige naem-woorden: het welke wel zal bespeurd worden in de volgende zinnen: Van alle de volkeren der aerde, en is'er geen een of het heeft ten minste eenig verward gedacht van de godheyt. Van het groot geluk van vrienden die ons overvallen in den noodspaad, en blyft'er ons sommigen niet comen in den togen spaad.

Daer, van alle gebayten en getaltes, dient om te onderscheiden de waeken en de dingen, en word gebogen met alle leden. Men kan het aendien als voornaem-woord, als het niet gevoeyd in en een enig zelfstandig naem-woord, en dat het niet afhngende is

Algemeene Spreekwijzen

van het aanvoegende rooïnaem-woord en of daer; en als bynaegelyk, als het gebruyk is aen een zelfstandig, of dat het is rooïgegeaen van het vervoegende rooïnaem-woord en met den elken het overentont gelyk met zyn zelfstandig. Dus is het rooïnaem in deede spreekwijzen: Eenen anderen en Loude u soo gemaektlyk met vergeeven hebben als ik; Allen kon niet gelukkig zyn in dit en in't ander &c. Wan't slot is bynaegelyk naem-woord in deede: De ouderlingenden geloofden niet dat'er sene andere wijsheid was; Den tempel van Salomon byde vernied geveest wierd'er aenen anderen gesligt; Forz de kerelen van Syrus.

Den eenen en den anderen; te sa men gebruykt, druckten uyt de ved saemeling van verscheyde personen of van verscheyde saeken. Zy zyn van alle geslachten en getallen; en worden gelogen met het onbepaald lid van en aen. Zy zyn somtyd gebruykt sonder uytgevoert zelfstandig naem-woord; gelyk als men segt, al spreekende van twee schryvers: Den eenen en den anderen zingen by de kalbe om standigheden; en al spreekende van verscheyde kenden die scomen verdedden, Deen en d'andere of de eens en de andere veronighden haer tegen den gemeynen vyand. Somtylen worden by gevraagd aen een zelfstandig naem-woord in't contradig, gelyk in deede spreekwijzen: Ik heb voldaan aen het een en aen het ander gevergodel; Daer'en is bynaer geenem onrecht die'lyk gelykelyk beddend dan het een en dan het ander hebnd.

Zelfsden alle geslachten; wandels als rooïnaem-woord, beteekend het zelve waerden of den zelvien aerd, het is te zeggen, dat den persoon of de saek daer men van spreekt; geenem andere en is als de gedencker van nu af gertog van heeft geveest; gelyk als men segt ten opzigt van eenem mensck; Den zelvien is my komen bezoeken; en al spreekende van een saek; ik wakt allyd aen de zelvien.

Als zelfsgebruykt-woord als bynaegelyk naem-woord, heeft het dry verscheyde gebruyken.

1. Men seldt het dikwils onmiddelyk naer de zelfstandige naem-woorden, en naer het meestendeel der rooïnaem-woorden, om hem te geveen meer bragt en nadress, gelyk als men segt: Den koning zelve de deugd zelve, ik zelvien zelve, zy zelve, dat zelve, dit zelve, de koning zelve ont.

2. Het heeft de beteekening van den zelvien aerd, gelyk in deede voorbeeld: Ofst is de zelve kon die verlicht alle de volkeren der aerde. Wet lichaem van J. Ius-Christus; en onkeldraeren, is het zelve dat gelyk heeft op het kruys. Daer zyn eenige landschappen in d'uytland daer de kalbe kerken kenten dienen

Pag. 63, Overschouwen den 7. sten en 8. reyel moet volgen de 7. en 8. reyel.

Daer sijn vele gelegendheden daer relye nog voor-naem-woord nog byvoegelyk naem-woord is, om dat het geene van de voorgaende betekenningen heeft, om dat het geene overeenkomst en kan hebben met geen naem-woord uitgedrukt of daer op verstaan. Het is als dan by-woord of koppel-woord; gelyk als men zegt: Ik zal u zelf be-
kennen dat, enz.

aen de Catholyke en aen de Lutheranen.

32 Het betekend gelykheid, het is te zeggen, dat de zaak daer men van spreekt gelyk of eenderhande is aen een andere, in welk geval, zelfe kan gekeerd worden, door het byvoegelyk naam-woord gelyk: Zoo men het ^{zelfe} ~~alle~~ ^{zelve} ~~konnen~~ bemerken in deesse zinnen: De gewoonten van der land en zyn de zelve niet. Het is zeldzaam te vinden twee personen van den zelve aard. Alc ongelukkig is dem mensch van dagelyks te moeten voldoen aen detselve noodzaakelykheden!

Dusdanig, zoo een, enz., zyn voornaem-woorden in de wyse van spreken, gelyk als in deesse. Dusdanigen of zoo eenen laeyd die dikwils niet en verzaemt, daer het de plaats betkeid van het voornaem-woord die; en in deelden zyn van darmeetspraek: Hebt gy gezien eenen dusdanigen of zoo eenen? Daer het gesteld word voor den persoon die men niet en noemd; maer in alle andere gelegendheid zyn zy byvoegelyke naam-woorden.

Ver scheide, voor alle drey de gestigten en attyd in het meervoudig met het onbepaald lid van en aen, betekend een onbepaald getal van personen of van zaakon.

Het is voornaem-woord in deesse zinnen: Verscheide hebben geloof dat de wereld vander eeuwigheid was. Het lieven van den Zaligmaker heeft aen veele gentyt eene oorzaak van ergernis.

Het is byvoegelyk naam-woord in deesse: Verscheide Prinzen hebben zig vrugelooch verbonden tegen Ludovicus den XIV. Wy hebben de wirken van verscheide verstandige vrouwen. Men gelikt zelden als men werlt aen verscheide wetenschappen te gelyk.

Allas, word gebouwen met het onbepaald lid van en aen, en drukt uyt de grootste algemeenheid van een gedagt.

Als het voornaem-woord is, het en stord maer gebruykt in het meervoudig, en het betekend alle zaken, gelyk in deesse voorbeelden: Allas is volbragt. De gypshoorniers waeren wysgeerige die aen alles wyffelden. Eenen waeren christenen moet van alles onderrigt zyn.

Het is een byvoegelyk naam-woord in deesse voorbeelden: Alex mensche is sterft. Ik zal u dienen in alle gelegendheid. Alle menschen zyn in Adam gestorven. De Maeder God moet het voorbeeld zyn van alle de deusen. Donner wy ongerbelig zyn aen alle de wel-dæden Gods?

Algemeene Grondregels

18.

Wie dat het zy, en word maar gelyd van personen in't eenzijdig, en in't mannelyk gelyd, en word geboden met het onbepaald lid van en aen.

Zonder boechening, het betekend het beltekend de selde zaak als welken persoen dat het zy, gelyk in deelde zinnen: Wie dat het zy die my vraegd, zegt dat ik bezig ben. En wie dat het zy dat gy, u behandigel, men zal u den selven raad geerven.

Wie dat het zy, met eene boechening uytgedrukt door en, beltekend niemand of geenen persoen: gelyk als men zegt: Wie dat het zy of niet, en heeft my van u gesproken. Ik en benyde het geluk van wie dat het zy of niet. In betrouwd u aen wie dat het zy of niet.

Wie dat het zy, en word maar gelyd van zaeken in't eenzijdig en in't eenzijdig en word geboden met het onbepaald lid van en aen.

Zonder boechening, en gelyd van dat, het betekend de selde zaak als wat ding: gelyk als men zegt: Wat dat het zy dat u wederhouden heeft. Van wat dat het zy dat men spreekt. Waer aen dat het zy dat gy u bezig hande.

Welk of wat, in aenende in het mannelyk welken, en in't vrouwelyk welke, gelyd van daty diend gelyk het onafhangelyk voornaem woord welk, om te be-
teekenen een bagmeete of in zig zelve, of door zynen aard en zyne haedanigheden: maar op eene wyse die kennen doet dat men daer op geene bellondere aendaag wilt aen-
men, gelyk als men zegt: Die misdadyge moeten gestraft, welke dat die mogen
wieden. Welk of wat dat zy het geluk der groote der aerde, eenen Aristonen moet
traqen maar een noet. Welke dat zyn de aanbiedingen van eenen vyand, men moet
zig altyd van mistrouwen.

Zesde Hoofdstuk.

Van het Werkwoord.

Het werkwoord is een woord, welks bezonder gebruik is van te' beduyden de bevestiging, gelyk als ik zeg: De deugd is aengenaem — God bemind de overvloedigen. Ik bevestig van de deugd, dat hy aengenaem is; en van God, dat hy de menschen bemind: verslygens 'de woorden is en bemind, zyn werkwoorden.

Men mag zeggen, dat zonder het werkwoord, alle de andere deelen van de redereening onnoodig zouden zyn in eene taal, en dat hy zonder het Zelve geenen goeden zin en zonden kunnen maken; waarom men het zohrlyk genoemd heeft: het uytgesproken woord.

Als men zegt dat het werkwoord beduyd bevestiging, het is te' zeggen dat zyn eygen gebruik is van te' binden eene eygenschap met een oogmerk, of van te' scheiden het een van het ander door hulp van eene loochening.

Door oogmerke drukt men uyt eenen persoon of eene zaak, waer mede overeenkomt het geen men bevestigt, en om dit oogmerk uytte drucken, bedient men ^{zich} van een zelfstandig naam- of voornaem-woord, dat men steds in noemer, waarom het oogmerk ook genoemd word noemer van het werk-woord.

Door eene eygenschap drukt men uyt eene lieveraangheyd, voor zoo veel hy overeenkomt of niet overeenkomt met het oogmerk, het is te' zeggen, met den persoon of met de zaak daer men van bevestigt, en men bedient ^{zich} hem gemeenlyk van een gelyk naam-woord, dat overeenkomt met het oogmerk gelyk met zyn zelfstandig naam-woord.

En gelyk van woorden, inhoudende een oogmerk met eene eygen schap, word genoemd eenen kiep of sprekewys, en het oogmerk met de eygen schap worden genoemd het uinde van de sprekewys, gelyk als ik zeg: God is almachtig, hy en is niet onrechtveerdig, zyn bedenken of sprekewyzen.

Algemeene Grondregels.

In den eersten, God is het oogmerk of den noemer van het werkwoord, het is te zeggen, den persoon met den welken overeenkomt het geen bevestigd is; almachtig is de eigenschap door de welke men uitdrukt de hoedanigheid of de volmaaktheid die God aankomt: en dies eigenschap is gebonden met het oogmerk door het werkwoord is.

In den tweedeën zin, hy en is niet onrechtvaardig; hy zijnde een persoonel naamwoord, die gesteld is in de plaats van God, is het oogmerk of den noemer van het werkwoord; onrechtvaardig is de eigenschap die afgeschuyden is van het oogmerk door middel van het werkwoord is, gevoegd aan de looftering en.

Niet en is maer het werkwoord zyn of wezen dat men alteso afgeschuyden gebruikt, om dat het uigendlyk het eenig is dat aentoonde de binding die wy hebben in onzen geest, van de wir eynden van eenen zin. Dus in aauktuuriglyk maer te aenmerken het werkwoord door de bevestiging, men mag zeggen dat'er maer een en is in de tael, het welke is zyn of wezen en dat de andere maer en zyn dit zelfde werkwoord met verscheide byvoegingen.

[Aer uyt moet men besluylen, dat'er is een weerdig stact van algemeene werkwoorden; te wietent: het werkwoord zyn of wezen, dat maer en beteckend de bevestiging zonder eigenschap, en dat men noemt zelfstandig werkwoord; en de werkwoorden die inhouden de eigenschap, met de bevestiging, en die men noemt byvoegelyk werkwoorden.

Het werkwoord zyn of wezen word zelfstandig genoemd, om dat het door zig zelve maer en beteckend de bevestiging zonder eigenschap, gelyk het zelfstandig naamwoord maer en beteckend het oogmerk zonder aentien van zyne hoedanigheden, en de andere werkwoorden zyn genoemd byvoegelyk, om dat zy uudrukken een eigenschap met een bevestiging, gelyk het byvoegelyk naamwoord uudrukkt een oogmerk beteeld met eenige hoedanigheid.

Men zal in dit hoofdstuk voordere specieën van het zelfstandig werkwoord en van de verscheide soorten van byvoegelyke werkwoorden.

Wat aenyaet de eigendommen der werkwoorden, zal men zeggen, dat'er veel sijn: maer dat het moeylyk houde zyn van die wel te uvertellen voor alteso dat men wel kenne de werkwoorden in zig zelve: het geen niet en kan geschieden als met hen te samen te voegen.

Van de Verscheide Saamenvoegingen der Werk-woorden.

De Saamenvoegen een werk-woord is het opleggen met alle de verschilligheden die het aannimt, en waer van wy naderhand melden zullen; maar gelijck alle de werk-woorden op eene wyze niet te saamen-gevoegd en worden; 'tou moet men weten dat die verschilligheyt ahangt van den uytgang die gevonden word in den onvolmaekten g. De tyd van de loomende wyze, die ald de Stam is van onse nederduytsche ^{Letter} spraek-konst.

De Latynen, Franschen en andere, verdeelen hunne Saamenvoegingen in vier betondere, die wy onderkennen aen de verscheide uytgangen der werk-woorden in de onbepaalde wyzen; maar gelijck alle de werk-woorden in onse nederduytsche ^{Letter} spraek-konst in de onbepaalde wyzen uytgaan in en 'tou en kunnen wy die niet onderkennen by hunne verscheillige uytgangen die wy kunnen hebben in de onbepaalde wyzen; maar gelijck den onvolmaekten g. De tyd van de loomende wyze in onse nederduytsche ^{Letter} spraek-konst moeten aentien worden als de Stam daer van te sijn; 'tou gaen wy, om ons gelijck te stellen aen andere volkeren die ook verdeelen in vier Saamenvoegingen, die onse onderkennen zal aen de uytgangen van den onvolmaekten g. De tyd van de loomende wyze; en aen den lydenden deelhebbet van de onbepaalde wyzen.

Men zal hier voor voorbeelden stellen van werk-woorden in de onbepaalde wyzen, die de vier Saamenvoegingen zullen ytmarsken, en die men onderkennen zal aen den onvolmaekten g. De tyd van de loomende wyze, en aen den lydenden deelhebbet van de onbepaalde wyzen, als

Herinneren, eyndigen, bevalken, voornemen.

De eerste onderkent men aen de werk-woorden, welkers onvolmaekten g. De tyd van de loomende wyze uytgaet in de, en den lydenden deelhebbet van de onbepaalde wyze in d, als herinneren, herinnerde, oemind.

De tweede onderkent men aen de werk-woorden, welkers onvolmaekten g. De tyd van de loomende wyze ook uytgaet in de, en die in den lydenden deelhebbet van de onbepaalde wyzen aenvolgheden in het begin van het woord de lydende de ald eyndigen, eyndigde, geeyndigd.

Algemeene Grondregeles

De derde onderheid men aan de werk-woorden. Welkers onvolmaaktentijd van de tooneende wyze ook uytgaet in te, en die in den lypanden deuk van de onbegreepde wyze aanvóór den in het begin van het woord in t, als bezuilen, bevalle, besat:

De derde onderheid men aan de werk-woorden. Welkers onvolmaaktentijd van de tooneende wyze ook uytgaet in te, en die in den deuk van de onbegreepde wyze aanvóór den in het begin van het woord de letters ge, als wagten, wagte, geringt.

En dat men te samen veege deede van de men voegingen, moet men eerst leeren te sa men voegen de twee helpende werk-woorden hebben en zijn, of o'elden, om dat de andere werk-woorden ten deele met de help van deede twee te sa men voeged en worden, gelyk men het gaet leeren: en het is alleenlyk ter oorzaak van dit gebruik, dat men die veege helpende, niets anders hebbende dat hun onderscheyd van de andere werk-woorden, als men die afzonderlyk gebruikte.

Daer sijn nog enige andere woorden, die in onze nederduytsche spraak helpen te sa men voegen, als sijn: hou, oud, houden, ook zal, zult en zullen, die als teekenen sijn van enige tyden der werk-woorden, die men op sijnen tyd zal uytlyzen men zal hier alleenlyk beginnen te sa men voegen de twee helpende werk-woorden hebben en zijn, of weesen, en men zal daer naer sien hoe dat zy sijn in de sa menvoegingen der andere.

De meervoudig van het helpende werk-woord
Hebben.

loorende wyze.
tegenwoordigen tyde.
onvoudig.

- Wy heb.
  - Gy hebt.
  - Hy of sy heeft.
  - Wy hebben.
  - Gy hebben.
  - Hy hebben.
- Meervoudig.

onvolmaaktentijd
tegenwoordig.

- Ik had.
  - Gy had.
  - Hy had.
  - Wy hadden.
  - Gy hadden.
  - Hy hadden.
- Meervoudig.

der Nederduyſche Letterkonst.

Voorlezen ^{2e}
Volmachten gepast worden.

Ik heb.
Gy hebt.
Hy heeft
Wy hebben.
Gyf hebt.
Zy hebben.

Meer als volmachten ^{Voorlezen}
gepast worden.

Ik had.
Gy hadt.
Hy had.
Wy hadden.
Gyf hadt.
Zy hadden.

Toekomenden.

Ik zal.
Gy zult.
Hy zal.
Wy zullen.
Gyf zult.
Zy zullen.

Toekomenden ^{Voorlezen}
gepast worden.

Ik zal.
Gy zult.
Hy zal.
Wy zullen.
Gyf zult.
Zy zullen.

Onzekkeren.

Ik zou.
Gy zoud.
Hy zou.
Wy zouden.
Gyf zoud.
Zy zouden.

Onzekkeren ^{Voorlezen}
gepast worden.

Ik zou.
Gy zoud.
Hy zou.
Wy zouden.
Gyf zoud.
Zy zouden.

Gebiedende wyze.

Tegenwoordigen of toekomenden.

Hebt.
Dat hy hebbe of laet hem hebben.
Dat wy hebben of laet ons hebben.
Hebt.
Dat zy hebben of laet hen hebben.

Aenragende wyze.

Tegenwoordigen of toekomenden.

Dat ik hebbe.
Dat gy hebt.
Dat hy hebbe.
Dat wy hebben.
Dat gyf hebt.
Dat zy hebben.

Onvolmachten gepast worden.

Dat ik hadde.
Dat gy hadt.
Dat hy hadde.
Dat wy hadden.
Dat gyf hadt.
Dat zy hadden.

Volmachten ^{Voorlezen}
gepast worden.

Dat ik hebbe.
Dat gy hebt.
Dat hy hebbe.
Dat wy hebben.
Dat gyf hebt.
Dat zy hebben.

Hebben gehad.

gehad.

gehad.

hebben.

hebben gehad.

hebben.

gehad.

Algemeene Grondregels

Meer als volmaaktten gepaalkerden.

Daedelijken deelhebb.

Da ik hadde
Dat gy had.
Dat hy hadde
Dat wy hadden.
Dat gyl. had.
Dat zy hadden.

Hebbende.

Hebbende gehad.

Zullende hebben.

Gehad.

Gehad.

Van te hebben.

Hebbende of al hebbende.

Niet te hebben.

Om te hebben.

tegenwoordigen.

van te den gepaalkerden.

toekomenden.

lydenden deelhebb.

tegenwoordigen.

ontydelyke deelhebbers.

Outwaerde wyze.

tegenwoordigen.

voorteden.

hebben of te hebben.

te hebben gehad toekomenden.

te hebben of te zullen hebben. toekomenden voorteden.

Gehad te zullen hebben.

Sacramentologie van het Helpende Werkwoord

Zyn of Weeren.

toomende wyze.

tegenwoordigen tyd.

contondig.

ik ben
gy zyt.
hy is
wy zyn.

meerdondig.

gy lieven zyt.
zy zyn.

involmaaktten gepaalkerden.

ik was.
gy waert.
hy was.
wy waeren.
gyl. waert.
zy waeren.

van te den tyd
volmaaktten gepaalkerden.

ik heb of ik ben
gy heft of gy zyt
hy heeft of hy is
wy hebben of wy zyn
gyl. hebt of gyl. zyt
zy hebben of zy zyn.

meer als volmaaktten gepaalkerden.

ik had of ik was
gy had of gy waert
hy had of hy was
wy hadden of wy waeren
gyl. had of gyl. waert
hy hadden of zy waeren.

zand.

zand.

Toekomenden.

Ik zal,
Gy zult
Hy zal
Wy zullen
Gyl. zult
Zy zullen.

Voortleden.
Toekomenden gepastteeden.

Ik zal.
Gy zult
Hy zal
Wy zullen
Gyl. zult
Zy zullen.

Onzekeren.

Ik zou.
Gy zoud
Hy zou
Wy zouden
Gyl. zoud
Zy zouden.

Voortleden.
Onzekeren gepastteeden.

Ik zou
Gy zoud
Hy zou
Wy zouden
Gyl. zoud
Zy zouden.

Gebiedende wyze

tegenwoordigen of toekomenden.

Zyt of weest.
Dat hy ty of wille of laet hem zyn of wezen.
Dat wy zyn of wezen of laet ons zyn of wezen.
Zyt of weest.
Dat zy zyn of wezen of laet hen zyn of wezen.

Onvoldende wyze.

tegenwoordigen of toekomenden.

Dat ik zyn of weide.
Dat gy zyt of weest.
Dat hy zyn of weide.
Dat wy zyn of weiden.
Dat gyl. zyt of weest.
Dat zy zyn of weiden.

Onvoldmaekten gepastteeden.

Dat ik waere.
Dat gy waert.
Dat hy waere.
Dat wy waeren.
Dat gyl. waert.
Dat zy waeren.

Voortleden.
voldmaekten gepastteeden.

Dat ik zyn of hebbe
Dat gy zyt of hebt
Dat hy zyn of hebbe
Dat wy zyn of hebben
Dat gyl. zyt of hebt
Dat zy zyn of hebben

Meer als voldmaekten gepastteeden.

Dat ik waere of hadde
Dat gy waert of had
Dat hy waere of hadde
Dat wy waeren of hadden
Dat gyl. waert of had
Dat zy waeren of hadden

Onbepaalde wyze.

tegenwoordigen.

zyn of wezen, of te zyn of wezen.
Vobleden,
Gewest te zyn of te hebben geweest.
toekomenden
te zyn of te wezen of te zullen zyn of wezen.
Toekomendij vobleden.
Gewest te zullen zyn.

zyn of wezen.

zyn geweest of hebben gewild.

zyn of wezen.

zyn geweest of hebben gewild.

gevoelt.

gevoelt.

Algemeene Grondregels

Daadlyken deelhebber.
Tegeenvoordigen.

Lydenden deelhebber.

Zijde af we'rende
Geweest zijde of ^{vooreiden.} geweest hebbende.
toekomende.
zullende zyn of we'ren.
toekomende wo'reden.
zullende zyn geweest of te zullen zyn.

Geweest.
Ontdelyke deelhebers.
Van te zyn of van te we'ren.
Al zijde of al we'rende.
Met te zyn of met te we'ren
Om te zyn of om te we'ren.

Vervolg van de Werk-woorden der vier Saamenvoegingen.

Eerste Saamenvoeging.

Die men ondeekend aan de werkwoorden, welkers onvolmaekten van den tyd van de toevonde wyze uytgaet in de, en den lydenden deelhebber van de onbepaalde wyze in d, als beminnen, beminde, bemind.

toevonde wyze
tegeenvoordigen tyd.
onvolendig.

wy hebben
gy hebt.
zy hebben
Meer als volmaekten ^{vooreiden.} ~~geweest.~~

Ik bemin.
gy beminde
Hy of zy beminde.
Meervoudig.

ik had
gy had
hy had
wy hadden
gy had
zy hadden

Wy beminnen
gy beminde.
zy beminnen.
Onvolmaekten ^{vooreiden.} ~~geweest.~~

toekomende.

Ik beminde
gy beminde
Hy beminde.
wy beminden.
Gyl beminde.
zy beminde.
vooreiden tyd.
volmaekten ~~geweest.~~

ik zal
gy zult
hy zal
wy zullen
Gyl zult
zy zullen

ik heb
gy hebt
hy hebt

ik zal
gy zult
hy zal
wy zullen
Gyl zult
zy zullen

toekomende ^{vooreiden.} ~~geweest.~~

Handwritten text in a cursive script, possibly a signature or page number, located on the left edge of the white section.

Het volgende te plaatsen op het einde van Stadzyde 76.

Hier volgen eenige regelmaetige Werkzame Werk-woorden van de eerste, tweede, derde en vierde naam der ginsen, die men zal stellen in den tegenwoordigen tyd van de onbepaalde wyde; in den onvoldmaekten tyd van de woonende wyde; en in het lydende deelwoord; betrekende aen de beurlingen of de bekiering van elke der overige tyden. Samen verging, aengelyen van deke die aengentzere tyden de andere gemaakt worden.

De onderstaande zijn van de eerste Saemenvaering.

Onbepaalde Wyde.	Onvoldmaekten tyd.	Lydende deelwoer.	Onbepaalde Wyde.	Onvoldmaekten tyd.	Lydende deelwoer.
Agervolgen ..	agervolgde ..	agervolgd.	Veranderen ..	veranderde ..	veranderd.
Begeeren ..	begeerde ..	begeerd.	Verfuyen ..	verfuyde ..	verfuyd.
Bekaelen ..	bekaelde ..	bekaeld.	Vergaderen ..	vergaderde ..	vergaderd.
Belommenen ..	belommende ..	belommen.	Vergoeden ..	vergoedde ..	vergoed.
Beploegen ..	beploegde ..	beploegd.	Vergrammen ..	vergramde ..	vergramd.
Betaalen ..	betaelde ..	betaeld.	Verquiden ..	verquidde ..	verquid.
Bewaeren ..	bewaerde ..	bewaerd.	Verkeugen ..	verkeugde ..	verkeugd.
Mishaegeen ..	mishaeigde ..	mishaeigd.	Verkondigen ..	verkondigde ..	verkondigd.
Ontceeren ..	ontceerde ..	ontceerd.	Vernielen ..	vernieldde ..	vernield.
Ontkooften ..	ontkooftde ..	ontkooftd.	Verzekeren ..	verzekerde ..	verzekerd.

Ik Lou
gy Lou
Hy Lou
Hy Louden
gyl. Lou
gy Louden

Onzeker Voórlede
Vermaachten geproffteeren.

Ik Lou
gy Lou
Hy Lou
Hy Louden
gyl. Lou
gy Louden

Gebiedende Wyze

tegenwoordigen of taetkomenden.

Beminnen.

Dat gy beminne of taet hem beminnen.

Dat wy beminnen of taet ons beminnen.

Bemind.

Dat gy beminnen of taet hen beminnen.

tegenwoordige wyze.

tegenwoordigen of taetkomenden.

Dat ik bemine.

Dat gy bemind.

Dat hy bemine.

Dat wy beminnen.

Dat gyl. bemind.

Dat gy beminnen.

Vermaachten

Dat ik beminde.

Dat gy beminde.

Dat hy beminde.

Dat wy beminden.

Dat gyl. beminde.

Dat gy beminden.

Beminnen.

Hebben bemind.

Dat ik hebbe.

Dat gy hebbe.

Dat hy hebbe.

Dat wy hebben.

Dat gyl. hebt.

Dat hy hebben.

Meer als volmachten geproffteeren.

Dat ik hadde.

Dat gy had.

Dat hy hadde.

Dat wy hadden.

Dat gyl. had.

Dat hy hadden.

Procedende wyze.

tegenwoordigen.

Beminnen.

te hebben bemind.

tekomenden.

te beminnen of te zullen beminnen.

tekomenden voorleden.

te zullen hebben bemind.

Daadlyken deel hebben.

tegenwoordigen.

Beminnende.

voorleden.

Hebbende bemind tekomenden.

Zullende beminnen.

tekomenden voorleden.

Zullende bemind hebben.

lydenden deel hebben.

Bemind.

tydelyken hebben.

Van te beminnen.

beminnende of te beminnende of met te beminnen.

Van te beminnen.

Beminnen.

Beminnen.

Algemeene Grammatica

Tweede Saemenvoeging,

Die men inderhand aan de werk-woorden, welkers onvoornachten, van de toonende wyze ook uytgaet in de, en die in den tydenden deelhetter, de onbepaalde wyze ook uytgaet in de, en die daer by nog aenwaerden in het beg van het woord de aktied ge, als syndigen, syndigde, gesyndigd.

(toonende) wyze
degenwoordigen tijd.
Ensvoudig.

Ik syndig.
Gy syndigd.
Hy of zy syndig.
Meervoudig.

Wy syndigen.
Gehieden syndige.
Iy syndigen.

Onvoornachten gepaardeden.

Ik syndigde.
Gy syndigde.
Hy syndigde.
Iy syndigden.
Gy syndigden.
Iy syndigden.

voornachten gepaardeden.

Ik heb.
Gy hebt.
Hy heeft.
Iy hebben.
Gy hebt.
Iy hebben.

voornachten gepaardeden.

Ik had.
Gy hadt.
Iy hadt.

Wy hadden.
Gy hadt.
Iy hadden.

toekomenden.

Ik zal.
Gy zult.
Hy zal.
Iy zullen.
Gy zult.
Iy zullen.

voornachten gepaardeden.

Ik zal.
Gy zult.
Hy zal.
Iy zullen.
Gy zult.
Iy zullen.

toekomenden.

Ik zou.
Gy zoudt.
Hy zou.
Iy zouden.
Gy zoudt.
Iy zouden.

voornachten gepaardeden.

Ik zou.
Gy zoudt.
Iy zouden.

voornachten gepaardeden

voornachten

voornachten

voornachten

voornachten

voornachten

Het volgende te plaatsen op het eynde van blaetje 75.

Onvolmaakte Wyde.	Onvolmaakte Wyde.	Op den Deelkleeft in bepaalde Wyde.	Onvolmaakte Wyde.	Op den Deelkleeft in bepaalde Wyde.
Akkerien . . .	akkerde . . .	geäkerd.	Effenen . . .	effende . . . geëffend.
Akkeren . . .	akkerde . . .	geäkerd.	Egeren . . .	egerde . . . geëgerd.
Babbelen . . .	babbelde . . .	gebabbeld.	Eyndigen . . .	eyndigde . . . geëyndigd.
Baenen . . .	baende . . .	gebaend.	Erden . . .	erde . . . geërd.
Baeren . . .	baerde . . .	gebaerd.	Geestden . . .	geestde . . . geëgeestd.
Booren . . .	boorde . . .	geboord.	Grabbelen . . .	grabbelde . . . geëgrabbeld.
Dorcken . . .	deelde . . .	gedaald.	Gruenen . . .	grunde . . . geëgrund.
Diemen . . .	diende . . .	gediend.	Haalen . . .	haelde . . . geëhaald.
Droogen . . .	droogde . . .	gedroogd.	Haspelen . . .	haspelde . . . geëhaspeld.
Eren . . .	erde . . .	geëerd.	Kammen . . .	kamde . . . geëkamd.

Der Nederduytsche Letterkonst.

My louden
gyl. ~~zoude~~
ly louden.

Bebedende wyse.

tegenwoordigen of toekomenden

geyndig.

Dat wy eyndige of laet hem eyndigen.
Dat wy eyndigen of laet ons eyndigen.

geyndig.

Dat hy eyndigen of laet hen eyndigen.

tenvoegende wyse.

tegenwoordigen of toekomenden.

Dat ik eyndig.

Dat wy eyndig.

Dat hy eyndig.

Dat wy eyndigen.

Dat gyl. eyndig.

Dat hy eyndigen.

Onvermachten gelyksoort.

Dat ik eyndigen

Dat wy eyndigen.

Dat hy eyndigen.

Dat wy eyndigen.

Dat gyl. eyndigen.

Dat hy eyndigen.

Vermaachten gelyksoort.

Dat ik hebbe

Dat wy hebt

Dat hy hebbe

geyndig.

Dat wy hebben

Dat gyl. hebt

Dat hy hebben

Meer als vermachten gelyksoort.

Dat ik hadde

Dat wy had

Dat hy hadde

Dat wy hadden

Dat gyl. had

Dat hy hadden

Onvervulde wyse.

tegenwoordigen.

Eyndigen.

te hebben geeyndig.

te eyndigen of te eyndigen.

te eyndigen of te eyndigen.

te zullen hebben geeyndig.

Daerelken deelhebb.

te eyndigen

te eyndigen.

te hebben geeyndig.

te eyndigen

te eyndigen of te eyndigen.

te zullen hebben geeyndig.

Eyndigen deelhebb.

geeyndig.

geeyndig.

Van te eyndigen

te eyndigen of te eyndigen of met te eyndigen.

Om te eyndigen.

geeyndig.

geyndig.

geyndig.

Algemeene Spreekwijzen

Derde Saterdagocging

Deze men ondertkend aan de werk-woorden, welkers onvolmaekten: in t, en den openden deelhebet van de onbepaalde wyze in t, als veraltten, bevalte, bevat.

Toonende Wyze
tegenwoordigen tyd.
Ensvoudig.

Ik bevat

Gy bevat

Hy bevat: Meervoudig.

Wy bevalten

Gy bevalten

Hy bevalten:

Onvolmaekten gepast worden.

Wy bevalte

Gy bevalte

Hy bevalte:

Wy bevalten:

Gy bevalten

Hy bevalten:

Onvolmaekten gepast worden.

Ik heb

Gy hebt

Hy heeft

Wy hebben

Gy hebben

Hy hebben:

Meer als volmaekten gepast worden.

Ik had

Gy had

Hy had

Wy hadden

Gy had

Hy hadden

Toekomenden.

Ik zal

Gy zult

Hy zal

Wy zullen

Gy zult

Hy zullen

Toekomenden gepast worden.

Ik zal

Gy zult

Hy zal

Wy zullen

Gy zult

Hy zullen

Onvolmaekten.

Ik zou

Gy zoud

Hy zou

Wy zouden

Gy zoud

Hy zouden

Onvolmaekten gepast worden.

Ik zou

Gy zoud

Hy zou

bevalte

bevalte

bevalte

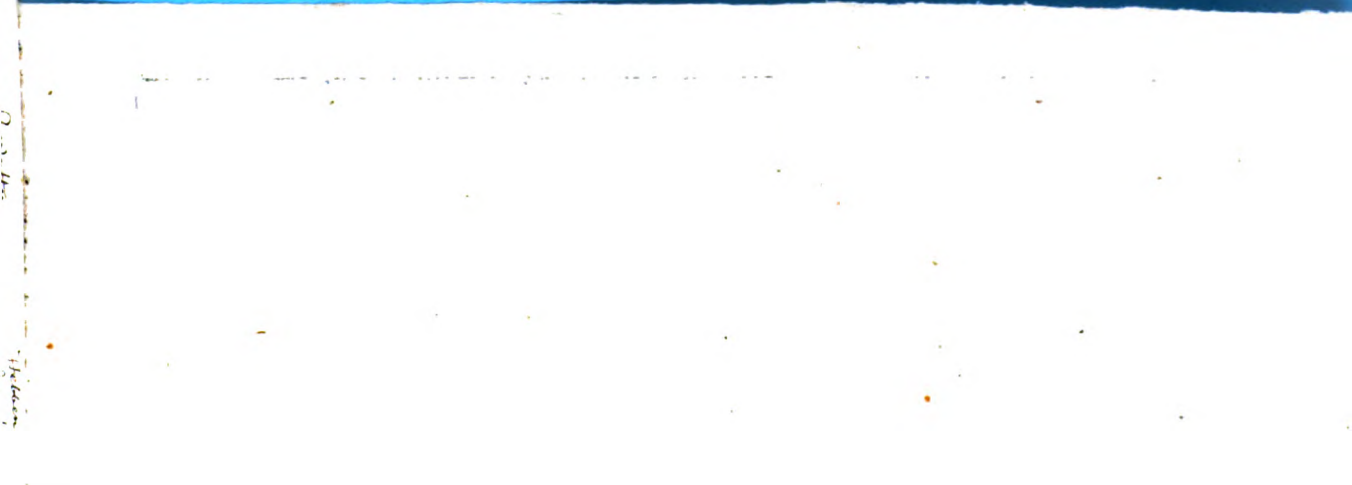
bevalten

bevalten

bevalten

bevalten

0
1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56
57
58
59
60
61
62
63
64
65
66
67
68
69
70
71
72
73
74
75
76
77
78
79
80
81
82
83
84
85
86
87
88
89
90
91
92
93
94
95
96
97
98
99
100

De ontfermen der Zyn der de Verke Samenreging.
 Het volgende te plaatsen op het eynde van de Zyn de 77.

Onverlaede Myke	Onverlaede Myke	Zyden de Verkebord.	Onverlaede Myke.	Onverlaede Myke	Zyden de Verkebord.
Bedekken...	bedekte...	bedekt.	Ontknoopen	ontknoopte	ontknoopt.
Begroeten...	begroette...	begroet.	Ontpakken...	ontpakte...	ontpakt.
Bereyten...	bereypte...	bereydt.	Ontlasten...	ontlastte...	ontlast.
Bewaerken...	bewaekte...	bewaekt.	Ontlossen...	ontloste...	ontlost.
Herdedekken...	herdedekte...	herdedekt.	Ontmaeken...	ontmaekte...	ontmaekt.
Herdoopen...	herdoopte...	herdoopt.	Ontmaecten...	ontmaectte...	ontmaect.
Herkooken...	herkoekte...	herkoekt.	Verdikken...	verdikte...	verdikt.
Herwatton...	herwatte...	hervalt.	Verdrucken...	verdruchte...	verdrukt.
Ontbloeten...	ontblootte...	ontbloot.	Verhaeken...	verhaekte...	verhaekt.
Ontdekken...	ontdekte...	ontdekt.	Verhoopen...	verhoopte...	verhoopt.

Te plaatsen onder de lijst der werkzame werk-woorden, bl. 76, onder den ⁵ten regel.

1ste colonne:

misbruyken . . .	misbruykte . . .	misbruykt.
Misdrucken . . .	misdruchte . . .	misdrucht.

22

Der Nieuwduytsche Letterkonst.

Wy zonden
 gyl. zond
 zy zonden

Gebiedende wyze.

tegenwoordigen of toekomstigen.

Bevat.
 Dat hy bevatte of laet hem bevatten.
 Dat hy bevatten of laet ons bevatten.

Bevat.
 Dat hy bevatten of laet hen bevatten?

toevoozende wyze.
tegenwoordigen of toekomstigen.

Dat ik bevatte.

Dat gy bevat.

Dat hy bevatte.

Dat wy bevatten.

Dat gyl. bevat.

Dat zy bevatten.

Onvolmaekten:

Dat ik bevatte.

Dat gy bevatte.

Dat hy bevatte.

Dat wy bevatten.

Dat gyl. bevat.

Dat zy bevatten.

Voorzeden.

Dat ik hebba

Dat gy hebt

Dat hy hebba

Bevat
 hebben

Dat wy hebben.

Dat gyl. heelt

Dat zy hebben.

Niet als velen. hen gepassonden.

Dat ik hadde

Dat gy had

Dat hy hadde

Dat wy hadden

Dat gyl. had

Dat zy hadden

Onbepaalde wyze.

tegenwoordigen.

Bevatten. voorzeden.

Te hebben bevat.

toekomstigen.

Te bevatten of te zullen bevatten.

toekomstigen voorzeden.

Te zullen hebben bevat.

Daedelyken deelhetten.

tegenwoordigen.

Bevattende. voorzeden.

Hebbende bevat toekomstigen.

Zullende bevatten.

toekomstigen voorzeden.

Zullende hebben bevat.

lydenen deelhetten.

Bevat.

onbepaalde deelhetten.

Van te bevatten:
 u bevattende of al bevattende, of met te bevatten.

Om te bevallen.

Bevat.

Bevat

Bevat

Algemeene Grondregels Vierde Saetwotging,

Die men ontkend aan de werk-woorden, welkers onvolmaekten ^{van} den tyd van de
toomende wyde uytgaet in te en die in den lydenden deelheit van de onbepaalde
wyde ook uytgaet in te en die daer by nog veranderd. n in het begin van het woord de
letterge, als wagen, wachte, gewaft.

(lopende wyde)
vegenswoordigen tyd.
Envoudig

Ik wagt.
Gy wagt.
Hy wagt. Meervoudig.
Wy wachten.
Iyhtaden wagt.
Iy wagen.
Onvolmaekten ^{van} gepaetworden.

Ik wachte.
Gy wachte.
Hy wachte.
Wy wachten.
Iyhten wachte.
Iy wachten.
Volledigen ^{van} tyd.
(Volmaekten ^{van} gepaetworden.)

Ik heb
Gy hebt
Hy heeft.
Wy hebben
Iyhten hebt
Iy hebben
Meer als volmaekten ^{van} gepaetworden.

Ik had
Gy had
Hy had

Wy hadden
Gyl had
Iy hadden
(toekomenden.)

Ik zal
Gy zult
Hy zal
Wy zullen
Gyl zullen
Iy zullen.
(toekomenden ^{van} gepaetworden.)

Ik zal
Gy zult
Hy zal
Wy zullen
Gyl zult
Iy zullen.
Onkeieren.

Ik zou
Gy zoud
Hy zou
Wy zouden
Gyl zoud
Iy zouden.
Onkeieren ^{van} gepaetworden.

Ik zou
Gy zoud
Hy zou

toekomst.

vervolg.

aanv.

aanv.

aanv.

aanv.

aanv.

De onderstaande Zyn van de diende Saemenbreying.
Het volgende te plaatsen op het eynde van bladzyde 79.

Onbepaalde Wyze.	Onvolmaekten Tye.	Lijdeude Deel-woord.	Onbepaalde Wyze.	Onvolmaekten Tye.	Lijdeude Deel-woord.
Agten . . .	agtte . . .	geägt.	Kouwen . . .	Krutte . . .	gekout.
Bieyten . . .	bieytte . . .	gebiegt.	Kraeken . . .	Kraekte . . .	gekraekt.
Braekten . . .	braekte . . .	gebraekt.	Lekken . . .	lekte . . .	gelekt.
Danken . . .	dankte . . .	gedankt.	Lossen . . .	lostte . . .	gelost.
Dekken . . .	dekte . . .	gedekt.	Maeken . . .	maekte . . .	gemaekt.
Drukken . . .	drukte . . .	gedrukt.	Merken . . .	merkte . . .	gemerkt.
Gidlen . . .	giste . . .	gegist.	Metsen . . .	mette . . .	gemetst.
Haaten . . .	haette . . .	gehaet.	Missen . . .	mitte . . .	gemist.
Hoopen . . .	hoopte . . .	gehoopt.	Plukken . . .	plukte . . .	geplukt.
Kappen . . .	kapte . . .	gekapt.	Prediken . . .	predikte . . .	gepredikt.

Wy zouden
Gyl. Louw
Zy zouden.

Verbodende wyze.

tegenwoordigen of toekomstigen.

Wagt.
Dat hy wagte of laet hem wagten.
Dat wy wagten of laet ons wagten.

Wagt.
Dat hy wagt of laet hem wagen.

Leuzoegende wyze

tegenwoordigen of toekomstigen.

Dat ik wagt.

Dat gy wagt.

Dat hy wagt.

Dat wy wagen.

Dat gyl. wagt.

Dat zy wagen.

Vermaakten gepastheden.

Dat ik wagt.

Dat gy wagt.

Dat hy wagt.

Dat wy wagen.

Dat gyl. wagt.

Dat zy wagen.

Vermaakten gepastheden.

Dat ik hebbe.

Dat gy hebt.

Dat hy hebbe.

Hebben
geeft

Dat wy hebben

Dat gyl. hebt

Dat zy hebben

Meer als vermaakten gepastheden.

Dat ik hadde

Dat gy had

Dat hy hadde

Dat wy hadden

Dat gyl. had

Dat zy hadden

Onbepaalde wyze.

tegenwoordigen.

Wagten.

Vooreden.

te hebben gewagt. Toekomenden.

te wagen of te zullen wagen.

Toekomenden, vooreden.

te zullen hebben gewagt.

Daedelyken deelhebben.

tegenwoordigen.

vooreden.

Wagende.

Hebbende gewagt.

Toekomenden.

Zullende wagen.

Toekomenden, vooreden.

Zullende hebben gewagt.

Zyndenden deelhebben.

Gewagt.

Onduydelijke Dankhebben.

Voor te wagen.

Wagende, of al wagende, of met te wagen.

(Om te wagen).

geeft

geeft

geeft

11. Lid. Van de Eigendommen van het Werk-woord.

Men heeft kunnen bemerken in t Sa-montvoegen, dat de werk-woorden eenzamen getallen, personen, tyden en wylen.

Van de Getallen.

Door getallen verstae ik, gelyk in de naem-woorden het eenvoudig en het meerevoudig. Een werk-woord is dan in het eenvoudig, als het geen men bevestigd overeenkomst heeft met een zulk alleen; en het is in t meerevoudig, als het geen men bevestigd overeenkomst ^{heeft} met verscheide dingen; gelyk als ik zeg: Ik ben, hy bemind, Petrus leed; ik, hy, en Petrus, doen kennen, dat dieze werk-woorden zyn in t eenvoudig; en in wy zyn, hy beminnen, de schoolkeren leeden; wy, hy, en de schoolkeren doen kennen dat hy zyn in t meerevoudig.

Dit verschil van getal word nog gekend door het onderscheid dat er gevonden word in de wygangen tusschen ben en zyn, tusschen bemind en beminnen; en tusschen leed en leeden.

Van de Personen.

De personen; zyn gelyk in de persoonleke roornaem-woorden, den eersten den tweeden, en den derden.

Een werk-woord is dan in den eersten persoon van het eenvoudig of van het meerevoudig, als men ied bevestigd, of van zig zelden in kelyk, of van zig zelden met zig te raagen by andere: gelyk als men zegt: Ik bemin of wy beminnen.

Een werk-woord is in den tweeden persoon van het eenvoudig of van het meerevoudig, als men ied bevestigd van den geenen of van de geene daer men een sprac het; gelyk als men zegt: gy bemind of gylieden beminde.

Een werk-woord is in den derden persoon van het eenvoudig of van het meerevoudig, als het geen men bevestigd niet overeenkomst met zig zelden; nog met den geenen of met de geene daer men een sprac het; gelyk als men zegt: Hy bemind of hy beminnen.

Om te onderkennen de personen der werk-woorden; bediend men zich van de persoonleke roornaem-woorden van het eenvoudig, om te betekenen de personen van het eenvoudig; en van de persoonleke roornaem-woorden van het meerevoudig, om te betekenen de personen.

Algemeene Grondregels

8v

Soonen van het meervoudig. Deze voornaem-woorden zijn: Ik, voor alle geslagten, beteekend den eersten persoon van het eenduidig, ik benim.

Gy, voor alle geslagten, beteekend den tweeden persoon van het eenduidig, gy benim.

Hy, voor het mannelyk, of ly voor het vrouwelyk, beteekend den derden persoon van het eenduidig, hy benim of ly benim.

Wy, voor alle geslagten, beteekend den eersten persoon van het meervoudig, wy benimmen.

Gy of gyliden, voor alle geslagten, beteekend den tweeden persoon van het meervoudig, gy of gyliden benim.

Hy, voor alle geslagten, beteekend den derden persoon van het meervoudig, hy benimmen.

Deze persoonleke voornaem-woorden worden altyd gevoerd by de werk-woorden van de eerste en tweede personen, zoo van het eenduidig als van het meervoudig, 'ten ware dat ly voorgegaen van het afhangende voornaem-woord die, en ly en worden maer gesteld voor 'de derde personen, als de naem-woorden, daer ly de plaats van bekleeden, niet uygedrukt en zijn.

Maer lyft men kan beduyten, dat zoo dit zich als een werk-woord gevoerd wordt van een persoonleke voornaem-woord, en voerd te zijn voorgegaen van die, afhangende voornaem-woord van een voor-afgaende woord van den eersten of van den tweeden persoon, om te zeker mag zijn dat het is in den derden persoon van het eenduidig of van het meervoudig, volgens de afgangen dat het hebben kan.

Het gebeurd ook viel dat de persoonleke voornaem-woorden gesteld worden naar de werk-woorden: bezonderlyk als het werk-woord ondervraagd; gelyk als men stelt: Ben ik naer uw genoegen? Bevlyft hy u zyne plygten? Ontfangt hy volk? Hebben wy geld? Benimding of gyliden de weetenschappen? Hebben ly alles dat ly moeten hebben.

Den werk-woord komt ook over-een met zynen noemer in getal en in persoon: het is te zeggen, dat het werk-woord moet zijn in 't eenduidig, zoo ly een noemer; maer lyft en deukt eene zaak allien; dat het moet zijn in 't meervoudig, zoo ly aan noemer uytdrukt verscheyde zaken, of zoo het heeft voor noemer verscheyde naem-woorden in 't eenduidig, en dat het moet zijn in den zelden persoon als ly aan noemer.

Als het werk-woord heeft voor noemer een verlaemde persoon staand in 't eenduidig, allien of gevolgd van een heifft aan meervoudig in zelden, wordt het gesteld

in 't meervoudig, gelyk in deſe voorbeelden: Den meedderen deel namen de ſlagt; Den oneyndig getal van menſchen zyn verblind in hunne gebreken.

Zoo haest het werkwoord heeft verſcheyde nooms van verſcheyde perſoonen, moet men het ſtellen in den edelſten perſoon. Den eenſten perſoon is edelder als de andere, en den tweeden is edelder als den dorden. Dus zal men om deſe reden zeggen: ly en mynen broeder hebt genceit de wyſte, en niet hebben genceit; de wyſte gy, mynen broeder, en ik, zullen te ſamen gaen naar den buyten, en niet zult te ſamen gaen.

Dikwils heeft het werkwoord voor nooms eenen afhangelende voornaemwoord, en men kan den perſoon van dit: voornaemwoord niet kenan, als door het geen van zyn voorgaende. Het is het geen dat het werkwoord moet volgen. Dus moet men hem ſtellen in den perſoon van de voorgaende, of als 'er zyn veele van verſcheyde perſoonen, moet het geſteld worden in den edelſten. Het waer den niet viel gezeid: Het en is ik niet die de deur geopend heeft. Het en is nog hy nog ik niet die het geheym ontdekt heeft, om dat het afhangelende hebbende in den eenſten den een voornaemwoord van den eenſten perſoon voor voorgaende, en in den anderen twee voornaemwoorden van den eenſten en van den dorden perſoon, hy moet aendien worden als zynde van den eenſten perſoon, en dat het vervolgend is in deſen perſoon dat het werkwoord moet geſteld worden. Daerom moet men zeggen: Het en is ik niet die de deur geopend hebbe, Het en is nog hy nog ik niet die het geheym ontdekt hebben.

Van de Tyden:

6) Tyden, in de werkwoorden, zyn zekere invallingen, die doen komen in welken tyd men moet ſtellen het geen men van ied beſtedigt.

'Invalling, beteekend hier eenen beſonderen uytgang, of een onderscheyd in de laatste letters of lettergreepen van een woord. Dus in ik beminde, de invalling en is de welke niet gelyk in ik bemin. Als ik zeg; mynen broeder is gelukkig, het werkwoord is door zyne invalling, doet kennen dat het geen 't welk ik beſtedigt van mynen broeder, oiaenkomt met den tegenwoordigen tyd. Als ik zeg: Caesar be- minde 'oer, het werkwoord beminde door zyne invalling beteekend dat het geen

te welk is bevestigd van Caesar, overeenkomst heeft met eenen ^{voorlezen} gepasteerden tyd; en als ik zeg: De rechtvaardige zullen ontfangen den loon van hunne goede werken, daer is int werk-woord zullen ontfangen, een invalling die daat overeenkomst liet geen dat ik, bevestigd van is rechtvaardige, met eenen toekomenden tyd.

Daer en zijn uygondlyk maer dry tyden in woorden, die zijn den tegenwoordigen, den ^{voorlezen} gepasteerden, en den toekomenden, en die wy daerom zullen noemen de dry weerdendlyke tyden.

Het is waer dat wy'er in de samenvoeging meer aengetoond hebben met verscheyde benamingen, welke tyden in orde tuel gebragt zijn, om uyt te ~~duidelken~~ de verscheyde wyzen daer men mede kan beschouwen de taeken in den tegenwoordigen, in den ^{voorlezen} gepasteerden, en in den toekomenden tyd. Het is het geen dat hen alle daat overeenkomen met eenen der dry weerdendlyke tyden: gelyk wy gaen doen sien door eenen omstandigen uytslag.

De tyden der werk-woorden, die verbeelden de dry weerdendlyke tyden, zijn de geene die wy in de samenvoeging genoemd hebben: tegenwoordigen, volmaekten ^{voorlezen} gepasteerden, en toekomenden; en de tyden die over eenkomst hebben met voeren tyd der dry weerdendlyke tyden:

1° Daer en is maer eenen die overeenkomst heeft met den tegenwoordigen 'tis den geenen die wy genoemd hebben, onleken.

2° De geene die overeenkomst hebben met den volmaekten ^{voorlezen} gepasteerden, zijn: den onvolmaekten ^{voorlezen} gepasteerden, den meer ald volmaekten ^{voorlezen} gepasteerden en den onleken ^{voorlezen} gepasteerden.

3° Den eenigen die overeenkomst heeft met den toekomenden, is den toekomenden ^{voorlezen} gepasteerden.

Om te doen sien, wat dat wy gemeend hebben met de dry weerdendlyke tyden, wat dat hen daer sijn onderscheyd, en wat dat hen onderscheyd van malckanderen, sal men hier getden klare uytleggingen wy ideren der dry weerdendlyke tyden.

Den tegenwoordigen toond aan, dat eene zaak is of geschied op den tyd dat men spreekt: gelyk als ik zeg: Ik ben ziek. My leiden het heylig schrift; het is te zeggen, ik ben tegenwoordig ziek. My leiden tegenwoordig het heylig schrift.

Men bedient zig nog van den tegenwoordigen in twee gelegenheden.

1° Om dingen uyt te drücken, die men noemt van eeuwige waarheid, het is te zeggen; die van alle tyden waer sijn: gelyk als men zegt: God is almogende. Vrede en vrede sijn hier, end.

2° Om uyt te denken de dingen van gewoonte; het is te zeggen; die men gewoont is te doen, al is 't niet noodzakelyk dat men die tegenwoordig doet: gelyk als men zegt: Ik speel op speeluygen. Ik leer de wiskonst. Ik veffene my in de geschieden- nis, end.

Den ouderken, toond in de beteekening die hy gemeenelyk heeft, dat eene zaak vande geschieden in den tegenwoordigen tyd, by middel van zekere voorwaerden; het is te zeggen, dat eene zaak tegenwoordig zou sijn, zoo eene andere zaak oorsiel of voorgevallen was: gelyk als ik zeg: Ik zou leeden, zoo ik baeken had, of, wy zouden gelukkig sijn, zoo Adam niet gelandigd had. Ik doe dat sijn tyd overeen-komen met den tegenwoordigen, om dat, de voorwaerden worden da daedelyk, de zaak die niet is, tegenwoordig zou sijn, en om dat ik kan zeggen: Ik kan tegenwoordig leeden, zoo ik baeken had. Wy zouden tegenwoordig gelukkig sijn, zoo Adam niet gelandigd had.

11.

Den volmaekter voorleiden ^{voortleiden} ~~gepandereiden~~ ^{gepandereiden} word aldus genoemd, om dat hy gemeenelyk aentoonde eene ^{voortleiden} ~~gepandereide~~ ^{gepandereiden} zaak in eenen tyd da men niet en noemt, of in eenen gemeyden tyd daer nog id van te verloopn blyft, of in eenen ^{voortleiden} ~~gepandereiden~~ ^{gepandereiden} tyd daer niets meer van over is. Dus, als ik zeg: De kuylen der aerde hebben gendacht het roodsel der eerste menschen; ik en wyde geen en zekeren tyd aan dat sulks geschied is. En als ik zeg: Ik heb dit jaer de kintte gehad, deelden somen, deelde maend, heden, toen ik inder waarheid tydenaen; die

althoewel ^{voor de} ~~gelykheid~~ ^{gelykheid} ~~u~~ ^u te verhoopen hebben. En als ik zeg: Ik heb het ^{voor de} ~~gepus~~ ^{gepus} ~~jaar~~
gelyk gedeelt. Ik heb myne rekening gedaan de voorleeden ^{voor de} ~~jaar~~, zoo toon ik laeken aen daer
niets meer van overig is.

De duy tyden die overeenkomst hebben met deelen salmaecten ^{voor de} ~~gepus~~ ^{gepus} ~~jaar~~, loonen
ook gepus ^{voor de} ~~gepus~~ ^{gepus} ~~jaar~~ laeken aen, maer op verscheyde ^{voor de} ~~gepus~~ ^{gepus} ~~jaar~~ stylen.

Den insalmacten ^{voor de} ~~gepus~~ ^{gepus} ~~jaar~~ loond aen het gepus ^{voor de} ~~gepus~~ ^{gepus} ~~jaar~~ met overeenkomst van den tegenwoordig
gen; en doet kenneen dat sene laekt tegenwoordig was in eenen gepus ^{voor de} ~~gepus~~ ^{gepus} ~~jaar~~ tyd: gelyk
als ik zeg: Ik was aen tafel als gy aenkwam; myne gelegendtyd van te zyn aen tafel is
roondlyk; maer ik toon dies aen als tegenwoordig ten aenken van wel aenkomst die ook
voor-ty is.

Den meer als salmaecten ^{voor de} ~~gepus~~ ^{gepus} ~~jaar~~ loond weerdiglyk ^{voor de} ~~gepus~~ ^{gepus} ~~jaar~~ het gepus ^{voor de} ~~gepus~~ ^{gepus} ~~jaar~~ aen; het
is te zeggen, loond aen eene laekt niet alternelyk ^{voor de} ~~gepus~~ ^{gepus} ~~jaar~~ gepus ^{voor de} ~~gepus~~ ^{gepus} ~~jaar~~ en ty zelden, maer ook als gepus ^{voor de} ~~gepus~~ ^{gepus} ~~jaar~~
ten aenken van eene andere laekt die ook gepus ^{voor de} ~~gepus~~ ^{gepus} ~~jaar~~ is. Dus als ik zeg: Ik had zich geveest
als gy my geschreeven hebt, ik doe verstaen dat myne rechte gepus ^{voor de} ~~gepus ^{gepus} ~~jaar~~ was ten aenken van
uilen brief, of van den tyd dat gy my geschreeven hebt, die ook gepus ^{voor de} ~~gepus~~ ^{gepus} ~~jaar~~ is ten aenken
van den tyd dat ik speek.~~

Den onduyden ^{voor de} ~~gepus~~ ^{gepus} ~~jaar~~ loond aen dat eene laekt zoude hebben geschied in
eenen gepus ^{voor de} ~~gepus~~ ^{gepus} ~~jaar~~ tyd, zoo laekte voorwaerden plaat had gehad. Dus als ik zeg: Ik zou
's weerd's = beschryving geleerd hebben, zoo gy geveild had, men verstaet dat myne daed van te
leeren 's weerd's = beschryving afhing van wien niet als van eene voorwaerde, en dat deide
daed van zyn gepus ^{voor de} ~~gepus~~ ^{gepus} ~~jaar~~, zoo de voorwaerde plaat had gehad, het is te zeggen, zoo gy geveild had.
Waar door men ziet dat deiden tyd kan overemkomst hebben met den gepus ^{voor de} ~~gepus~~ ^{gepus} ~~jaar~~, mids de
laekt daer men van speekt zoude zyn geschied in eenen gepus ^{voor de} ~~gepus~~ ^{gepus} ~~jaar~~ tyd ten aenken van
den geenen daer men is al speekt daer, en dat men daer en boven kan zegen: Ik zou
het gepus ^{voor de} ~~gepus~~ ^{gepus} ~~jaar~~ geleerd hebben, zoo gy geveild had.

III.

Den toememenden ^{voor de} ~~gepus~~ ^{gepus} ~~jaar~~ loond enelyk dat eene laekt ge hieden zal in eenen tyd
die noeg niet is; gelyk als men zegt: Ik zal ge hieden. Dare lichaemen
zullen verzyden in den laetste dag.

Den toekomenden ^{voorlezer} gehuisterden toid aan den toekomenden met overeen-
 komst van den ^{voorlezer} gehuisterden, en doet kennen dat in den tyd dat zere zaak geschiedon
 viel, eene andere zaak die nog niet en is ^{voorlezer} gehuisterd zal zyn: gelyk zoo ik zeg:
Als ik myne zaken zal geëyndigd hebben, zal ik u. komen bezoeken, of ik zal
geëyndigd hebben myne zaken, als ik u. zal komen bezoeken; in de zere en in
 de andere wyze, het eynde van myne zaken is nog te komen, maar ik toon die
 aan als gehuisterd ten aentien van myn bezoeken, dat ook te komen is.

(De tyden daer wy van komen te sprecken en behouden ook altyd de
 zelve bettekening niet: want daer zyn 'er veele die daer in veranderen, volgens de
 gelegendheden dat zy gebruikt zyn, het geën wy in 't kort zullen aentoonen by mid-
 del van enige voorbeelden.

19 Den tegenwoordigen word sommynen geteld voor den toekomenden, gelyk
 in de zelve uytdrukkingen: Ik kom zoo aenstonds weder. Ik trek welhaest nae
Roomen. Wat doet gy morgen? o. d. Het is te zeggen, ik zal zoo aenstonds
weder komen. Ik zal welhaest vertrekken naer Roomen. Wat zult gy morgen
doen?

Hy heeft nog de bettekening van den toekomenden, als hy is vörngegaen
 van het woord zoo, uytdukkende eene vörswaerde, gelyk in de zelve zin: Ik heb
vörngenomen van te reyzten, zoo ik daer toe de gelegendheid vnde; het is de zelve
 zaak als of men zegde: Ik heb vörngenomen te reyzten, zoo genomen, of gy vör-
naerde dat ik, ^{daer} zal vinder de gelegendheid.

20 Den mirchmaetier en bettekend dikwils anders niet als eenen ^{voorlezer} gehu-
isterden zonder overeenkomst met den tegenwoordigen, bovenal in de verellingen:
aslyk als men zegde, Roomen vord eerst bestierd door koningen, het is te zeggen,
Roomen is eerst bestierd geveest door koningen.

Als den mirchmaetier is vörngegaen van zoo, hy en bettekend anders

niet als eene overeenkomst met den tegenwoordigen tyd, gelyk in deeden is: Der
uwe gedagten kundes ik' zom die uytwerken; het is te zeggen, hoo is tegenwoordig
siende, of ik en merk' uwe gedagten niet uyt om dat ik' die niet en ken.

3° Der volmaecten ^{voor te zien} aenstaenden word sommigen genomen voor eenen tæto-
menden ^{verstaenden} gescheeden, gelyk in deelde zinnen: ik heb gedaen zoo aenstaend: Hebt gelyk-
haest uwen brief geschreeven? dat wild zeggen: ik zal aenstaend gedaen hebben.
Zult gy wel-haest uwen brief geschreeven hebben?

Van de Wyze.

Wyzen, zyn verscheyde invallingen om uyt te drukken verscheyde veranderingen
van te betekenen of van te betekenen in de werk-woorden.

Daer zyn in de werk-woorden vier verscheyde wyzen; die zyn: De loonende,
De gebiedende, De aenstaende, Die ontepaede.

Van de Loonende.

De loonende, dieud om uyt te drukken de verscheyde tyden der werk-woorden
met enkel betesting, het is te zeggen zonder afgang van eenig ander voorgaende
woord; gelyk als ik zeg: ik beninde deugd. Gy hebt my dienst gedaen. My zuden
uwe iack zydigen; myne betesting is enkel in ideren van deede zinnen, om dat
zy onafhankende is van de woorden die te vooren stouden konnen zyn, milt de tyden
die deede veresting uyt drukken, knoen en gestonden worden niet alleenlyk in't begin
van eenen zin, gelyk men hier ziet, maer zelfs in't begin van een redesbering.

Deelde wyze, word loonende genaemt, om dat in alle de tyden die zy inhand, zy
toond of beteckend vastelyk, 't geen betestend word door 't werk-woord; gelyk men hier
ziet in 't ik benin, ik' beninde, ik' heb benind, ont.

Men zal nog een beten' gedagt hebben van de toonende wyze, als men daer
zegen zal gesteld hebben de aenstaende, gelyk wy het aenstaend' zuden' duon.

Van de Gebiedende.

De gebiedende, is een wijze van te betrekken in de werke woorden de daad hante gebieden, te bidden of te vermaanen, gelijk als ik zeg: Geef geluygenis der waarheyd. Vreesd God meer als de menschen: het is al of ik zeg: Ik gebied u, ik bid u, ik vermaan u van geluygenis te geuen der waarheyd. Van God te vreesen meer als de menschen.

Men heeft in de 3e manspreeking den tyd van de gebiedende wijze genoemd, tegenwoordigen of toekomenden, om dat hij uytduidel den tegenwoordigen ten aendien van de daad van gebieden, en den toekomstenden ten aendien van de gebodene zaak. Dus als den H. Paulus heeft gezeyd: Zyt onderdanig aan de mogendheden der aerde: 't is al of hij gezeyd had: Gy zultte onderdanig zyn, of ik gebied u tegenwoordig van onderdanig te zyn in het toekomstende aan de mogendheden der aerde. Daar uyt moet men besluyten, dat den toekomstenden uytgen de toekomstige wijze somwylen de betrekking heeft van de gebiedende te vreesen, als hij uytduidel een gebed of een verbod. Dus in de 1ste tien Geboden: Gy zult God barmhertig uyt geheel uw hert: Gy en zult niet doodslaan, enz. betrekken de 2de zaak al of ik staad: Bemind god uyt geheel uw hert: en staect niet dood, enz. waer uyt volgyt dat de gebiedende wijze altyd in hand one bevesting, om dat zy altyd kan opgelost worden door de toekomstende

27) Van de torenende.

Tusschen gebieden en verbieden en is'er ook geen ander verschil, 't en zy dat men door het een gebied van te doen, en dat men door het ander gebied van niet te doen. Dus, bediend men hem gelykelyk voor het een en voor het ander van de gebiedende met daer ingescreuen de toekenning en of niet, om te gebieden, gelyk als men zegde: En verzuymd de geueerd heyd niet.

De gebiedende wijze en heeft in 't eenzijdig geenen eersten redson, om dat men gemeenelyk aan zig zelue niet en gebied, of een zig zelue gebiedende of vermaanende, dat men zig zelue niet en kan aanspreken als in den twyden persoon, gelyk als eenen houder zegge hem zelden en spreken als in den twyden persoon, gelyk als eenen gramschap zeld. Dieze reden noglaus en belot niet van te hebben eenen eersten

---

Pagina 89: tusschen den 22sten en 23sten regel moet nog staan het volgende

afzonderde aevesting: en het zijn de lydende van de loonnide die men gebruikt om de eygone en lyden

persoon in het meervoudig: want als ik zeg: Laet ons opstellen ons geloof, 't is zoo wel aan my, dat ik myne vermaening behaudegelyk als aan de geene die met my zyn.

Van de Aenvoegende.

De aenvoegende, is eene wyze van uytgedrukken de verscheyde tyden der werk-woorden met de bepaalde bevestiging, het is te zeggen, afhangende van eenige zaak die voortgaet, geelyk als ik zeg: Het is noodig dat ik eene redevoering doe. Ik wenschte dat hy hierna: de bevestiging uytgedrukt door ik doe; hy hierna, en is niet en kiel, gelyk als ik zeg: Ik doe eene redevoering, hy hierna; maer hy is afhangende van de voortgaende woorden; het is noodig dat ik wenschte dat.

Deze wyze is aenvoegende genaemd, om dat men die gebruikt in 't geselschap van eenige woorden daer hy van afhangt, en met de welke hy gemeensd word geraeyd te zyn.

Het zyn gemeenslyk andere werk-woorden, zetseld van het hoppel-woord dat, naer de welke gevonden word de aenvoegende: of zoo'er geene werk-woorden by en zyn, het hoppel-woord dat, is'er bynen altyd by te vinden en het is daerom dat men die gesteld heeft in de samenveeging der tyden van de aenvoegende.

Het woord dat, word hoppel-woord genaemd, als het geen voor-naem-woord is, en dat het niet en kan gekeerd worden nog door den welken, de welke, het welk, nog door welke naech.

Om het nog beter te doen verstaen, wat dat de aenvoegende wyze is, en waer in hy verschiedt van de tooneside, zullen wy zeggen, dat de tyden van de aenvoegende uyt als oneygendlyk: en bevestigelyk, zynde altyd afhangelyk van eene eygene en bijzondere bevestiging, te gebruyken. Dus in de declinatie: Ik wil dat hy beminne de oetdichtigheid; ik wil, drukt uyt eene eygene bevestiging, en onafhange van alle andere; in plaets dat de bevestiging uytdukt door hy beminne; maer oneygen is en onderwerpen aan de eerste

Algemeene Gronddregels

De tyden van de aantregende wyzen zyn zoodanig afhangende van de woorden of koppel-woorden die hun voorgaen, dat men hun daer niet en kan van afteyden; het is te zeggen, dat zynde afgedroeyden van deede koppel-woorden, zy geenen voltrekten zin meer en kunnen hebben, ^{noch} ~~ook~~ vervolgens maken eene en kele bevestiging. Dus, zonder afledwyken van het voorgaende voorbeeld, zoo men daar van afstrek, ik wil dat, het overig 't welk is, by beminde de nedersigheyd, en heeft geenen voltrekten zin meer, en het en zou niet meer kunnen gesteld worden in 't begin van eenen zin.

In de plaats dat de tyden van de toonende, of niet en zyn voorgaen van eenig woord, of zoody zyn in 't gevolg van eenige koppel-woorden; daer van kunnen geschieden worden, en alhier maken eenen belaeen en voltrekten zin, waer in bestaat de eendie bevestiging. Dus zyn deeden zyn: Ik geloof dat wy zullen gaen waer zjemen, zoo men dier van afstrek, ik geloof dat; het overig, wy zullen waer zjemen gaen, verbeeld een den geest eenen voltrekten zin, en die verstaen word onafhangelijk van alle ander woord.

Om nu te weten, in welken tyd van de aantregende wyze een werk-woord moet gesteld worden, bemerkte ten eersten, dat als wanneer het werk-woord, het geen is voor het koppel-woord, is in den tegenwoordigen of toekomenden tyd van de aantregende wyze, en dat men in het weede werk-woord geene doorby-zynde raek en wilt uytduken kan, men dit weede werk-woord moet stellen in den tegenwoordigen tyd van de voegende wyze; gelyk in deese rinnen: De nieuwe wydgeeten willen dat het volker zy een gedagt van de diel. — Ik dal afwagten tot dat het schoon jaer getydes wederkeere.

Ten tweeden, men bedient zig gemayneljk van den ondolmaekten tyd van de aantregende wyze, om aantetoonen eene tegenwoordige of toekomende raek ten aendien van den doorby-zynenden of vooredaendigen tyd, uytgedrukt door het werk-woord dat is voor het koppel-woord; gelyk in deese rinnen: De Egyptenaers en byffelden niet of retere gedierten en zakkere planten en waeren godheden. — Caligula wilde dat de Romeynen hem de godlyke eer bezaeren. — God heeft toegelaeten dat de ongeloofzige onteerden de heylige plaatsen. — Ik en blijde zyn dat zy my dikwils gade van ude tydingen.

En denden, men gebryukt den vooredaendigen tyd van de aantregende wyze, als men wilt spreken van eene doorby-zynende raek, en dolmaekt ten aendien van den tyd van het werk-

woord dat komt voor het koppel-woord: en daerom tyd en is gemeenlyk maer den tegenwoordigen, den doot leden en bepaelden, of den toekomstenden van de aen toonende wyde; gelyk in deese zinnen: Het heeft noodig gewest dat ik alle myne regens hebbe gekand. — Ik en zal niets ondernemen ten zy dat ik hebbe te raede gegaem by wyde leden.

Ten vierden, den meer als volmaecten van de aendregende wyde word ook gebruikte om te beteken eenen volmaecten en volmaecten vob beglypde zaak: maer het en is maer naer een doot-woord in den onvolmaecten in den doot leden, in den meer als volmaecten van de aen toonende wyde, of in eenen van de twee dootwaerdige; gelyk in deese zinnen Ik onwist niet dat gy u hadde geoeffend in de wijskonst. — Gy en had niet geloofd, dat men u eenen strik had geleyd. Hy en had niet geweten dat den koning u deese gunst hadde toegestaen. — Gy zoud het koudelyk genomen hebben, dat wy uwe bedelen hadden overtreden.

Van de Onbepaalde Wyde.

De onbepaalde wyde is in het werk-woord eenen zaak zonder bestating, of te betekenen de bestating zonder bepaaing, en die vervolgens nog getallen nog personen aenweesend; gelyk als ik zeg: Zyn of waeren, hebben, benninnen, eyndigen, ende, ik laet alkenlyk hooren de bestating van deese werk-woorden op eenen algemeyne wyde, zonder daer iets meer by te voegen; en ald ik zeg: Ik wil drinken, ik oeffene my in het lezen, ik heb noodig te scheyden, men vind geen bestating in de onbepaalde wyden van drinken, lezen en scheyden; maer zoo ik zeg: Ik geloof deesen regel te kennen; ik vleye my van te gelukken in myne onderzooning; men gevoeld dat 'er in de onbepaalde wyden, kennen en gelukken, is eenen bestating, zonder bepaaing wygedrukt zonder getal nog persoon, maer de onbepaalde wyde kan ook gebozen worden in het eendadig alkenelyk.

Bygd het onbepaald werk-woord Lezen.

Noemer, beschuldiger, ... leeren.

Feeler, of fruemers . . . . . van leeren.

Goeder, ... een leeren.

Hier volgen enige voorbeelden van het gebruik dat men kan maecten van de naem-vallen der onbepaalde wyde.

Noemer. Leeren is eenen goede bezigheyd.

Feeler. Ik heb hiet oek leeren.

Goeder. Ik bring mynen tyd oer aen leeren.

Beschuldigen. Ik wil leeren.

Afruemers. Ik kom van leeren.

Daer sijn noemens in het slaemsch eenige werk-woorden, welkers onbepaalde wyde sijn waeren zelfstaende naem-woorden; een naemelyk van geslagten getallen en naem-vallen; met het bysael lid; gelyk het oden-maelen, het avond-maelen, het drinken, het eeten, ende.

III. Lid.

Van het maekken der Tyden.

Wist het dat men ^{kan} sa men soegen de vier werk-woorden die gy tot vóór bealden hebt gebragt, en is het niet mogelijk van Zonda eens uytlopping die alle vel te sa men-la-soegen.

Men verdeelt alle werk-woorden in enkele en gemaekte tyden.

Doer enkele tyden verstaen ik de geene die uytgesproken worden in een woord, of alleenlyk vangereldschapt van de persoonelike voornamen: ald ik benin, ik beninde, enz.

De gemaekte tyden, zyn die geene die altyd geborgen worden met enige enkele tyden van het helpende werk-woord hebben of zyn of weeren, gelyk, ik heb geyndigd, ik had geyndigd, ik ben gefallen, ik was gefallen, enz.

Wy hebben in onze nederduydsche of Vlaemsche Letterkonst nog enige hulp-woorden, daer men de werk-woorden mede te sa men soegd, als zyn, zult, of zullen, zij die hulp-woord diend alleen voor den toekomenden tyd, gelyk gy kond zien in de sa men soegingen; ook de hulp-woorden, zou, zoud, zoude, of zouden, die ook alleen dienen voor den onzekeren tyd, gelyk gy aldaer ook kond zien.

Om nu te komen tot het maekken der tyden, zal ik zeggen, dat van den tegenwoordigen tyd van de onbepaalde wyzen gemaakt worden alle de eerste personen der tegenwoordige tyden van de toonende wyzen der vier sa men soegingen, met alleenlyk agter-laetende de letter en; dus beninnen is een werk-woord van de eerste sa men soeging, maar in dit werk-woord moet men agter laeten dry letters, die zyn nen, om dat de voorlaetende lettergreep eynigd met den zelden mede=klinker; daer de laetende lettergreep mede begint, die is in n, het welk diend voor alle diergeelyke werk-woorden, welkers voorlaetende lettergreep eynigd met den zelden mede=klinker, daer de laetende lettergreep mede begint.

Dus van beninnen, agter laetende de dry letters nen, zal men hebben ik benin.

Doet gelykelyk met leeren, een werk-woord van de tweede sa men soeging, agter laetende de letters en, zal men hebben ik leer.

Doet alzo ook met bedanken, een werk-woord van de derde sa men soeging, agter laetende de letters en, zal men hebben ik bedank.

Indgeleykt met doopen, een werk-woord van de vierde Samen-voeging, agterlatende de letters en, zal men hebben ik doop.

Den tweeden en derden persoon van de toegewordige tyden der toonende wyzen, werd gemaakt van de eerste personen der reike. Wyzen, met by de tweede en derde personen van de eerste en tweede Samenvoegingen te stellen de letter d; dus, ik bemin, ik leer, voegd daer by eene d, zult hebben voor de tweede personen, gy beminde, gy leerd, en voor de derde personen hy of zy beminde, hy of zy leerd.

Het zelve is ook te bemerken voor de tweede personen van het meervoudig; als gy-l. beminde, gy-l. leerd.

De eerste en derde personen van het meervoudig zyn gelyk aen de toegewordige tyden van de vier Samenvoegingen der werk-woorden.

Dus, wy beminnen, wy leeren, wy bedanken, wy doopen, voor de eerste personen van het meervoudig; zy beminnen, zy leeren, zy bedanken, zy doopen, voor de derde personen van het meervoudig.

Dus, van den eersten persoon van de toonende wyzen der derde en vierde Samenvoegingen, worden gemaakt de tweede en derde personen van het eenvoudig; als ook de tweede personen van het meervoudig, met daer alleen by te voegen eene t, gelyk ik bedankt, ik doopt, voegd daer by de t, zult hebben gy bedankt, gy doopt, of gy-l. bedankt of gy-l. doopt; en voor de derde personen van het eenvoudig, hy of zy bedankt, hy of zy doopt.

Van den eersten persoon van de toonende wyzen der eerste en tweede Samenvoegingen, worden gemaakt de drie eerste personen van het eenvoudig, en tweede personen van het meervoudig van den overstaenden tyd, met daer alleen by te voegen de letters de; dus van ik bemin, ik leer, voegd daer by de, zult hebben ik beminde, ik leerde, gy of gy-l. beminde; gy of gy-l. leerde, hy of zy beminde, hy of zy leerde.

Van den eersten persoon van de toonende wyzen der overstaende tyden, worden gemaakt de eerste en derde personen van het meervoudig, met daer alleen by te voegen, eene n; dus, van, ik beminde, ik leerde. voegd daer by de n, zult hebben, wy beminnen.

Algemeyne Grondregel

wy leeden, voor de eerste personen van het meervoudig, en voor de derde personen, zy beminden, zy leeden.

Van den ersten persoon van de toevende wyzen der derde en vierde naamvoegingen, worden gemaakt de dry eerste personen van het eenduidig, en tweede personen van het meervoudig van den onvolmaekten tyd der toevende wyzen, met daer alleen by-toevoegen: de letter te; dus, van, ik bedank, ik doop, voegd daer by te, zult hebben, ik bedankte, ik doopte; gy of gy-l. bedankte; gy of gy-l. doopte; hy of zy bedankte; hy of zy doopte.

Beminkt, dat men in de werk-woorden, welker voor-laatste letter-groep eindigt in de zelfde letter dan de laatste letter-groep mede begint, men die letter moet verdubbelen, als in bedippen, en diergelijke, om te kunnen zeggen; ik bedippte of ik bedippte, walk laatste van vele gebruikt word.

Van den ersten persoon van de toevende wyzen der onvolmaekte tyden, worden gemaakt de eerste en derde personen van het meervoudig, met daer alleen by-toevoegen de letter n; dus van, ik bedankte, ik doopte; voegd daer by eene n, zult hebben, wy bedankten, wy doopten; zy bedankten, zy doopten.

Van den tegenwoordigen onbepaalden tyd, worden gemaakt de toevende wyzen, met daer alleen by-toevoegen, zal, zult of zullen; dus van beminnen, leeren, bedanken, doopen, voegd daer alleen by de hulp-woorden, zal, gy zult hebben; ik zal beminnen, ik zal leeren, ik zal bedanken, ik zal doopen; voor den ersten en derden persoon van het eenduidig; als hy zal beminnen, hy zal leeren, hy zal bedanken, hy zal doopen.

Voegd by den tweeden persoon van het eenduidig en meervoudig, zult, gy zult hebben; gy zult beminnen, gy zult leeren, gy zult bedanken, gy zult doopen; en voegd by den ersten en derden persoon van het meervoudig, zullen, gy zult hebben, wy zullen of zy zullen beminnen, leeren, bedanken of doopen.

Den onrekeren tyd word voor kortheid wille gemaakt op de zelfde wyze, met daer alleen by-toevoegen de hulp-woorden, zou of zoude, zoud en zouden, om te hebben ik zou of zoude beminnen, enz., gy of gy-l. zoud beminnen, enz., wy of zy zouden beminnen, enz.

Van de lydende deel-woorden benimend, geleerd, bedankt, gedoopt, worden gemaakt alle de gemaekte tyden der toevende onvolmaekte wyzen, en ook de geene der toevende onvolmaekte gemaekte tyden, met by het lydende deel-woord te voegen de rekele tyden van het hulp-woord hebben, of van het hulp-woord zyn of weeren, ook de hulp-woorden, zal, zult of zullen,

Don, Doude of Loide om te kunnen zeggen: ik heb bemind, ik had bemind, ik zal bemind hebben, ik zou bemind hebben, en zoo voort van alle gemaakte tijden, die men kan komen zeggen volgens de personen.

Van den tweeden persoon der tegenwoordige tijden den de toonende wyze, word gemaakt den tweeden persoon van de geloedende wyze, met alleenlyk agter te laeten den persooncelen voor-naem gy; dus van gy bemind, gy leerd, gy bedankt, gy doopt, zegt: bemind, leerd, bedankt, doopt; het zelve diend ook door den tweeden persoon van het meervoudig.

Den derden persoon van het aenvoudig word gemaakt met het koppel-woord dat en den persooncelen voor-naem hy en met te voegen by het werk-woord bemint, ne, om dat de n verdubbeld word, en by de andere werk-woorden voegt men alleenlyk eene e by, om te kunnen zeggen: dat hy beminne, leere, bedanke, doope, of met de werk-woorden te stellen in de ontvarende wyze, en met daer by te voegen laet hem of laet haar beminnen, leeren, bedanken, doopen, of met by de eerste personen van het meervoudig te zeggen: dat wy of laet ons beminnen, ond, en met voor de derde personen te zeggen dat zy beminnen, of laet hem beminnen, ond.

Van de Aenvoegende Wyze.

Het verschil tuschen de toonende en aenvoegende wyze, is dit, dat de eerste zonder koppel-woord besteed word, gelyk ik bemint, ik leer, ik bedank, ik doop; en de tweede met het koppel-woord dat, gelyk dat ik beminne, met te verdubbelen de n, dat ik leere, dat ik bedanke, dat ik doope, met byvoeging van eene e alleen. — De andere personen van de aenvoegende wyze, kerd gy voortus zien in de saamen voegingen der werk-woorden.

Wat aengaet den ontvarende tyd van de aenvoegende wyze, deeden is ge lyk formig aan den ontvarende tyd van de toonende wyze.

Wat aengaet de gemaakte tyden van de aenvoegende wyze, die ook verscheid van de toonende wyze niet in het werk-woord, maar alleenlyk in het hulp-woord hebben, ald hier te zien is

Toonende wyze.

Ik heb
gy hebt
hy of zy heeft
wy hebben
gy-l. heeft
hy hebben

} hemmen

Aenvoegende wyze.

Dat ik hebbe
Dat gy hebt
Dat hy hebbe
Dat wy hebben
Dat gy-l. hebt
Dat zy hebben

} beminnen

Algemeene Grondregels

— Werk duschiel eenen goeden Letterkundigen niet diend te onderhouden, om over de spraakten te veranderen een andere Letterkundigen. Het door den verscheil der eij anders, kondt gy dien in de eja men doogingen.

Van de On bepaald de Wyse).

Gequindooridigen' tijd.

Gelyk alle onte werk-woorden uytgaan in on, en is'er van deelen tyd niet anders te zeggen, als dat men deere werk-woorden gebruykt, zoen gelyk zy van aend uytgaan, als in beminnen, leeren, bedancken, doopen.

Voor de eja men gepastdeeren tyd.

By daeren tyd, voegt men alleen, te hebben; als te hebben bemind, te hebben ge- leerd, te hebben bedanckt, te hebben gedoopt.

Toekomenden tyd.

By deeren steld men alleenlyk, te of te zullen; als te beminnen, te leeren, te bedancken, te doopen, of te zullen, end.

Daedelyken Deelhebbes.

Tegenwoordigen' tyd.

By het werk-woord, gelyk het van aend uytgaet, voegt men alleenlyk by de letters de, om te kommen zeggen, beminnende, leerende, bedanckende, doopende.

Voor de eja men gepastdeeren tyd.

By het lydende doel-woord voegt men alleenlyk by het hulp-woord hebbende, als hebbende bemind, hebbende geleerd, hebbende bedanckt, hebbende gedoopt.

Toekomenden tyd.

By het werk-woord, gelyk het van aend uytgaet, voegt men alleenlyk by het hulp- woord zullende, om te kommen zeggen, zullende beminnen, zullende leeren, zullende bedancken, zullende doopen.

Lydenden' Deelhebbes.

By den eersten persoon van de toemende wyse van den gequindooridigen tyd, voegt men alleenlyk eens d, als van bemind; voegt daer by eens d, ziet hebben bemind, voire lydende, deelhebbes den de eerste ja men dooging; en men voegt ingelyk eens d by het werk-woord van de toemende ja men dooging; maer men voegt her ing by in het begin van het woord de letter ge; als geleerd; by de derde ja men dooging, voegt men alleenlyk eens t,

als bedankt; by de vierde soegd men ook eene t, en bovendien in het begin van het woord de letters ge, als gedoopt.

Ontydelyke Deelbetters.

Deele en hebben nog tyden, nog personen, men onderkend die alleenlyk maer aen de woordtekent die voorgaen; gelyk als zyn, van ta; al of met ta en om ta; dus, by de werk-woorden der vier Samenroegingen, gelyk zy van aerd uytgaan; soegd men ganselyk by de woordtekent van ta, om ta hebben van ta beminnen; van ta leeren, van ta bedanken, van ta doopen; of men soegd'er alleenlyk by de letters de, om ta hebben, beminnende, leerende, bedankende, doopende; of al beminnende, of met ta beminnes, mt., om ta binnenen, enz.

IV. Lid.

Van de verscheyde ^{gedaent-}soorten van Werk-woorden.

Deze worden verdeeld in zelfstandige, byroegelyke en hulps-woorden.

Van het Zelfstandig Werk-woord.

het zelfstandig werk-woord is een woord dat betekent de bevesting, met een toewijzing van den persoon, van het getal en van den tyd; gelyk als ik zeg: Ik ben gelukkig, men ziet dat het woord ben, boven de bevesting, nog aenrykt eenen eersten persoon van het eenvoudig van den tegenwoordigen tyd; in dezen, gy - l. waert bedroeft, het woord waert doet kennen met bevesting eenen anderen persoon van het meervoudig van den oudermoetigen tyd: en in dezen anderen, de gebaenden zullen praeght zyn, de woorden zullen zyn doett de bevesting over eenkomen met eenen derden persoon van het meervoudig van den toekomenden tyd.

Wijsten het werk-woord zyn of wieszen, het welk een zelfstandig werk-woord is, moet men nog eenige andere als dusdanig aendien, om dat zy maer en betrekken, in de rederoering de verzeuing met de binding van een toeygving met het oogmerk: dit zyn: wadren, duncken, schynen end., gelyk als men zegt: het jaer-gelyke word schoor; deelen konstlic dunckt my goed; het aerdryck schynet en benveegelyk.

Men kan kennen dat een werk-woord kan aanzien worden als zelfftandig, wanneer het gevolgd is van een byvoegelyk of zelfftandig naam-woord dat over een-komt heeft met den noemer van het werk-woord; gelijk als ik zeg: Mynen broeder keerd riek weder van den kuyten. — Uwe tyding word valsch bevonden. — Eene vergadering van sterren, word gesternte genoemd. — Wien heyligen Petrus en bleef niet stuyd getrouw aen synen meesters.

Van de Byvoegelyke Werk-woorden.

Daer sijn ^{byvoegelyke} ~~aan~~ werk-woorden, te weten: het bedryvende of werkzaam werk-woord; het geeneley of onrydig werk-woord; het lyvende werk-woord; de oprigtelyke en wederygelyke werk-woorden; en het onpersoonlyk werk-woord.

Van het Werkzaam Werk-woord.

Men kan een bedryvende of werkzaam werk-woord onderkennen uyt alle andere, indien men onmiddelyk naer het werk-woord kan stellen dele woorden: ied of iemand, men kan zeker sijn dat het een werkzaam werk-woord is. — Dus draegen, kennen, sijn werkzaeme werk-woorden, om dat men kan zeggen: draegen ied, kennen iemand; maar sterven, spreeken, en sijn geene werkzaeme werk-woorden, om dat men niet en kan zeggen: sterven ied, sterven ied, noeg spreken iemand, spreken ied.

Men kan noeg andersints een werkzaam werk-woord onderkennen uyt andere, indien de draegen wie en wat daer op passen; gelijk als men zegt: David doodde Goliath; vraegd nu; wie doodde? antwoord David: wat? Goliath; verdoogen is dooden een werkzaam werk-woord.

In deelen anderen sijn, Petrus bewind God, ondertraegd u go de teide wyse, en gy sult onder vinden dat besminnen is een werkzaam werk-woord.

Van het Onrydig Werk-woord.

Dit werk-woord is onrydig of neutre genoemd, om dat het gemaakt is van een palgelyk woord dat betekene noeg het een noeg het ander, en om dat het noeg zelfftandig noeg werkzaam werk-woord is.

Men onderkent bodieren een onrydig werk-woord uyt een werkzaam werk-woord, om dat men onmiddelyk naer een onrydig werk-woord, gelijk naer een werkzaam werk-woord

niet en kan stellen deze woorden: ied of iemand. Dus, Komen, slaepen, zyn onry-
dige werk-woorden, om dat men niet en kan zeggen, Komen iemand, Komen ied, noch slae-
pen iemand, noch slae-^{pen} ied.

Het meestendeel der onrydige werk-woorden word samengevoegd gelijk de werk-
zaame werk-woorden, met de tyden van het hulp-woord hebben, in de gemaakte tyden.
— Andere woorden te mengesteld met de tyden van het hulpwoord zyn of weeren,
in de gemaakte tyden.

Daer zyn nochtand eenige onrydige werk-woorden, die alldan samengevoegd wor-
den met het hulp-woord zyn of weeren, en alldan met het hulp-woord hebben volgens
de omstandigheden daer zy gebruikt worden. Gelyk als is, gegaen, met zyn eygen
deelwoord gegaen; dus zeqt men, hy is naer Roemen gegaen, wild zeqgen, dat hy noç
op den wag is, of daer noç is: hy heeft te doemen gemaect, wild zeqgen dat hy de reys
van Roemen gedaen heeft, en dat hy van daer is wedergekeerd. Daer zyn noç eenige
andere, als Blysen met zyn eygen deelwoord gebleeden; gelyk als men zeqt: Hy is te
Parys gebleeden om zynre zaeken te verdooren, of hy heeft er gebleeden tot het
eynde van zynre zaeken. Daer zyn noç eenige andere, die het gebruik beter zal
leeren als eenige vegeld.

Samenvoeging

Van het onrydig werk-woord vallen, lydende deelwoord, gefallen, met het hulp-
woord zyn of weeren.

Toonende wyde
tegenwoordigen tyd.
meervoud.

Ik val,
Gy valt,
Hy of zy valt, meervoud.
Wy vallen,
Gy lieden valt,
Hy vallen.

Ontvolmaekten gevalleeden.

Ik viel,
Gy viel,
Hy viel.

Wy vielen,
gy -l. viel,
zy vielen.

Volmaekten gevalleeden.

Ik ben
gy zyt
hy is
Wy zyn
gy -l. zyt
zy zyn

} gefallen.

Ijgemaeye Grondregele

Meer als vasmachten.

Ik was
 gy waert
 hy was
 wy waeren
 gy-l. waert
 zy waeren.

vallen.

Wy woude
 gy-l. woude
 zy woude

Gebedende wyke

Tegenwoordigen of toekomstigen.

Vald.
 Dat hy valle of laet hem vallen.
 Dat wy vallen of laet ons vallen.
 Vald.

Dat zy vallen of laet hem vallen.
Aenroegende wyke.

Tegenwoordigen of toekomstigen.

4 is noodig dat ik valle.

dat gy vald.

dat hy valle.

dat wy vallen.

dat gy-l. vald

dat zy vallen.

Oordemactien ^{voor laten} gepastanden.

't was noodig dat ik viele.

dat gy viele.

dat hy viele.

dat wy vielen.

dat gy-l. viele.

dat zy vielen.

Vasmachten ^{voor laten} gepastanden.

't heeft noodig geweest dat ik sey

dat gy sey

dat hy sey

dat wy seyn

dat gy-l. sey

dat zy seyn

vallen.

vallen.

Toekomstigen.

Ik zal
 gy zult
 hy zal
 wy zullen
 gy-l. zult
 zy zullen

vallen.

Toekomstigen ^{voor laten} gepastanden.

Als ik zal

gy zult

hy zal

wy zullen

gy-l. zult

zy zullen

vallen.

Ondrekeren..

Ik sou

gy soude

hy sou

wy soude

gy-l. soude

zy soude

vallen.

Ondrekeren ^{voor laten} gepastanden.

Ik sou

gy soude

hy soude

vallen.

Der Niderduydsche Letterkionst.

Meer als volmaekten gevoelenden.
 t'ou noodig gemicht sijn dat ik waera
 dat gy waert
 dat hy waera
 dat wy waeren
 dat gy-l. waert
 dat gy waeren

gevallen.

Daedelyken Deelhebber.
tegenwoordigen.

Vallende.

gepasserden.

Synde gevallen.

Toekomenden.

Zullende vallen.

Toekomenden voorleden.

Zullende sijn gevallen.

Synoden deelhebber.

Gevallen.

ontydelike deelhebbers.

Van te vallen.

Vallende, of al vallende, of niet te vallen.

Om te vallen.

Onbepaalde Wyke.

tegenwoordigen.

Vallen.

voorleden.

Sijn gevallen.

Toekomenden.

Te zullen vallen.

Toekomenden voorleden.

Te zullen sijn gevallen.

Van de Besttering des Werk-woords.

De besttering des werk-woords dient om te kennen den aard van het werkzaam werk-woord en van het onzijdig werk-woord.

Daer sijn twelveden bestteringen: de volstrakte en de afhangende; gelyk in deelen sijn: keuander heeft (Darius overwonnen); en in deelen anderen: enen heider kend sijnne schaepen. Indien het naem-woord kan beantwoorden op de haege wie? of wat? roois het een werkzaam werk-woord, gelyk in deere sinnen: Wie heeft overwonnen? Heuander; wat? Darius; en in deelen anderen: enen heider kend, wie kend er? enen heider; wat? sijnne schaepen; vervolgens sijn overdinnen en kunnen twee werkzame werk-woorden.

Indien, in tegendeel, een werk-woord kan beantwoorden op de haege van wie? of waer af? of van wat? of waer over? aen wie? of aen wat? is het een onzijdig werk-woord; gelyk in deere sinnen: Ik klaeg, van wie? ik klaeg van mynen kinest. ik heb leedweeren, waer af of waer over? ik heb leedweeren over myne rinde. Ik spreek, aen wie? ik spreek aen den koning. Ik ben bedig, waer aen? ik ben bedig aen myn werk. vervolgens klaegen, leedweeren hebben, spreken, bezig sijn, sijn onzijdige werk-woorden. De volstrakte besttering, word allyd gesteld in bedehuldiger; en de afhangende. en kan maer gesteld worden als in teeler, geiver,

Lijomcyne Grondzels

of in afneemen, gelyk gy hier te vooren hebt kunnen zien.

Van het Lijdende Werk-woord.

Een lijdende werk-woord is het tegensdydig van het werkzaam werk-woord. Het werkzaam werk-woord betrekend een daad, in plaetse dat het lijdende werk-woord betrekend eenen drift.

Gelyk in deelen sien: Petrus bemind God, de daad van te beminnen is voortgebragt door Petrus, die den noemer is van het werk-woord, en hy leeft God voor oogmerk. Dus, bemind is een werkzaam werk-woord; in plaetse dat in deelen: Petrus werd bemind van den koning; Petrus is op den zelfden tyd den noemer van het werk-woord, en het oogmerk van de daad van te beminnen voortgebragt door den koning. Verdoigend is bemind een lijdende werk-woord.

Jaemenvoeging

Van een Lijdende Werk-woord.

	<u>(Toonende wyde)</u> <u>tegensdydig tyd</u> <u>vervuld.</u>			
Ik word		} <u>Bemind</u>	Ik was	} <u>Bemind</u> gelyk te
Gy word			Gy waert	
Hy of zy word			Hy waer	
Wy worden	<u>meeword.</u>		Wy waeren	
Gy-l word			Gy-l waert	
Hy worden		Hy waeren		
	<u>Onvolmaekten.</u>		<u>Men als volmaekten.</u>	
Ik werd		} <u>Bemind</u>	Ik zal	} <u>Bemind</u> gelyk te
Gy werd			Gy zult	
Hy werd			Hy zal	
Wy werden			Wy zullen	
Gy-l werd			Gy-l zult	
Hy werden		Hy zullen		
	<u>Volmaekten gelyk te den</u>		<u>toekomenden.</u>	
Ik ben		} <u>Bemind</u> gelyk te	Ik zal	} <u>Bemind</u> gelyk te
Gy zyt			Gy zult	
Hy is			Hy zal	
Hy zyn			Hy zullen	
Gy-l zyt			Gy-l zult	
Zy zyn		Zy zullen		

Onrekeren.

Ik rou
gy rou
hy rou
Wy zouden
gy l. rou
hy zouden

Onrekeren. voorleden
gepast worden.

Ik rou
gy rou
hy rou
Wy zouden
gy l. rou
hy zouden

Gebiedende wyze.

tegenwoordigen of toekomenden.

Zyt.
Dat hy zy of laet hem zyn.
Dat wy zyn of laet ons zyn

Zyt.
Dat zy zyn of laet hen zyn

tenvoegende wyze.

tegenwoordigen of toekomenden.

Dat ik zy
Dat gy zyt
Dat hy zy
Dat wy zyn
Dat gy l. zyt
Dat zy zyn

Onvolmachten?

Dat ik waere
Dat gy waert
Dat hy waere

Bemind zyn.

Dat wy waeren
Dat gy l. waert
Dat zy waeren.
Volmachten voorleden
gepast worden.

Dat ik zy
Dat gy zyt
Dat hy zy
Dat wy zyn
Dat gy l. zyt
Dat zy zyn

Meer als volmachten.

Dat ik waere
Dat gy waere
Dat hy waere
Dat wy waeren
Dat gy l. waert
Dat zy waeren

Onbepaalde wyze.

tegenwoordigen

zyn bemind.
voorleden.

Zyn bemind geweest.

Toekomenden.

te zullen bemind worden.

Toekomenden voorleden.

te zullen zyn bemind geweest.

Daedelyken deel hebben.

Toekomenden

Zellende bemind worden.

voorleden.

Zellende zyn bemind geweest.

lydende deel hebben.

Bemind.

tegenwoordigen.

Zynende bemind geweest.

voorleden.

Bemind.

Bemind
gepast.

Bemind
gepaste

Bemind.

Bemind.

Bemind.

Men kan maar alleen in lydende werk-woorden brengen de geene die waarlyk werkgaeve werk-woorden zyn, met den noemer daer van te neemen voor de bedieryng van het lydende werk-woord; zelyk in dezen zin: God bemind de menschen, of de menschen worden van God bemind. Den eersten zin is een werkgaeve werk-woord, en den tweeden een lydende werk-woord.

Algemeene Grondregels

Van de Oprigtelyke en Wederzydsche Werkwoorden.

Een oprigtelyk Werkwoord is, wiens noemen en bestiering betrekken den zelden persoon of de zeldzame zaak: zoo dat de reden die waakt, op zig zelden waakt, en is op den zelden tyd de reden of het oogmerk van de daed; gelyk als ik zeg: Ik kindele my, ik ken my; ik ben het. die is het beginsel der daeden van kindele en van kenne, en ik ben op den zelden tyd de reden van den eersten, en het oogmerk van den tweeden; aengerien ik ik den eenen en in den anderen werk op my zelden, en dat ik het niet alleen en ben die kindele en die ken, maar ook die ben gekindele en die ben gekend. Vervolgens, ik kindele my en ik ken my, byn oprigtelyke Werkwoorden.

Jaemendveging

Van een Oprigtelyk Werkwoord.

(Noemende wyde)

Werkwoordige wyde

zeldzame

Ik kindele my.
Gy kindele u.
Hy kindele zich of eig.
Meerwoord.

Wy kindele ons
Gy-l. kindele u-l.
Hy kindele zich.
Onvolmaekten.

Ik kindelede my.
Gy kindelede u.
Hy kindelede zich.
Wy kindelede ons.
Gy-l. kindelede u-l.
Hy kindelede zich.

Voorloeden
Volmaekten gepaatleeden

Ik heb my
Gy hebt u
Hy heeft zich
Wy hebben ons
Gy-l. hebt u-l.
Hy hebben zich

Meer ald volmaekten.

Ik had my
Gy had u
Hy had zich
Wy hadden ons
Gy-l. had u-l.
Hy hadden zich.

Toekomenden.

Ik zal my
Gy zult u
Hy zal zich

gekende.

gekende.

zalden.

Hy zullen ons
gy l. zult u-l.
Hy zullen zich

Voor Zeden.
toekomenden gepastheeden.

Als ik my zal
gy u zult
hy zich zal
wy ons zullen
gy-l. u-l. zult
hy zich zullen

Onrekeren.

Ik zou my
gy zoud u
Hy zou zich
Wy zouden ons
gy-l. zoud u-l.
Hy zouden zich

Voor Zeden.
Onrekeren gepastheeden.

Ik zou my
gy zoud u
Hy zou zich
Wy zouden ons
gy-l. zoud u-l.
Hy zouden zich

Gebiedende Wyde.

Tegenwoordigen of toekomenden.

Kweldt u.
Dat hy zich kweldt, of laet hem zich
kweldsen.
Dat wy ons kweldsen, of laet ons ons kweld-
sen.
Kweldt u. of u-l.
Dat zy zich kweldsen, of laet hen zich kweldsen.

Kweldsen.

hadden gekweldt.

kweldsen.

hadden gekweldt.

Onvolgende Wyde.
Tegenwoordigen of toekomenden.

't is noodig dat ik my kweldt.
dat gy u kweldt.
dat hy zich kweldt.
dat wy ons kweldsen.
dat gy-l. u-l. kweldt.
dat zy zich kweldsen.

Onvolmachten.

't was noodig dat ik my kweldte.
dat gy u kweldte.
dat hy zich kweldte.
dat wy ons kweldten.
dat gy-l. u-l. kweldte.
dat zy zich kweldten.

Voor Zeden.
Volmachten gepastheeden.

't heeft noodig geweest dat ik my hebbe
dat gy u hebt
dat hy zich hebbe
dat wy ons hebben
dat gy-l. u-l. hebt
dat zy zich hebben

hebben gehad.

Meer als volmachten.

't zou noodig geweest hebben dat ik my hadde
dat gy u hadde
dat hy zich hadde
dat wy ons hadden
dat gy-l. u-l. hadde
dat zy zich hadden

hebben gehad.

Onbevoegde Wyde.

Tegenwoordigen.

Zich kweldsen.

Algemeene Grondzegele

Voorlezen.
 Zich hebben gekwetst.
Toekomenden.
 Zich zullen kwetten.
Toekomenden voorlezen.
 Zich zullen hebben gekwetst.
Dadelyken de schulde-
 tegenwoordigen.
 Zich kwetten.
Voorlezen.
 Zich hebbende gekwetst.

Toekomenden
 Zich zullen kwetten.
Toekomenden voorlezen.
 Zich zullen hebben gekwetst.
Lyden de schulde-
 tegenwoordigen.
 Gekwetst.
Ontdelyke schulde-
 tegenwoordigen.
 Van zich te kwetten.
 Met zich te kwetten of zich kwettende.
 Om zich te kwetten.

Het wederzydich werk-woord, uitdrukkende de daad van twee of van verscheide oogmerken die werkende eens op de andere, en kunnen maer voor noemer hebben een naem-woord in het meestoudig; aelyk als men zegd: Wy slaen ons, gy-l. Slaet u-l. Wy slaen zich. - Want ald ik zeg: Petrus en Antonius slyen zich, ik en wil niet zeggen dat Petrus zich zelven slaet, noy dat Antonius zich zelven slaet; en daerom en kunnen deise werk-woorden geene gorygtelyke gensemd worden; maer dat Petrus Antonius slaet en dat Antonius Petrus slaet: dies volgend is het maankewyryghker van die te noemen wederzydsche.

Van het Oupersoonelyk Werk-woord.

Het oupersoonelyk werk-woord is het gein men maer en gebruykt in den doudag persoen van het eensoudig; gelyk als een de volgende:

- bedragen. Het bedraeg om mynen een ied van ont te bedroeven door te delyke te delyken.
- betamen. Het betamde dat de jonge leden weynig betamen.
- beden sijn. Het is beter te geseooyassen een god als een de menschen.
- Daer is. Daer is volk.
- Daer sijn. Daer sijn weynige leden die hunne last wel kennen.
- Londen. Het donderd.
- Die. Het giet op myne eer.
- Die is. Het is genoeg dat ik het u gebiede.
- die leden. Het geschied dikwils dat men de leugen neemt voor de waerheyd.
- die leden. Het is naged.
- die leden. Het is geschieden dat de leden ons bedriegen.
- Men moet. Men moet god verminnen sijn als die.

<u>Begeeren</u>	Het <u>zagen</u> .
<u>Bevallen</u>	Het <u>breken</u> .
<u>Behyven</u>	Het <u>truyden</u> dat de aerde onbeweeglyk is.
<u>Verdrieten</u>	Het <u>verdrieten</u> my van te wagen's.
<u>Verleeren</u>	Het <u>verleeren</u> .
<u>Wraem</u>	Het <u>wraem</u> .
<u>Waarlijken</u>	Het <u>waarlijken</u> eer het vonden.
<u>Wraeden</u>	Het <u>wraeden</u> .
<u>Wraeden</u>	geroep van een <u>byvoeglyk</u> en zonder zelfstandig naam-woord: <u>het is wraedyk</u> , <u>het is noodig</u> , <u>het is nuttig</u> , <u>het is gelyk</u> , end.

De onpersoonlyke werk-woorden vord men te darsen gelyk de andere, uitgezonder dat zy meer gesteld worden in den Dorden persoon van het envoudig, voorgaend van het onrydig lid, Het.

Jaemenvoeging

Van de twee onpersoonlyke Werk-woorden, Men moet en Duer is.

Voorende wyzen
tegenwoordigen tyd
 Men moet.
Onvolmaekten.
 Men moet.
Volmaeken geestheeden.
 Men heeft moeten/must als...
meer als volmaeken.
 Men had moeten.
toekomenden.
 Men zal moeten.
toekomenden geestheeden.
 Men zal hebben moeten.
Onrekeren.
 Men zou moeten.
Onrekeren geestheeden.
 Men zou hebben moeten.

Aenvoegde wyzen
tegenwoordigen of toekomenden.
 Dat men moet.
Onvolmaekten.
 Dat men moet.
geestheeden v. d. l. d.
 Dat men heeft moeten.
meer als volmaeken.
 Dat men had moeten.
toekomenden.
 Dat men zal moeten.
toekomenden geestheeden.
 Dat men zal hebben moeten.

De tyden en wyzen die in dit werk-woord ontbreken en zyn in gebruik niet.

Algemeene Grondregels

Saamenvoeging

Van het Onpersooneelyk Werk-woord

Daer is of Daer zyn,

Het Werk eenen Dorden persoon van het meervoudig heeft.

Toonende wyze.
Tegenwoordigen tyd.

Daer is of Daer zyn.

Onvolmaekten.

Daer was of daer waeren.

Volmaekten als de Dorden

Daer is of daer zyn geweest.

Meer als volmaekten.

Daer was of daer waeren geweest.

Toekomenden.

Daer zal zyn

Toekomenden van de Dorden

Daer zal zyn geweest.

Onderkeren.

Daer zou zyn.

Onderkeren opwaetseer.

Daer zou zyn geweest.

Gebiedende wyze.

Tegenwoordigen of toekomenden.

Dat'er zy of dat'er zyn.

Aer voegende wyze.

Tegenwoordigen of toekomenden.

Dat'er zy of dat'er zyn.

Onvolmaekten.

Dat'er waere of dat'er waeren.

Volmaekten als de Dorden

Dat'er zy of dat'er zyn geweest.

Meer als volmaekten.

Dat'er waere of dat'er waeren geweest.

Onbepaalde wyze.

Tegenwoordigen.

'Er zyn of daer zyn.

Volmaekten als de Dorden

'Er zyn geweest of daer zyn geweest.

Daedeliken bezit hebben.

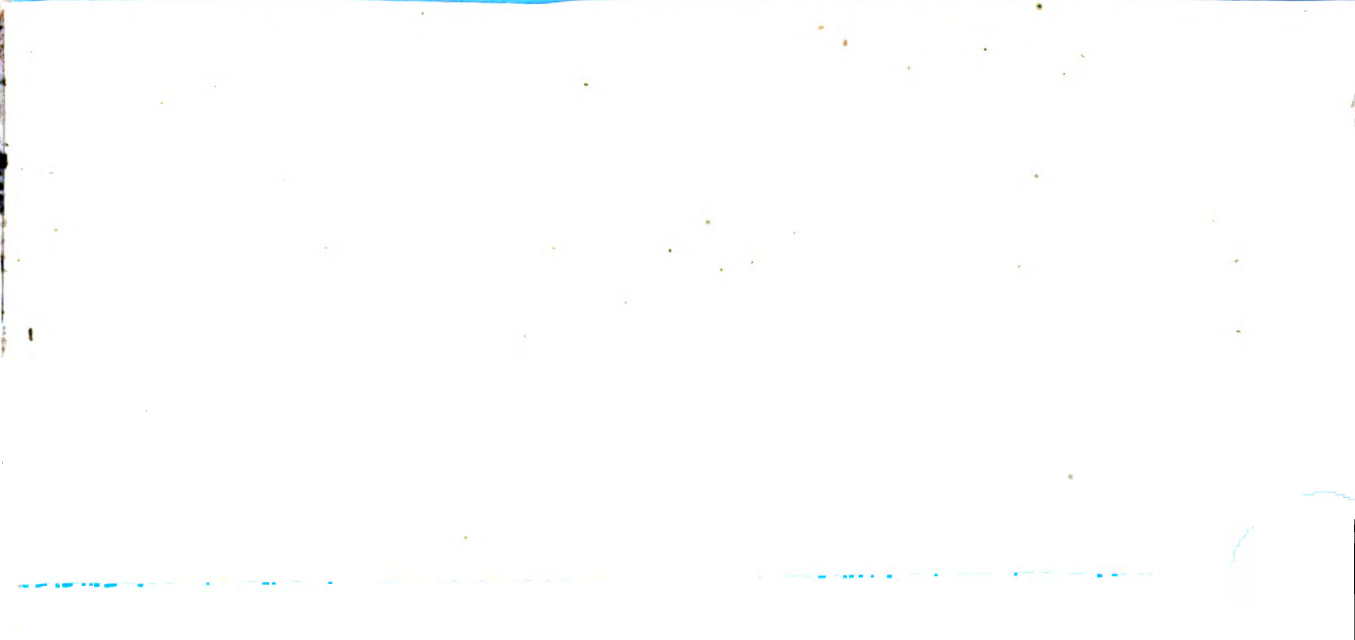
'Er zynde of daer zynde.

Gepasseerden.

'Er of daer hebben daer geweest.

De tyden die in dit Werk-woord ontbreeken, en zyn in gebruik niet.

Het volgende te volgen bl. 109 inden de vier onderste laatste regels:

Men zal een regelmatig werkwoord kunnen uit een onregelmatig, door den onvolmaaken tijd van de toonende wyde, en door den lydenden deelhetter van de onbepaalde wyde: want een regelmatig werkwoord moet in den onvolmaaken tijd van de toonende wyde altijd eindigen door de of te, en in den lydenden deelhetter van de onbepaalde wyde door d of t; dus: Beminnen, is regelmatig, om dat men kan zeggen: ik beminde, ik heb bemind; Aenbidden, is onregelmatig, om dat men niet en kan zeggen: ik aenbidde, ik heb aenbid; maer men moet zeggen: ik aenbed, ik heb aenbedon, enz.

Wy zullen die verdeelen, enz.

V. Lid.

Van den Ontydellyken Doelhebber.

Den ontydellyken doelhebber is eene buygning van het werk-woord, door de welke men aantoonde dat de beteckening daarvan niet duerzaam is, en onderworpen is aan de geene van een ander werk-woord; gelijk als men zegt: Wie belot van al lachende de waerheid te zeggen? — zeggen de waerheid, is het voornaemste werk-woord, waer aan al lachende is onderworpen, als uytgedrukkende eenen middel van de waerheid te zeggen.

Den ontydellyken Doelhebber on neemt nog geslagten nog getallen aan, en is van aard onbuyselyk, het is te zeggen, dat het nogt geene verandering aanneemt in zyne uytgangingen, met wat gehoort of met welk getal het overeenkomt.

De tekenen, van te, al of met te, en en te, en worden daer ook niet altyd bygezet; maer zy worden daer alwenselyk op verstaen; gelijk als men zegt: Geloofd gy dat handelende met zoo veel onvoorzigtigheid, gy het betrouwen verdiend van onze vrienden? het is te zeggen, geloofd gy dat al handelende of met te handelen met zoo veel onvoorzigtigheid, enz. En in dezen: Den regel die ik kom aan te nemen kan men ook zeggen: Den regel die ik kom van aente nemen.

VI. Lid.

In mensoegingen

Der Onregelmatige en Gebrekkelyke Werk-woorden.

Wy zullen die verdeelen door de hier saemensoegingen, die men zal aantoonen in den tegenwoordigen tyd van de oude soecde wyde, in den onvolmaekten tyd van de toemende wyde, en in het lydende doebord; zynde de overige tyden, alsdan gemakkelyk om saemene te zeggen.

Algemeene Grondregels

Onregelmaetige en Gebrekkelyke Werkzaeme Werkwoorden van de eerste Samenvoeging.

Onbepaalde Wyke.	Wetmatigen Tyd.	Lydende Deel-Woord.	Onbepaalde Wyke.	Onvolmaakten Tyd.	Lydende Deel-Woord.
Aanbidden	aentad	aenbeden.	Mispreyden	mispreed	mispreyden.
Bedorven	bedorft	bedorven.	Ontboeden	ontbood	ontboeden.
Bedorven	bedierft	bedorven.	Ontbinden	ontbond	ontbinden.
Bedwingen	bedwing	bedwingen.	Ontfangen	ontfang	ontfangen.
Bedrogen	bedrog	bedrogen.	Onthouden	onthield	onthouden.
Beginnen	begon	begint of begonnen.	Onthomen	onthiëm	onthomen.
Begraven	begraef	begraven.	Onthoen	onthoeg	onthoen.
Behouden	behield	behouden.	Ontspringen	ontspring	ontspringen.
Beklimmen	beklom	beklimmen.	Ontvringen	ontvrong	ontvringen.
Bekloemen	beklãm	bekloemen.	ontzeggen	ontzayde	ontzayd.
Beleggen	beleyde	beleyd.	Overtreeden	overtrad	overtreeden.
Beleggen	beloog	beloogen.	Overvallen	overviel	overvallen.
Belezen	beleed	belezen.	Overweegen	overwoeg of overwoog	overweegen.
Beleyden	beleed	beleeden.	Verbidde	verbad	verbeeden.
Benemen	benam	benoemen.	Verdorven	verdorft	verdorven.
Bereyden	bereid	bereiden.	Verdraegen	verdroeg	verdraegen.
Besteelen	bestool	bestoelen.	Verzelden	verzold	verzelden.
Bestryden	bestreed	bestreeden.	Verjaegen	verjoege	verjaagd.
Bestuyven	bestoof	bestooven.	Verkoopen	verkoof	verkoopen.
Bewinden	bewind	bewonden.	Verkruygen	verkreeg	verkruygen.
Bewyzen	beweest	bewyzen.	Verlangen	verlang	verlangen.
Bezenden	bezond	bezonden.	Verlezen	verloor	verlezen.
Herdoen	herdeed	herdoen.	Vermyden	vermyed	vermyd.
Herweegen	herwoeg	herweegen.	Verneemen	vernam	verneemen.
Herwonden	herwond	herwonden.	Verstaen	verstoeg	verstaen of ver- slagen.
Herwinnen	herwon	herwinnen.	Verstonden	verstond	verstonden.
Misdoen	misdeed	misdaen.			

Onregelmaetige en Gebrekkelyke Werkzaeme Werk - woorden
der tweede Sa men Voeging.

Onregelmaetige Wyze.	Onregelmaetige	lydende Deel-woord.	Onregelmaetige Wyze.	Onregelmaetige	lydende Deel-woord.
Bannen	bande	gebannen.	Wannen	wan.	gewannen.
Borgen	borgde	geborgen.	Buizen	freeden	gefreeden.
Bidden	bad	gebieden.	Wieden	niec	gewaeden.
Bieden	bood	geboden.	Wieden	Schoor	geschooren.
Binden	bond	gebonden.	Schelden	Schold	gescholden.
Blaazen	blies	geblazen.	Schonden	Schond	geschonden.
Delden	dolf	gedolven.	Schynen	Schynede	geschynen.
Doen	deed	gedaen.	Schynen	Schreef	geschreeven.
Dragen	drag	gedragen.	Schynen	Schoof	geschooven.
Dringen	drong	gedrongen.	Haen	Hoeg	gehoegen.
Dryven	dreef	gedreven.	Snijden	Sneed	gesneden.
Dwingen	dwong	gedwongen.	Snijden	Snioof	gesnooden.
Geeren	gaf	gegeert.	Spinnen	spun	gesponnen.
Gelden	gold	gegolden.	Spanden	spoor	gespooren.
Genoegen	genas	genoezen.	Teeben	Hoel	geteeben.
Hebben	had	gehad.	Tinden	Haef	geteeden.
Houden	hield	gehouden.	Vangen	Ving	gevangen.
Kiezen	koo's	gekoozen.	Vinden	Vond	gevonden.
Klieven	kloof	geklooven.	Vringen	Vring	gevrungen.
Kunnen	kon of konde	gekonnen.	Vuyden	Vraef	gevuyden.
Kuygen	kreeg	gekuygen.	Weygen	Wooq	geweygen.
Kuyren	kreef	gekuyren.	Winden	Wund	gewonden.
Leizen	la's	geleezen.	Winnen	Wom	gewonnen.
Lengen	lung	gelongen.	Wynen	wiel	gewynen.
Leyden	leed	geleeden.	Zenden	Zand	gezonden.
Myden	meed	gemeeden.	Zieden	Zoed	gezeeden.

Algemeene Gradsregel

Onbepaalde wyze.	Onvolmaacten tyd.	Lyddanduden Deukter.	Onbepaalde wyze.	Onvolmaacten tyd.	Lyddanden Deukter.
Zingen	Zong	geringen.	Zielgen	Zwolg	gezelolgen.
Zuygen	Zoog	gezooogen.	Zuygen	Zwalg	gezweegen.
Zueteren	Zwoer	gehuuderen.			

Onregelmaetige en Gebrekkelyke Verkracme Werk = woorden der derde Sa men voeging.

Bedenken	bedagt	bedacht.	Moeten	moelt	moeten.
Bedruypen	bedroep	bedroepen.	Mogken	moyt	mogen.
Begriypen	begreep	begreepen.	ontsluyten	ontstook	ontstoolen.
B. kooppen	b. koopt	bekoopt.	ontstieken	ontstak	ontstakken.
Bekruypen	bekroep	bekroepen.	onttrekken	onttrok	onttrekken.
Bekijken	bekiekt	bekieken.	overdenken	overdayt	overdagt.
Beweepen	beveep	beveepen.	overloopen	overliep	overloopen.
Beschouwen	beschoukt	beschouwen.	overmeeten	overmat	overmeeten.
Beschieten	beshoot	beschooten.	vergeten	vergat	vergeeten.
Beklaagen	beklaep	beklaepen.	vergruypen	vergreep	vergreepen.
B. sluyten	b. sluyt	b. sluyten.	verhoopen	verhoopt	verhoopt.
Bespreken	besprak	besprekken.	verlaten	verliet	verlaten.
Betrekken	betrok	betrokken.	vermiltlen	vermat	vermeeten.
Bevoegen	bevoegt	bevoegten.	vermogen	vermugt	vermogen.
Bezitten	bezak	bezeeuten.	verschieten	verschoot	verschieten.
Bezoeken	bezoyt	bezoyt.	verschlyten	verschleut	verschleuten.
Herbalkken	herbak	herbalkken.	versmelten, verstimmen	versmolt	verstimmen.
Herdenken	herdoegt of handegt	herdoegt of handegt.	versteken	verstak	verstakken.
Herroepen	herriept	herroepen.	verwerpen	verwierp	verwerpen.
Herthuyzen	herthuypt	herthuyzen.	vervlyten	verveelt	vervleeten.
Herzoeken	herzoegt	herzoegt.	verzeken	verzogt	verzogt.
			verzuypen	verzoep	verzoeypen.
			volbringen	volbragt	volbragt.

Onbevallde Wyde.	Onvolmaekten Tyd.	Lijpenden Beschikken.	Onbevallde Wyde.	Onvolmaekten Tyd.	Lijpenden Beschikken.
------------------	-------------------	-----------------------	------------------	-------------------	-----------------------

Onregelmatige en Gebruikelijke Werkzame Werk-woorden
Der vierde Samenvoeging.

Bakken	bak	gebakken.	stypen	stiep	gestiepen.
~~braken~~	brak	gebroken.	stypen	stieft	gestieften.
Brengen	bragt of brogt	gebracht of gebrogt	smelten	smolt	gesmotten.
Drypen	drift	gedropten.	smelten	smoet	gesmoeten.
Dronken	dragt of drogt	gedragt of gedrogt	smuyten	smoot	gesmooten.
Drinken	dronk	gedronken.	smuyten	smoof	gesmooven.
Eeten	at	geeten.	splyten	spleet	gespleeten.
Geeten	goot	gegooten.	spreken	spreek	gesproken.
Grypen	greep	gegrepen.	steeken	stak	gesteeken.
Helpen	hielp	geholfen.	steepen	stolp	gestolpen.
Koopen	koft	gekoft.	stuyken	streek	gestreeken.
Kruypen	kruyp	gekruypen.	trekken	trok	getrokken.
Kuyten	kudde	gekudde.	steyten	stogt	gesteyten.
Kuyken	keek	gekeeken.	steyten	stiet	gesteyten.
Lachen	loech	gelachen.	werpen	wierp	geworpen.
Laeten	liet	gelaeten.	wyten	wieft	geweyten.
Luyken	look	gelouken.	zinken	zonk	gezunken.
Misten	mat	gemisten.	ziltten	zoot	gezooten.
Melken	molt	gemolken.	zoeken	zocht	gezocht.
Nypen	neyp	geneypen.	zouten	zoutte	gezouten.
Roepen	riep	geroepen.	zuypen	zoopt	gezoopten.
Schouwen	schouk	geschouwen.	zuygen	zooq	gezooqen.
Schieten	schoot	geschooten.	zuyre	maet	gemaet.
Schuyten	schack	geschackten.			
Slaepen	sliep	geslaepen.			
Stuyten	stoot	gestooten.			

Algemeyne Grondfregels

Hier volgen enige onzijdige Werk-woorden, die den regel volgen der reegelmactige werkzame Werk-woorden, laetende de overige aen de Leetlingen om die in hun eigen Samen te voegen.

Forste de in toelagging.

<u>Onzijdige</u> <u>Werk-</u>	<u>Ondemacten</u> <u>tyd</u> .	<u>Lyende</u> <u>Deelwoorden</u> .	<u>Ontgeacten</u> <u>tyde</u> .	<u>Ontdemacten</u> <u>tyd</u> .	<u>Lyende</u> <u>de</u> <u>in</u> <u>toelagging</u> .
Bezaeren . . .	bezaerde . . .	bezaerd.	Veracrden . . .	Veracrde . . .	Veracrde.
Bezaeren . . .	bezaerde . . .	bezaerd.	Verhuysen . . .	Verhuysde . . .	Verhuysde.
Bezoeren . . .	bezoerde . . .	bezoerd.	Verjaeren . . .	Verjaerde . . .	Verjaerd.
Bezielen . . .	bezielde . . .	bezielde.	Verkeeren . . .	Verkeerde . . .	Verkeerd.
Herblouwen . . .	herbloude . . .	herbloude.	Verkoopen . . .	Verkoofde . . .	Verkoofd.
Herbaeren . . .	herbaerde . . .	herbaerd.	Verkeken . . .	Verkeede . . .	Verkeed.
Onderhooren . . .	onderhoorde . . .	onderhoord.	Verwuylen . . .	Verwuyde . . .	Verwuyd.
Ontmuytoren . . .	ontmuytede . . .	ontmuytend.	Verwuylen . . .	Verwuyde . . .	Verwuyd.
Ontspartelen . . .	ontspartelde . . .	ontsparteld.	Volkeren . . .	Volkerde . . .	Volkerd.
Overvraagen . . .	overvraagde . . .	overvraagd.	Vraagden . . .	Vraagde . . .	Vraagd.

Enige onzijdige Werk-woorden, worom in het lyende deel woord Samen ge reegd met het hulp woord zyn of nijzen. - Ik bezaeren; ik ben bezaerd. - Ont spartelen, ik ben ontsparteld. - Veracrden, ik ben Veracrde. - Vraagden, ik ben Vraagd. - Verhuysen, ik ben Verhuysde. - Verwuylen, ik ben Verwuyd, on ge

Woord Sa: in de Voeging

Van eenige der Onzijdige Werk-woorden, die den regel volgen der regelmaetige Werkzame Werk-woorden.

Onbepaalde Wyfe.	Onvolmaekten, tyd.	Lydenen Deelketen.	Onbepaalde wyfe.	Onvolmaekten, tyd.	Lydenen Deelketen.
Afstaaten, iden.	antwoordde.	geantwoord.	Huyfelen.	huyfelde.	gehuyfeld.
Betenen.	betende.	gebetend.	Huylen.	huyde.	gehuyld.
Bulderen.	bulwede.	gebulderd.	Kavelen.	kavelde.	gekaveld.
Daelen.	daelde.	gedaelt.	Knielen.	knielde.	geknield.
Dobbelen.	dobbelde.	gedobbeld.	Krakelen.	krakelde.	gekrakeld.
Egeren.	egerde.	geëgerd.	Leelen.	leelde.	geleeld.
Faelen.	faelde.	gefaeld.	Leunen.	leunde.	geleund.
Galmen.	galmede.	gegalmid.	Mompelen.	mompelde.	gemompeld.
Genueerdigen.	genueerdigde.	genueerdigd.	Pekalen.	pekelde.	gepekeld.
Groeyen.	groeyde.	gegroeyd.	Reyzen.	reyde.	gereyd.

Enige van welke worden ook de mengevoegd met het hulp-woord zyn of welzen, in plaetse van het hulp-woord hebben. Als baeren, ik ben gebaerd. - Egeren, ik ben geëgerd. - Groeyen, ik ben gegroeyd.

Doord Sa: in de Voeging

Van eenige der Onzijdige Werk-woorden, die den regel volgen der regelmaetige Werkzame Werkwoorden.

Onbepaalde Wyfe.	Onvolmaekten, tyd.	Lydenen Deelketen.	Onbepaalde wyfe.	Onvolmaekten, tyd.	Lydenen Deelketen.
Berusten.	berustte.	berustt.	Doorzakken.	doorzakte.	doorzakt.
Doorkoeken.	doorkoekte.	doorkoekt.	Mislukken.	mislukte.	mislukt.
Doornaaiken.	doornaaikte.	doornaaikt.	Ontglijpen.	ontglijpte.	ontglijpt.
Doornieken.	doorniekte.	doorniekt.	Onthruppen.	onthruppte.	onthruppt.

Onverjaerde Wyde.	Onvolmaekten tyd.	Lydende Deelbeten	Onverjaerde Wyde.	Onvolmaekten tyd.	Lydende Deelbeten.
Ontschepen	ontschepte	ontschepte	Verrotten	verrotte	verrot
Ontbrenken	ontbrenkte	ontbrenkt	Verklappen	verklapte	verklapt
Ontwaken	ontwakte	ontwakt	Verleggen	verleggte	verlegt
Ontzakken	ontzakte	ontzakkt	Verlendelen	verlendete	verlendt
Verroosten	verroostte	verroostt	Verbreken	verbreekte	verbreekt
Verdikken	verdikte	verdikt	Verzwaren	verzwaarte	verzwaakt

Dit meestendeel van deze worden sa-mengevoegd met het hulps-woord zijn, in plaats van het hulps-woord hebben, in het lydende deel-woord.

Vierte saemenvoeging

Van eenige der Onzijdige Werk-woorden, die den regel volgen der regel-
maetige werkzame Werk-woorden.

Onverjaerde Wyde.	Onvolmaekten tyd.	Lydende Deelbeten	Onverjaerde Wyde.	Onvolmaekten tyd.	Lydende Deelbeten.
Brieschen	brieschte	gebriescht	Kaessen	kaeste	gekaest
Buiken	buikte	gebuikt	Klappen	klapte	geklapt
Druypen	druypte	gedruypt	Lekken	lekte	gelekt
Duiben	duïte	geduït	Lonken	lonkte	gekonkt
Goepen	goepte	gegoept	Mislen	misste	gemist
Gekken	gekke	gegekt	Muyten	muytte	gemuyt
Haeken	haekte	gehaekt	Naken	naekte	genackt
Heerschen	heerschte	geheerscht	Nesten	nestte	gonest
Jucken	juekte	gejuekt	Plotzen	plotste	geplotst
Jokken	jokte	gejokt	Practen	praette	gepraect

Alle deze worden sa-mengevoegd met het hulps-woord hebben.

Nota. Dat men om de kortheyd wille hier in deze vier onzijdige Werk-woorden
man en heeft bygebragt een deel der gelve.

Van de Samen-gestelde Werk-woorden.

Wy hebben in onze nederduydsche Letter-konst nog vele samen-gestelde regelmaetige en onregelmaetige werk-woorden, die hun in zekere tyden, ontmaekten van hunne eerste lettergreep, of twee eerste lettergreepen, die stellende als dat van agter, en als dan van vooren, gelyk als zyn de geene die beginnen, vooren, af, by, in, mede, na, neder, om, uyt, weder, weg, onz, waer van hier om kortshen halve van over-een regelmaetig en onregelmaetig werk-woord zal verant worden in den eersten parson van Worren-tid, verant in de

Nota. Ontscheypen, uyt het Schip gaen, is onrydig; — ontscheypen, ontlaeden, is een uit Werkzaam Werk-woord.

Verdikken, dicker worden, is onrydig; — verdikken, dicker maeken, is een Werkzaam Werk-woord.

te plaatsen, bl. 116 onder 1de samen-voging).

Van het regelmaetig samen-gestelde Werkzaam Werk-woord Aanbesteeden

toekomende Wyre.

tegenwoordigen tyd.

Ik besteed aan.

Onvolmaekten tyd.

Ik besteedde aan.

Voorsleden tyd.

Ik heb aanbesteed.

toekomende tyd.

Ik zal aanbesteeden.

Onverhoeden tyd.

Ik zou aanbesteeden.

gebiedende Wyre.

tegenwoordigen of toekomenden tyd.

Besteed aan.

Dat hy aanbesteede?

Laeten wy aanbesteeden.

Besteed aan.

Dat hy aanbesteeden.

Aanvoegende Wyre.

tegenwoordigen of toekomenden tyd.

Dat ik aanbesteede?

Onvolmaekten tyd.

Dat ik aanbesteedde.

Voorsleden tyd.

Dat ik hebbe aanbesteed.

Onbepaalde Wyre.

tegenwoordigen tyd.

Aanbesteeden.

Voorsleden tyd.

Ik hebbe aanbesteed.

Algemeene Grondzegeel

Toekomenden tyd
 Ze zullen aenbestelden.
Voorleden toekomenden tyd.
 Ze zullen hebben aenbesteed.
Daedelyken dael hebben.
 Aenbestellende.
Voorleden tyd.
 Hebbende aenbesteed.
Toekomenden tyd.
 Zullende aenbestelden.

Toekomenden voorleden tyd.
 Zullende hebben aenbesteed.
Lydenden deel hebben.
 Aenbesteed.
Ortydelyke der shelker.
 Ven aenbestellenden.
 Met aenbestellenden.
 Om aenbestellenden.

Dit ook zoo met de volgende:

Aenstellen.

Aenhooren.

Aenjaegen, uitgezonderd dat men by dit en by de volgende in de gemakte tyden moet zeggen de letters ge, om te kunnen zeggen: Ik heb aenjaegeyd.

Aenkiegen.

Aenkleeden.

Aenkleeden.

Aenkondigen.

Aenhopelen.

Aenleeren.

Aenmaken.

Aenmoedigen.

Aenraegelen.

Aenporren.

Aenprikkeley.

Aenranden.

Aenrekenen.

Aenroeren.

Doel zoo met alle sa. mekoyestelde werk-wodden, byzonderlyk in het beschikken der eerste lettergreep of lettergreepen.

Samenvoeying

Van het Onvergeetlyk sa. mekoyesteld woerzaam Werk-woord Aenbedeelen

Toevende wyse.

Tegenwoordigen tyd.

Ik bedeel aen.

Onvolmaekten tyd.

Ik bedaal aen.

Gevoessenden tyd.

Ik heb aenvoesen.

Toekomenden tyd.

Ik zal aenbedeelen.

Onrekenen tyd.

Ik zou aenbedeelen.

Gebiedende wyze.

Tegenwoordigen, of toekomenden tyd.

Bedeeld aen.

Dat hy aenbedeele.

Laaten wy aenbedeelen.

Bedeeld aen.

Dat hy aenbedeelen.

Aenvoegende wyze.

Tegenwoordigen, of toekomenden tyd.

Dat ik aenbedeele.

Ondolmaekten tyd.

Dats ik aenbedeelle.

Voorleden tyd.

Dat ik hebbe aenbedeelen.

Onbepaalde wyze.

Tegenwoordigen tyd.

Aenbedeelen.

Voorleden tyd.

Te hebben aenbedeelen.

Doot ook zoo met de volgende:

Aenbidden

Aenbidden, ruylgaven; dat men by dit or by de volgende in de gemaekte tyden moet voegen de letters ge, om te kunnen zeggen: Ik heb aengeboden.

Aendienen.

Aendoen.

Aendraegen.

Aendryven.

Aenhangen.

Aenhouden.

Aennemen.

Toekomenden tyd.

Te zullen aenbedeelen.

Toekomenden voorleden tyd.

Te zullen hebben aenbedeelen.

Daedelyken deelhebbende.

Tegenwoordigen tyd.

Aenbedeelende.

Voorleden tyd.

Hebbende aenbedeelen.

Toekomenden tyd.

Zullende aenbedeelen.

Toekomenden voorleden tyd.

Zullende hebben aenbedeelen.

Lijden den deelhebbende.

Aenbedeelen.

Outgedelyke deelhebbende.

Van aenbedeelen.

Met aenbedeelen.

Om aenbedeelen.

Algemeene Grondregels

Hier volgen eenige regelmatige en onregelmatige samengetelde werkwoorden, welkers eerste of twee lettergrepen van ieder werkwoord moeten geplaatst worden, gelyk hier vooren is vergeleend in de twee voorgaende voegingen.

<u>Regelmatige.</u>	<u>Onregelmatige.</u>
Aenbestellen.	Aenblijven.
Aenbouwen.	Aendden.
Afborstelen.	Afgaen.
Afdanken.	Afgieten.
Byhaalen.	Ik breng byeen.
Bydoonen.	Ik koom byeen.
In daegen.	Inbinden.
Inhaalen.	Inbreeken.
Mededeelen.	Ik breng mede.
Medestammen.	Ik gaen mede.
Naderden.	Ik koom nader.
Nadrukken.	Naloozen.
Ik daal neder.	Ik buig neder.
Ik kniel neder.	Ik leg neder.
Omboorden.	Ongaen.
Omkeeren.	Onkoomen.
Uyt daegen.	Uytdrinken.
Uytdrukken.	Uytēden.
Ik cyfel weder.	Wederceemen.
Wederkaesen.	Wederzonden.
Weggooyen.	Wegbrengen.
Weghaalen.	Wegloopen.

Hier zal ik nog byvoegen het onrydig Werk-woord Worden, het welk men te saamen kan stellen met veele andere naam-woorden, gelyk als zyn:

Arm worden.
 Bleek worden.
 Dag worden.
 Eger worden.
 Flauw worden.
 Groot worden.
 Hardnekkig worden.
 Kleinmoedig worden.
 Laud worden.

Mager worden.
 Nat worden.
 Oporerig worden.
 Laefende worden.
 Klimmer worden.
 Vet worden.
 Vraylyk worden.
 Wakker worden.
 Ziek worden.

Saamenvoeging van een dierz Onrydige Werk-woorden.

Ik word arm.
 Ik werd arm.
 Ik ben arm geworden.
 Ik zal arm worden.
 Ik zou arm worden.
 Word arm.
 Dat ik arm worde.
 Dat ik ben arm geworden.
 Arm worden.

~~Ik word~~ arm zyn geworden.
 te zullen arm worden.
 Arm wordende.
 Arm rynde.
 Zullende arm worden.
 Van arm te zyn.
 Met arm te zyn.
 Om arm te zyn.

Daer alzoo met de andere, en om de lyden te kennen, ziet naar de Saamenvoeging van het lydende Werk-woord, Bladz. 102.

Levensle Hoofdstuk.

Van het Deel-woord.

Het woord Deel-woord genoemd, om dat het mededeel in den aend van het byvoegelyk naem-woord en in den aend van het werk-woord.

Het deel mede in den aend van het byvoegelyk naem-woord, om dat het zig verdoegt of overeenkomst heeft met een zelfftandig naem-woord, waer van het uitdrukt enige hoedenigheyt of enige eigenschap, en het deel mede in den aend van het werk-woord, om dat het daer van heeft de betekenis en de betteering met aentwring van tyd; te meer om dat het uitdrukt den zelvren eigenschap, en betteert den zelvren naemval als het werk-woord daer het van gemaakt is; en dat aldan aenwyd den tegenwoordigen tyd; aldan den ~~toekomenden~~ ^{verleden} tyd, en aldan den toekomenden tyd, gelyk men het gezien heeft in de saemen voeging der werk-woorden.

Daer zyn twaerdenhande deel-woorden, te weten: het werkzaam deel-woord, en het lyvende deel-woord.

1ste Lid.

Van het Werkzaam Deel-woord.

Men noemt gemeenlyke werkzame deel-woorden, de gene die by hunne werk-woorden in den tegenwoordigen tyd van de onbepaalde wyze voegen de letters de, gelyk als is beminnen; en daer byvoegende de letters de, zult hebben beminnende. Dus, god beminnende de menschen, is een deel-woord in den tegenwoordigen tyd; om nu te maeken eenen ~~tegenwoordigen~~ ^{verleden} tyd met het hulp-woord hebben, voegt daer by de, zult maeken hebbende. Dus, adam hebbende gerondigd, is een deel-woord in den ~~tegenwoordigen~~ ^{verleden} tyd: indien men eenen toekomenden tyd wild maeken

van het werk-zaam deel-woord met het hulp-woord zullen, voegt daer by de, zult hebben zullende. Dus, de bevingen zullende: lezen, is een dal-woord in den toekomenden tijd; bovendien zyn de werkzame deel-woorden onbuigzaam, om dat zy niet en zyn onderworpen aen enige veranderingen van geslagten of getallen.

---

11. Lid.

Van het Lydende Deel-woord.

De agendommen die de lydende deel-woorden ontleenen van het werk-woord, zyn van te bekekenen, de daed van het werk-woord als outfangen, en van te hebben de zelve bestiering als het lydende werk-woord. Dus, gelyk men zegt: De schouwspelen zyn of worden bygewoond door de diyacordt. — De deugd is of word geëgt van gheheel de wêrld; zegt men ook: De schouwspelen bygewoond door de diyacordt. — De deugd geëgt van gheheel de wêrld.

Het byzonder gebruik der lydende deel-woorden, is, gelyk wy gezien hebben in de samenvoegingen der werk-woorden, van daer van te maeken alle de samengestelde tyden met de hulp-woorden hebben, zyn of weeten, ook worden, enz., die men kan naerzien in de samenvoeging der werk-woorden, zoo werkzame, lydende als alle andere.

Het lydende deel-woord is ook onbuigzaam en bovendien aen geene veranderingen onderworpen van geslagten of getallen.

Achtste Hoofdstuk.Van het Voorzetsel.

Voorzetsels zyn woorden die geschikt zyn om aen te toonen de verscheide overeenkomsten, die de dingen hebben de eene met de andere, en die zonder bestering niet en kunnen gebruikt worden, gelyk als men zegt: Petrus is in zyn huys; Petrus is met zynen meester; ik druk uyt door de woorden in en met, de overeenkomsten van Petrus ten aenzien van het huys en ten zien meester. Vervolgens in en met zyn voorzetsels.

De voorzetsels zyn onder anderlyk, en zy en hebben geene der eijgdommen, die toekomen aen het naem-woord en aen het werk-woord. Zy en hebben vervolgens nog geslagten, nog getallen, nog naemvallen, nog vier soonen, nog wyzen; en het is het geen men noemt on buygzaam zyn.

Daer zyn tweederhande voorzetsels: de enkele, die men uytdrukt in een woord alleen, gelyk in, met, door, naer, enz. — En de samen gestelde voorzetsels, die men uytdrukt in verscheide woorden, gelyk Schuyns over tegenover of regt over, ten aenzien van, ter uytneeminy van, enz.

Wy zullen hier de voorzetsels verdeelen door hunne byzondere overeenkomsten die zy kunnen uytdrukken, die zyn:

Van plaats, Van gelegenheid, Van Schikking.	{	binnen,	hy is binnen <u>Parys</u> .
		in,	hy is in <u>Italiën</u> .
		te of tot,	hy is, te of tot <u>Roemen</u> .
		buyten,	dit huys is buyten <u>de stad</u> .
		op,	hy is op <u>zee</u> .
		onder,	alles het geën onder <u>den hemel</u> is.
		voor,	hy ging voor <u>den Koning</u> .
achter,	{	hy ging achter <u>den Koning</u> .	
		by,	hy is by <u>den Koning</u> .

Van tyd.	{	voor,	voor <u>den oorlog</u> .
		gedurende,	gedurende <u>den oorlog</u> .
		Sedert,	Sedert <u>den oorlog</u> .

Van het eynde.	{	naer,	hy gaat naer <u>Italiën</u> .	
		daer men gaat,	naer, naer <u>Roemen</u> .	
		dat men verlaet,	nae,	<u>den zeyltoen</u> keert nae <u>den woëden</u> .
			uyt,	hy verlaet uyt <u>Parys</u> .

Van de oorzaak.	{	werkonde,	{ door, huys gebouwd door <u>enen bouwmeester</u> .
		stoffelyk,	{ van, <u>steen en van kareel</u> .
		eyndigende,	{ voor, voor <u>enen prins</u> .

Andere overtuustingen van:	{	vereenig,	{ met, <u>de krygslieden met hunne krygshoofden</u> .
		scheyding,	{ zonder, <u>de krygslieden zonder hunne krygshoofden</u> .
		uytveeming,	{ boven, <u>compagnie van kouded krygslieden</u> boven <u>de krygshoofden</u> .
		wederstand,	{ tegen, <u>krygslieden in opstand</u> tegen <u>hunne krygshoofden</u> .
		verschansing van,	{ van, <u>krygslieden verstand</u> van <u>het regiment</u> .
		uytwisseling,	{ voor, <u>wedergaen</u> , <u>enen krygsgaen</u> voor <u>enen anderen</u> .
gelykheid,	{ volgens, <u>volgens de reden</u> .		

Algemeene Grondregels

Men kan die nog verdeelen door de naem vallen die sy be-
 stieren: daer zyn'er eenige die den leeker of afneemer bestieren,
 andere die den geëter bestieren, en andere die bestieren den bedoldiger.

De geëne die bestieren den leeker of afneemer, zyn: Verre van,
ten aenzien van, bedryf van, in uyligheyd van, naer maete van, ter uytneem-
ing van, buyten waete van, aen deede uylde van, aen d'andere uylde
van, in't midden van, ter oorzaak van, in de tegenwoordigheyd van, enz.

De geëne die den geëter bestieren, zyn: tut aen, digt aen, enz.

De geëne die bestieren den bedoldiger, zyn: By de, buyten de,
reud de, revent de, boven de, onder de, voor de, na-by; naer, ^{by voorde} naer't leken,
voor, met, tegen, in, sedert, agter, geduerende, tusschen, tut, ontrent, uytge-
noemen, ondankt, met-tegenstaende, door, zonder, volgens, opp, wegens, d'waer
door, hier, daer, enz.

Negenste Hoofdstuk.

Van het By-woord.

By-woorden zyn woorden die dienen om te bepaalen de beteckening van andere, of die daer van uytdrukken eenige omstandigheyt, of die van zig zelve eenen volmaekten zin hebben zonder aanemelyk te zyn van bestiering, gelyk als men zegt; God handeld rechtvaardiglyk.

De by-woorden zyn ook onderanderlyk of onbuyszaam gelyk de soortzels, 't is te zeggen, dat zy nog geslagen, nog getallen, nog naamstellen hebben.

Daer zyn tweederhande by-woorden, te wéeten; de oukale en de gemaekte; het is te zeggen de geene die in een woord uytgesproken worden, gelyk rechtvaardiglyk, gisteren, veel, lyna, end.; de gemaekte zyn de geene die uytgesproken worden in verscheyde woorden, gelyk als zyn: voor het tegenwoordig, in toekomstende, zonder misten, end.

Men kan die verdeelen in zesderhande bijzonderheden, die zyn:

De by-woorden van tyd.

De by-woorden van plaats of gelegendheid.

De by-woorden van beklitting of hand.

De by-woorden van veelheid of getal.

De by-woorden van vergelyking.

De by-woorden van haedensigheyt of wyse.

De by-woorden van ~~geesteliken~~ tyd zyn: gisteren, vergisteren, ertyd, van oudt, laetst, te vooren, sedert kort, end.

Voor den toekomstenden tyd: Morgen, haest, flusken, in't kort, in't toekomstende, voorteen, naemaels, end.

Voor eenen onbepaalden tyd: Dikwilt, aanstonds, Somnylen, zelden, schielyk, naest, altijd, zonder uytstel, gewoonlyk, laet, aldan, sedert, end.

De by-woorden van plaats of gelegendheid zyn: Hier, daer, van hier, van daer, langt hier, langt daer, er, by, terre, voor, agter, binnen, buyten, voeren onder, an-koog, overleg, by, eders, waer, van waer, langt waer, end.

De by-woorden van beklitting of hand zyn: Ten eerken, ten tweeden, in eerste plaats, ten tweede plaats, eyndelyk, ten laetsten, by beurte, beurtelings, onder een gemengd, te sa men, end.

Algemeyne Grondregels

De by-woorden van veelheid of getal zyn: een, twee, mael, dry, mael, honderd, mael, duyzend, mael, enz.; hoe veel, weynig, veel, luttel, gemaag, zoo veel, een weynig, te veel, te weynig, enz.

De by-woorden van vergelyking zyn:

- 1° Van lykheid; gelyk, ingelyk, aldus, dagelyk, zoo zeer, alzo, enz.
- 2° Van overdaad: mest, meerder, daer-~~en~~-boven, erger, beter, van beter tot beter, enz.
- 3° Van gebrek; min, bynaer, bykans, ten naesten by, ten hoogsten, enz.

De by-woorden van hoedanigheid of wyze zyn: zediglyk, strengelyk, ten onrecht, dwars door, met spyt, naer den zivier, haestelyk, enz.

Den meederen deel der by-woorden van hoedanigheid of wyze worden gemaakt van het vrouwelyk byvoegelyk naem-woord, met daer by-te-voegen lyk of lyks: dus, groot, vrouwelyk van groot, men maakt grootelyk; van zoet, men maakt zoetelyk; van nieuw, nieuwelyk; van blinde, blindelyk; van gemeene, gemeynelyk, enz.

De geene nootans die eindigen in g, r, s, in het onrydig, of gelyk zy van aerd uytgaen, maeken hun by-woord met lyk daer by-te-voegen: dus, van magtig, men maakt magtiglyk; van reker, men maakt rekerlyk; van dwaes, men maakt dwaeslyk, enz.

De by-woorden van hoedanigheid of wyze, neemen ook aan, gelyk de byvoegelyke naem-woorden, de graeden of trappen van vergelyking, met daer by-te-voegen er, en voor den overtreffenden onafhangerden, reer of alder, en voor den overtreffenden afhangerden, sten of ste of alder.

Dus van edelmoediglyk, met daer by-te-voegen er, men maakt edelmoediglyker, van getrouwelyk, getrouwelyker; of met daer by-te-voegen zoo of alzo: zoo of alzo edelmoediglyk; of met daer by-te-voegen min of zoo niet, men maakt, min edelmoediglyk, of zoo edelmoediglyk niet; getrouwelyk of zoo getrouwelyk niet.

Voor den onafhangerden overtreffenden graed, voegd men by de by-woorden, reer; dus met daer by-te-voegen, reer, zal men hebben, reer edelmoediglyk, reer getrouwelyk. — Voor den afhangerden overtreffenden graed, voegd men by voor het mannelyk, sten of alder, om te hebben, den edelmoediglyksten of alder edelmoediglyksten; en voor het vrouwelyk, ste of alder, om te hebben de edelmoediglykste of alderedelmoediglykste.

Het by-woord beter, drukt uyt door zig zelve den vergelykenden graed van het by-woord wel; en erger, den geenen van het by-woord kwalik.

Blad. 128, 22sten regel, op 't eynde, gaet men voort:
of 200 of altes getroudeyk, etc.

5

7

9

2

Tiende Hoofdstuk.

Van het Koppel-woord.

De koppel-woorden zyn ook onbuigzaam, en drutken uyt verscheyde werkingen, van onzen geest, en zy dienen om een-een-te-binden, de leden of deelen van de redevoering.

Bestiering der Koppel-woorden.

I^o De geene die zelyken aan eenige voorzetsels en die daer maer van onder-
schuypen worden, als om dat zy gevolgd zyn van een werk-woord, vraegen of
bestieren dit werk-woord in de onbepaalde wyse, gelyk zyn; om, naer, tot, enz.
Voorbeelden:

Ik wensch om den hemel te winnen.

Men moet rusten naer zig geoeffend te hebben.

Hy is gienig tot het wygeren van het noodig.

II° De geene die eyndigen door van, bestieren alle het werk-woord in de
onbepaalde wyse, gelyk zyn: ten eynde van, uyt vrede van, voor alear van,
enz. Voorbeelden:

Indien ik my ceffende in de letterkondt, is ten eynde van ulieden te
overtreffen.

Overlugt het spel, uyt vrede van daer van eenen drift te maeken.

Men moet God bidden voor alear van zig een tafel te stellen.

III° Onder de koppel-woorden die eyndigen door dat, daer zyn 'er, die
het werk-woord bestieren in de toonende wyse. - Dit zyn: wel-verstaende dat,
mits dat, zoo dat, behalven dat, om dat, naer dat, aengezien dat, in diër
voegen dat, ter wyle dat, ledert dat, is't daeken dat, enz. Voorbeelden:

Ik zal u dat geld leenen, wel-verstaende dat gy't my binnen dry
maenden weer zult geeven.

1.

Algemeene Grondzegeis

Ik geef u dit boek, milt dat gy daar van een goed gebruik zult maaken.

De geneesheeren hebben ons moeder beter bevonden; zoo dat gy nog hoop hebt van eene spoedige herstelling.

Want behalven dat zy ziek was, had zy nog een ander ongemak.
Ik zeg u dit, om dat ik u benim!

En zoo voort van alle andere, die de toonende wyze bestieren.

Daer zyn andere Koppel-woorden die het werk-woord bestieren, in de antwoegende wyze.

Dit zyn: 't en zy dat, hoewel, 't en zy dat, genomen dat, niet dat,
it en is niet dat, yo dat, uyt vreesje dat, eer dat, end. Voorbeelden.

De apostelen hadden de gaste der taalen op dat zy aan alle de
Volkeren kostlen' aankondigen het evangelie'.

Wat zy dat hy este, het zy dat hy drinke, hy moet alles
doen ter zere Gode.

't en zy dat hy mij' geite myne boeken, en zal ik niet yo-
houden van hem die te vraegen.

En zoo voort van alle andere, die de antwoegende wyze bestieren).

Van het Koppel-woord Dat.

Ik handele hier afzonderlyk van het Koppel-woord dat; om dat het de meeste binding maekt van de redvering, en om dat het bovendien betekenissen heeft die zoo byzonder zyn, en zoo verschillig de eene van de andere, dat het alleen verdient eene afgeronde afdeeling.

Dat, is Koppel-woord, al't men het niet keeren kan. nog door den welke, de welke, nog door het welk; en dat het vervolgens nog afhangeende nog voltrekt voornam-woord is, wier uyt volgd, dat het Koppel-woord dat altyd moet gevolgd zyn van een ander werk-woord, het welk aldan gesteld is in enigen der tyden van de toonende wyze, en aldan in eenige der tyden van de antwoegende wyze.

1° Deu algemeenen regel die men ter dezer oorzaak kan vaststellen, is, alsdanneet het koppel-woord dat, is in het gevolg van eenig werk-woord het welk aenwyd bevestiging of een slaak van zekerheid, dat het bestierd of vraegd het volgende werk-woord in de toonende wyse; gelyk als men zegd: Ik weet dat hy in verlegenheid is. — Ik verklaere dat hy my betaeld heeft. — Ik hoop dat hy koomen zal.

2° Dat, word gesteld in't gevolg van het meeste deel der andere koppel-woorden, gelyk men het komt van te zien, op dat, naer dat, mits dat, enz.

3° Dat, komt altyd voor de derde persoon der gebiedende wyse, zonder bestierd te zyn door eenig werk-woord: Dat come iver zyne plaats neema! — Dat de soldaaten henek gaen.

4° Het word gesteld in het begin van den zin in uytroepingen, van tegenzin, van verwondering, verontseting, verwondering, of van wensch: Dat ik mynen vriend verruede! — Dat men geene meerdere eerbied gehad en hebbe voor enen zoo eerbiedigen man! — Dat ik mag sterken, zoo ik u bedrieg!

5° Het word gesteld voor sedert; het is geleden acht dagen dat hy is vertrokken, 't is te zeggen, sedert acht dagen.

6° Het word gesteld voor al is't dat; hoe ervaren man dat hy is, hy on heeft my niet kunnen antwoorden, 't is te zeggen, al is't dat hy zyn ervaren man, ond.

Daer konnen nog enige andere zyn die den zin van de spreekwyse, door het zal gebruikt worden, gemakelyk zal doen ontdekken, als men wel zal kunnen den aard der koppel-woorden.

Elfte Hoofdstuk.Van het Tusschenwoyssel.

Tusschenwoyssel zyn woorden daer men zig van bedienen, om uytte drukken enige bewegingen of gedingen van de Ziel, gelyk als zyn: De Blydschap, de droefheyd, de vrees, den afkeer, de aenmoediging, enz. Voorbeelden.

Om uytte drukken de Blydschap, men zegd: Ach ! goed !

Om uytte drukken de droefheyd, men zegd: Ay my ! ach ! ay laes !
mynen god !

Om uytte drukken de vrees, men zegd: Ach ! ay laes ! ik siddere !

Om uytte drukken den afkeer, men zegd: Fy ! foey !

Om aenmoedigen, men zegd ! Lustig ! lustig aen ! kloek aen ! wakker aen !
Schept moed !

Om te verwonderen, men zegd : Och ! ach !

Om iemand te roepen, men zegd: Hier, ! kola, enz.

Men kan nog stellen onder de tusschenwoyssel alle de woorden in de welke men den aerd dor woysetsels, by-woorden, of koppet-woorden niet en vind; gelyk als zyn: Inmers, ik staen het toe, zeer geern, en enig
andere.

Men kan ook het verschil der tusschenwoyssel kennen door de verscheyde klanken van de stem daer men die mede uytspreekt.

Twaelfte Hoofdstuk.

Uytlegging der Naemvallen.

Het gebruik der naemvallen is van aan te toonen de verscheyde overeenkomsten die de dingen onder mekkanderen hebben.

Het en zyn euygendlyk maer de zelfstandige naem- of voornaem-woorden die daer van de plaats bekleeden, en somwylen de onbepaalde wyzen.

De verscheyde naemvallen worden uytgedrukt, met by het naem- of voornaem-woord te voegen de lid-woorden, gelyk men die in het viande hoofdstuk heeft uytgeleyd.

Van den Noemer.

Het oorspronglyk woord van noemer is gemaakt van het latynsch woord, het welk beteekend noemen.

Den noemer is eenen naemval die uytdrukt eene zaak als enkellyk genoemd, of als oogmerk van eenen voorstel, gelyk als ik uytspreek deere woorden: Den hemel, de aerde, de zee, en doen ik niet als noemen de zaken die zy beteekenen; en als ik zeg: Den hemel is helder, de aerde is vrugtbaar, de zee is onstuymig, drukke ik deere zelve zaken uyt als oogmerken van eenen voorstel, en de naem-woorden van hemel, aerde, zee, zyn in noemer.

Daer uyt volgt, dat een naem-woord getald in noemer, noyt en kan bestaend worden door een werk-woord nog door een voorzetsel.

Van den Teeler.

Het oorspronglyk woord van teeler is gemaakt van een latynsch woord, het welk beteekend teelen of voortbrengen.

Algemeene Grondregels

Den taaler is eenen naamval die in't algomeyn ufsprukt de overeenkomst van eenen zaak die van eenen andere afhangt.

Dit zyn de overeenkomsten:

Van het geheel tot zyn deel. — Een lid des lichaams. — Eene maand van't jaer. — De deur van een huys, end.

Van de oorzaak tot den eygendom:

De nuttigheyd der wetenschappen. — De wysheyd van Salomon. — De barmhertigheyd Gods, end.

Van den eygendom tot de oorzaak:

Eenem bloem van eenen aengenamen reuk. — Eenem jongeling van eenen groote zedigheyd. — Eenem schryder van faem, end.

Van de oorzaak tot de uytwerking:

Het Werk Gods. — De redvoeringen van Peero. — Het licht der zon, end.

Van de uytwerking tot de voorzaak;

Den schepper der wereld. — Den schryder van eenen boek. — Den werkmans van een werktuys, end.

Van de Stoffe tot het gemaekt:

Werk van Zilver. — Een uerwerk van Goud. — Vat van porcelyn, end.

Van het voorwerp tot de daeden onder Ziel:

Tot de daeden onder Ziel. — De liefde Gods. — De vrees van de dood.

Den afkeerik van de Zonde, end.

Van den beritter tot de beretene zaak:

De staeten van den Koning. — De voorrechten van de kerk. — De rykdommen van Presub, end.

Van de beretene zaak tot den beritter.

Den Koning van Pruyssen. — Den meester van het huys. — Den eygenaor van een landgoed, end.

Dus kan men zeggen dat een naam - woord voorgegaen door de

lid-woorden van den, van de, van het, vor, des of van de, en somtylen zelfs zonne s op het laatste van een woord, is in teeler, als het is in het gevolg van een ander zelfstandig naem-woord, of somtylen van een byvoegelyk naem-woord die het beidiend, gelyk als men zegt: Ons dagelyks brood.

Van den Geëver.

Het oorspronglyk woord van geëver is gemaakt van een Latynsch woord, het welk beteekend geëver.

Den geëver is den derden naamval in de buyging der naem-woorden. Hy word in de Nederduydsche ^{Letter} Sprachkonst aengewezen door de woordteken aen den, voor het mannelyk eenvoudig; aen de, voor het vrouwelyk eenvoudig en meervoudig; en aen het, voor het onrydig eenvoudig, ten aandien van het bepaald lid; aen, alleen, is ook een teeken van geëver in alle andere voorbeelden.

Voorbeelden met het bepaald Lid.

Eene aelmoed geëven aen den armen. - De overdaed is tegenstrydig aen de gezondheid.

Met het onbepaald Lid.

God heeft beloft een talryk nageslacht aen Abraham.

Met het deelnoemende Lid.

De goede raeden zyn noodzaakelyk aen jonge lieden.

Met het bedittende Voornaem-woord.

Den koning heeft toegestaan zonne gunst aen mynen vader, ond. van vele andere.

Van den Beschuldiger.

Het oorspronglyk woord van beschuldiger is gemaakt van een Latynsch woord, het welk beteekend Beschuldigen.

Den beschuldiger is niets verchillende van den noemer door de uytdrukking, kan men onderkennen, om dat den noemer gemeynelyk is, of kan gesteld worden voor het werk-woord, daer in tegendeel den beschuldiger gemeynelyk maer en kan

Algemeyne Grondregels

geteld worden naer het ^{voornaem} werk-woord of een voorzetsel; gelyk als men zegt: Petrus benint de geleerdheid; Petrus, is in noemer, en de geleerdheid in beschuldiger. — Ik heb my geöeffend in de boeken van Descartes; ik, is in den noemer van het werkzaam werk-woord, en my, is daer van den beschuldiger; en de boeken sijn in beschuldiger van het voorzetsel, in.

Van den Roeper.

Het oorspronglyk woord van roeper is gemaekt van een latynsch woord, het welk beteekend roepen.

Den roeper is eenen naemval door den welken men noemt den persoon daer men aan spreekt, of de zaak daer men diegenen aan behandelt, al of het eenen persoon waere, en dit altyd in den tweede persoon zonder lid, of somwylen door het naamwoord voorgegaen door de letter o; gelyk als men zegt: Heere, gy zyt myne hoop; of o heere! in u stel ik myn vertrouwen.

De werk-woorden die overeenkomst hebben met den roeper, sijn de tweede personen van de gebiedende wyse, die niet en kunnen bestiert worden als door den roeper, die daer van het oogmerk is, als noemer van het werk-woord; gelyk als men zegt: Hemelen, of o hemelen! aanhoord myne stem. — In gedoog niet, o mynen God! dat ik beproeve de strongheyd van uwe rechtvaardigheyd; in plaats dat de tweede personen der andere tyden, als zy daer mede overeenkomst hebben, eenen naemer hebben, uitgedrukt door het personeel voor-naamwoord gy of gyl; gelyk in deede voor beelden: Geluk, gy hebt my bedrogen. — Groote der aerde, gy lieden hebt ons geluk in deede wereld.

Van den Afsneemer.

Het oorspronglyk woord van afsnemer is gemaekt van een latynsch woord, het welk beteekend afsnemen.

Afsnemer, is eenen naemval door den welken men uitdrukt in de naemwoorden, een overeenkomst van afscheiding, van verdeeling of van berooving;

gelyk in deele voorbeelden: Jesus-Christus heeft ons bevryd van de Slaverny van den Duytel. — Eenen engel verwijderde Adam en Eva van het aerdsch paradyd.

Het verschil dat'er is tusschen den teeler en afreemer, is dat den teeler altyd bestierd word door een naem-woord, en dat den afreemer bestierd word door een werk-woord, t. m. waere door enige naem-woorden, die aantoonen afscheyding, verdeeling of beroving; gelyk als men zegt: In het uytgaen van myne kamer. — In myn vertryk van Proomen, ont.

Daer uyt volgt dat de naem-woorden die de gemeyne leden in teeler of in afreemer hebben, moeten aendien worden als in afreemer, zoo zy bestierd worden van enig werk-woord; gelyk in deele zinnen: Afhangon van God. — Bekomen zene gunst van den Koning. — Bonind zyn van het volk, ont.

Dertiende Hoofdstuk.Uitlegging der Lid-woorden of Leden.

De lid-woorden of leden zyn uitgebonden om gesteld te worden voor gemeene naemen.

Het byzonder gebruik der leden, is van te bepaalen de uitgestrektheid volgens de welke de naem-woorden maeten genomen worden door zy voorgaen: het welk nog beter zal verstaen worden door de byzondere uitlegging van het slecht van leden.

Van het bepaald Lid.

Het bepaald lid is het geen dat gesteld word voor de gemeene naem-woorden, genomen in eenen bepaalden of vastgestelden zin ten aenzien van de uitgestrektheid, en het is door den middel der bepaalde leden, den, de, het, in het eenvoudig, of de in het meervoudig, en van hunne naemvallen; dat men aentoonde de bepaaing van uitgestrektheid. Dus, als ik zeg: Den mensch zal verdoynen in het oordeel Gods, ik spreek van geheel het menschelyk geslacht. Van gelyken als ik zeg: Den paus, verdoelt van den heyligen Petrus, is het rionelyk hoofd van de kerk. — De bisschoppen die hun vermogen maer en houden als van Jesus-Christus, zyn regters van het geloof; ik spreek in't algemeen van alle de pausen en van alle de bisschoppen.

men bedient ^{hier} ~~ook~~ nog in de redering van een byvoegelyk naem-woord of van een afhangele voiv-naem-woord, om de beteekening min bepaald te maeken, en om die maer te doen betakenen, een of verscheyde oogmerken van het geheel; gelyk als men zegd: De wyke koningen. — De koningen die verkeesbaar zyn:

men heeft in deere voorbeelden het gedacht niet van te spreken, van alle de koningen: en als men zegt: Don koning die vermoord wierd door Ravallac — Don hedendagsche paus: en wild men maer spreken, van eenen koning, en van eenen paus.

Het bepaald lid word nog gesteld voor zekere eygene naem-woorden die door zig zelve maer en bezekenen eenvoudige zaeken; gelyk als zyn: Den hemel, de aerde, de zee, de zon, de maen, den Caucasus, den Parnassus, de Schelde, de Leyde, enz.

Van het onbepaald Lid.

De woorden die men gemeenlyk noemt onbepaalde leden, zyn van on aen, welkers gebruik is van onbetoonen zekere naemstellen, zoo van naem-woorden als van voor-naem-woorden.

Van, toont aen den teeler of afneemer; en aen, toont aen den geedel.

Men stelt de onbepaalde leden voor den naem gods, voor de eygene naemen van ongelen, van menschen, van koningryken, van landschappen, voor de vier deelen der wereld, voor de naemen van steden, vlekken en dorpen, enz; gelyk zyn: God, van God, aen God. — Gabriël, van Gabriël, aen Gabriël. — Petrus, van Petrus, aen Petrus. — Spaniën, van Spaniën, aen Spaniën. — Vlaenderen, van Vlaenderen, aen Vlaenderen. — Asia, van Asia, aen Asia. — Africa, van Africa, aen Africa. — Europa, van Europa, aen Europa. — America, van America, aen America. — Barys, van Barys, aen Barys, enz.

Voor de berittende en antoonende voor-naem-woorden, gelyk zyn: Mynen boek, van mynen boek, aen mynen boek: — deeren hof, van deeren hof, aen deeren hof, en zoo ^{vele} andere, die het gebruik zal leeren.

Van het deelnoemende Lid.

Men stelt de deelnoemende leden voor de naemen der personen of der zaeken nael ten men maer en wild uytdrukken een onbepaald deel, rondor daer van aanwendyken, nog de redeluyt, nog het recht getal, en men kan daer attyd voorstellen het voor-naem-woord enig of eenige.

Alojomeyne Grondregels

Don noemer en beschuldiger worden in onze ^{Letter-}Nederduydsche ^{spraak}sonst zonder lid gebruikt, gelyk als men zegt: Brood en water, zyn genoegzaam om by te leefen: 't is te zeggen, eenig brood en eenig water. - Ik heb vleesch gekocht; 'tis te zeggen, eenig vleesch.

Voor den teeler en afneemer, gebruikt men van; gelyk als men zegt: Net van vleesch, borst van brood, in teeler, ik spreek van goed vleesch, in afneemer.

Voor den geëver, gebruikt men aen; gelyk als men zegt: Ik geef den voorkeur aen goed brood en aen goed water. Voor den noemer en beschuldiger zegt men in het meervoudig: Myren dieden denken gelyk ik, in noemer. Ik heb boosken gekocht, in beschuldiger. Voor den teeler en afneemer in het meervoudig zegt men: Zaeken van aengeselegendheden, in teeler. In afneemer zegt men: Men handeld van groote zaeken.

Voor den geëver in het meervoudig zegt men: Aen odestoght-lieden, geeft men dikwils slegt brood en slegt water, enz.

Van het Lid. Eenen, eene en een.

Eenen, eene en een, mogen onder het getal der leden geteld worden, als zy niet gebruikt en zyn als naem-woorden van getal, het is te zeggen, dat zy niet aenwysen de getallige eenigheyd in eene reden.

Het gebruik van dit lid is van enkelykt aenwysen dat het naemwoord, daer het aengetoegd is, genomen is in eenen onbepaelden zin, 't zy ten aensien van de uytgestrektheyd, 't zy ten aensien der omstandigheden, en alsdan sou men het kunnen aensien als een oprecht onbepaeld lid; gelyk als men my vraeyd hoe veel menschen 'er zyn in eene kamer, en dat ik antwoorde, daer is eenen, en heb ik maer gedacht van door eenen te doen verstaen, als de getallige eenigheyd ter uytduyting der meerderheyd, 't is te zeggen, dat'er maer eenen mensch en is in de kamer, en niet verscheyde; in plaats dat als ik zeg: Eenen koning moet den vader zyn van zyn volk; eenen drukt maer uyt sene onbepaelde eenigheyd, zonder uyt te sluyten de meerderheyd, aengedien ik niet en wil spreken van eenen koning alleen,

en dat het geen ik zeg kan toegepast worden aan alle de koningen, van
gelijken als ik zeg: Eenen mensch heeft met my den spot gehouden, be-
dien ik my van het lid eenen, om dat ik niet en bepaale, ^{de over} eenige omstan-
digheid welken mensch met my den spot gehouden heeft.

Het meervoudig der leden, eenen, eene of een, al is't dat zy ^{de} zig
zelfs gene en hebben, neemmen ty nochtans aen in het meervoudig de deels
noemende leden, met de zelve beteekening. Dus, gelijk men zegt in het
eenvoudig: Eenen wyden man moet meester zyn van zynen drift, zegt
men in het meervoudig: Wye mannen moeten meester zyn van hunne
driften.

In het eenvoudig zegt men: Eenen goeden vader van een groot huys-
gezin, moet een schoon voorbeeld geeven aen een nederstige kind; zegt
men in het meervoudig: Goede vaders van groote huysgezinnen, moeten
schoone voorbeelden geeven aen nederstige kinderen, enz.

Veertiende Hoofdstuk.

Van de Spelkonst.

De Spelkonst is de wyze van onderbetaelyk te schryven alle de woorden van eene taal, waer door ik verstaen, van zig te bedienen in't geschrift van alle de letteren en teekens voorgeschreeven door het gebruik.

Men kan de Nederduytsche Spelkonst verstaan in Spelkonst van Grondregels, en in Spelkonst van Gebruyk.

Door de geene van Grondregels versta ik die; de welke gegrond is op de grondregels zelve van de taal; en waer van men algemeene regels kan geëven; gelyk de spelkonst van verscheyde uytgangen der naem-woorden ten aensien der geslagten of der getallen, en der werk-woorden ten aensien der tyden en der personen.

Men kan die wyze maer leeren en die volmaektelyk beritten als door eene byzondere leer-oeffening van de Nederduytsche ^{Letteren} Spelkonst.

De spelkonst van gebruik, is de geene daer man bynaar geene algemeene regels van en kan geëven; en volgens de welke de lettergreepen der woorden op eene wyze weder-gebreueken worden als op eene andere, zonder andere reden als de geene van het gebruik of van het oorspronkelyk woord.

Deze spelkonst van gebruik word geleerd aan de geene die maer en wisten ald alison hunne ingeboorene taal, zonder oft eenige regels van letterkonsten geleerd te hebben; deede, regik, moeten hunnen toeluyt neemen, tot woorden-boeken en tot het leeren van goede boeken, als dan eeni gens

middel van onderbetuyft te beschryven alle de woorden op de welke eenige moeyelikheden konnen vallen.

Om dan de Spelkonst wel te leeren kennen, moet men eenige algemeene en byzondere opmerkingen maeken der naem-woorden, en werk-woorden.

Algemeeynen Regel op de Spelkonst der Naem-woorden en Werk-woorden.

Opmerkingen op de Spelkonst der Naem-woorden.

Volgens het gebruik van overlang ingebracht, en reeft goedgekeurd door goede schryvers, maekt men het meervoudig uit het eenvoudig, met alleendyk by het eenvoudig te wegen de letters en; dus alle zelfstandige naem-woorden, eyndigende het eenvoudig in ing, neemen aen de letters en in het meervoudig; als inboorling, jongeling, klopping, landing, en maeken in het meervoudig: inboorlingen, jongelingen, kloppingen, landingen, end.

Alle zelfstandige naem-woorden, eyndigende het eenvoudig in heyd, als agtbare heyd, behendighed, dapperheyd, eenvoudighed, om in het meervoudig te wegen: agtbareheden, behendigheden, dapperheden, eenvoudigheden, end.

Alle zelfstandige naem-woorden, eyndigende het eenvoudig in aer, er, ier, el, neemen aen in't meervoudig de letters en of s; als overwinnaer, overwinnaers of overwinnaeren; zuster, zusters of zustersen; arabier, arabiers of arabieren; letsel, letsels of letselen.

De zelfstandige naem-woorden, eyndigende het eenvoudig in eene d, g, h, m, n, r, t en w, neemen aen in't meervoudig de letters en; als in gebod, geboden; berg, bergen; boek, boeken; boom, boomen; boon, boonen; voor, voeren; aflaet, aflaeten; leeuw, leeuwen, end. - De doordie opmerkingen der naem-woorden sijn te bevinden in't derde Hoofdstuk, blad. 2de enz., daer men spreekt van het getal der Naem-woorden.

Algemeene Grondsagels

Opmerkingen, op de ^{Letter}-Kunst der Werk-woorden.

Alzo men in de ^{Letter}-Nederlandsche ^{Letter}-Kunst vier Samen-voegingen heeft uytgevonden, ten voorbeelde der Grieken, Latynen, Fransche en andere Volkereu, die hunne taal alzo een hunne inboorlingen, te leeren geeven, zal men hier eenen uytley laeten volgen, om te wisten, wanneer een Werkraem Werk-woord met eene d of t moet sluyten.

Uytlegging.

Alzo alle de regelmaatige Werkraeme Werk-woorden van de eerste en derde Samen-voegingen beginnen door be, her, mid, ont en ver, zal men hier zeggen, dat alle die van de eerste Samen-voeging zyn, met eene d of de moeten eyndigen over-al, alwaer benimmen met eene d of de eyndigd.

Ook alle de regelmaatige Werkraeme Werk-woorden der derde Samen-voeging, moeten eyndigen met eene t of te, over-al, alwaer bisatten met eene t of te eyndigd, zonder dat, die zyn den de eerste of derde Samen-voeging eenige letters aannemen in de gemaekte tyden in't begin van het Werk-woord.

Alzo alle de regelmaatige ^{Werkraeme} Werk-woorden der tweede Samen-voeging eyndigen in d of de, ook nog aannemen in de gemaekte tyden in het begin van het woord de letters ge, zal men hier zeggen, dat alle die van de tweede Samen-voeging zyn, met eene d of de moeten sluyten over-al, alwaer eyndigen met eene d of de sluyt, en ook in de gemaekte tyden byvoegen in't begin van het woord de letters ge; als hy eyndigd, hy eyndigde, hy heeft geeyndigd, end.

Ook alle de regelmaatige Werkraeme Werk-woorden der vierde Samen-voeging eyndigen in t of te, en nog aannemen in de gemaekte tyden of lydendon deeltelber in het begin van het woord de letters ge, zal men hier zeggen, dat alle die van de vierde Samen-voeging zyn, met

eene t of te moeten sluyten, overal, alvaer wachten moet eene t of te sluyt,
en ook in de gemaeeste tyden byvoegen in't begin van het woord de letters
gei als hy wacht, hy wachte, hy heeft gewacht, ende.

Vijftiende Hoofdstuk.

Van de Geluyd-teekens.

Door geluyd-teekens verstaen ik zekere teekens die men steed op de klanken, om die te doen uyt-spreken op eenen sterkeren of flauweren toon; en om aan te toonen de verscheyde invallen van de stem.

Daer sijn dryden hande geluyd-teekens, te weten: het scherp-geluyd (´), het open-geluyd (˘), en het kapp-geluyd (ˆ).

Maer gelyk wy maer twee geluyd-teekens en erkennen en in onse taal, te weten het scherp-geluyd en het kapp-geluyd, zalmen die twee aentoonen en zeggen waer die gebruykt worden.

Het scherp-geluyd word gesteld, om ee scherp uyt-te-spreken in de woorden: heeft, geeft, kleeft, leeft, schreef, weest, wasaf en in diergelyke.

Het open-geluyd word gesteld, om ee open uyt-te-spreken in de woorden: voor, woerd, end.

Den klank ei, die nog by veela met deese letters geschreeven word, als in beir, meir, steg, peir, weirdig, end, en die men nu schryft: beër, meër, steeg, peër, weerdig, tekenen zy met het kapp-geluyd, om die te onderscheyden van het scherp-geluyd.

Wy en hebben dus in onse Nederduytsche ^{Letter} spraak konst maer twee geluyd-teekens, te weten: het scherp-geluyd en het kapp-geluyd, daer wy gansseg ten gesproken hebben in het 1ste Hoofdstuk, Derde Deel, aldaer men gehandelt heeft van den klank ee en oock oo scherp of hard uyt-te-spreken in de woorden die deesen klank veruysbehen.

Zestiende Hoofdstuk.

Van de Afstipping, en van eenige Teekens daer men zig in't Schryven van bedient.

De afstipping, is de wyze van aen-te-toonen, in't Schryven, de plaatsen van some rederoering daer men moet op houden, om daer van te onderscheyden de deelen, of ook adem te haalen.

Men bedient zig van eenige teekens of letters om te onderscheyden, de deelen der rederoering.

Men bedient zig van het streep (,); van het streep met het streep (|); van de twice stippen (:); van het stip (·); van het vraag-teeken (?); van het teeken van verwondering (!).

Het gebruik van het streep, word om in het algomeyn te zeggen geberijgt in alle de plaatsen van eenen zin daer men rust mag houden, hoewel den zin niet geëyndigd is, en dat men nog ed verwacht voor te komen van het gedaagt, gelyk men het ziet in deese zinnen.

De geschiedenis, de aerd-betkyding, de wjzen-Konst, de Tang-Konst, de letter-Konst, de Konsten, en wetenschappen, daer de jongheden zig in onsen voffenen, Eten, drinken, slaepen, spieken, wandelen, malhanden beroeken, sijn de gewoone berigheden der personen van den eersten stand.

Het gebruik van't stip met het streep, is in't algomeyn van aen-te-toonen some grootere rust als het streep; het geen men wel erkennen in den volgenden zin: Men onderscheyd in de staden van Europa vier gedaanten van bestiering; te weten, de opper-maglige, de een-hooflige, de edele en de volk-betiering.

De twice stippen bereekenen some grootere rust als het stip met het streep, en dienen om te onderscheyden spreek-wyzen of deelen die aannemen de eerste, zonder daer van wistkelelyk af-te-hangen; zoo dat den zin die voor de twice stippen komt geëyndigd is, en het geen men daer naer bydegt, ord is maer om die te vermeerden.

Algemeene Grondregels

of om die op-te-helderere, gelyk men het ziet in deele Spreek-wyzen.
 Aristius is eenen zoo uitgeleiden, toraal-speelder, dat hy alleen schynend weerdig
 te zyn van op het speel-toraal te komen: maer van eenen anderen kant is hy
 zoo eenen deugdelijken man, dat hy alleen schynend weerdig te zyn van er
 mygt op-te-komen.

Het gebruik van het Stijp, is van het te stellen op het eynde van eenesprek-
 mys of van eenen zin die volstrektelyk geeyndigd is. De voortgaende Spreek-wyzen
 kunnen tot voorbeeld dienen.

Wy zullen aanmerken dat in de korte wyzen van schryven, men dikwils keld
 de taal stippen in de plaats van het stijp, om dat de spreek-wyzen kort rugde,
 schryven men afgeronderd, de een van de andere. Voorbeeld:

... Conius is gerind op het huys: hy praesent Pithius van het hem te verkoo-
 pen: Pithius schynend veel moeyte te hebben van daer toe een beduyft te neemem:
 hy laet hem daer toe veel knellen: eynvelyk staet hy het toe. Conius die dit huys
 dieriglyk wenschet, en die ryk was, koopt het voor al het geen den anderen wilde,
 en koopt het zelfs geheel gestoffeerd. Men maekt het verdrag: ziet daer de
zaak volaynd.

Het draag-taeken word gesteld op het eynde der spreek-wyzen, die myt drucken
 eene onderdrachting. Voorbeelden.

Wie dede ayt zoo groote zaeken? — Wie reyse die met meerdere wederhouding?

Het taeken van verwondring word gesteld op het eynde der spreek-wyzen, die myt
 drucken eene verwondring of eene uitroeping. Voorbeelden:

Hoe moeyelyk is't overwinnder te zyn, en ootmoedig te gelyk!

O moeder! o Vrouw, o wonderbare koningin, en een bitter geluk weerdig zoo de
 aardseke gelucken iet waeren!

O hemel! heb ik myn lot verdiend, of draagt den doon misdaken de misdad des
 Vaders! — Hil! Hil! ik verdwael daer in een doolhof! verdraegen broder
 morren; lyden en dwygen; zoo heeft my myne moeder gelesed; en myne moeder heeft
 veel geleden! hemel! ...

Van de andere Teekens daer men Leijf in't Schryven
van Bediend.

De andere teekens daer men Leijf in't Schryven nog van Bediend, sijn: De letter-uytlaating, het Streef van Vereening (-); de twaa- Stippen of Kluskerk (:) en de tabboken- reuk (:);

De letter-uytlaating by ons weynig in gebruik, zal men hier alleen zeggen, dat men in onse Nederduytsche ^{Letter} Spraak-konst niet verplicht en is om die agter-te-laaten gelijk in de Fransehe Spraak-konst; maar in sommige Spraak-wyzen mag men het doen om de reden te verkorten; want om te Schryven de aerde, mag men Schryven d'aerde, met oplettendheid nochtand dat de apostrophe of letter-uytlaating, altyd geteld worde op de leide plaats daer men de letter uytlaet. Dus, om te Schryven het welk, mag men Schryven 't welk; voor de andere, voor d'andere; voor des morgens, 's morgens, ind; voor het geen, voor 't geen; voor te onthouden, voor t' onthouden; voor des avonds, voor 's avonds, end.

Men mag reeds in't midden van sommige woorden een letter uytlaeten; ald in bladeren, mag men Schryven bladren; veranderen, verandren; Schranderen, Schranderen, end; maar dit is alleen toegestaan aan de rym-digter, en diend om hunne rymen op de maete te brengen.

Het Streef van Vereening diend om twee woorden by een te voegen, en om die wyte te spreken, al of er maer een en waere; ald altaer-aerae, altaer-klee, amandel-boom, amandel-taert, batkerd-gast, bank-geld, beegyn-huff, dag-boek, dag-boon, eed-brecker, eer-roover, ellen-hout, fonteyn-aer, fruyt-hof, gebede-boek, geboorte-dag, geld-boete, hagel-luy, half-doek, ivoor-draeyer, jagt-hond, jagt-tyd, kaek-dag, kap-stok, land-vleesch, land-geed, melk-boer, melen-berg, naem-hal, naem-lyst, offer-kist, oor-bend, patryshond, raep-huyt, Schoel-meester, slag-regen, taert-span, val-brug, uer-werk, water-bac, ys-ree, zee-visch, end.

Algemeene Grondregels.

Ook mag het streef van Vereening gebruikt worden in de saamen-
gestelde werk-woorden, als zy als onregelmatige ^(lydend) deelhebbers worden gebruikt,
 als aen bevelen, aen-te-bevelen, agter-lacten, agter-te-lacten, afhan-
gen, af-te-hangen, aen toonen, aen-te-toonen, end.

Noch mag zy gebruikt worden in dezen, zin en diergelijke: in het
op- en onder-gaan der zon; alle slag van peccat, appel- en
andere fruyt-boomen, end.

De twee stippen worden ^{op eenen klinker} geteld, om aen-te-loonen dat dezen, klinker
 geen eene en de reede letter-greep en maakt met den klinker die er voor
 staet. Dus in Israël, men stelt de twee stippen op de e, om dat zy
 eene afzonderde letter-greep maakt van de a, die er voorstaet. Dus in
Saül, stelt men de twee stippen op de u, om de dubbeltzinnigheid weg-te-
 neemen, op dat men die niet en zoude uytspreeken als Israël en Saul;
 ook in beïdemen, beïdenwoorden, beïjen, als all-beïjen, op dat men
 die niet en zoude uytspreeken als in beïjen; iemand aendien, end.

De tuddeken-rede, is afgebeeld door twee gedaenten van haeken,
 die insluften een klein getal van woorden die men in de rede brengt,
 om die wat klaarder te maken, en die men uyt en in kan laeten zonder
 de reden te schenden, gelijk in deze voorbeelden te zien is?

Den Vader is gestorven (alles daer toe bereyd gemaakt hebbende)
vertrokken naar Parijs.

Wie zal aen myne oogen dorleenen (zeft den voorreeger Jeremias)
eene bron van traenen, om te berdeenen de ongelukkigen van Jeruzalem?

Als de Christenen my honger laeten lyden, wie zoude dan
 „by joden hulp zoeken.“ (A. von Hotzgebue.)

Te plaatsen; onder den 2^{den} regel, bl. 150.

Nog mag het Streep van Vereening gebruikt worden in de Samen-gestelde werk-woorden, als zy gebruikt worden als Lydende Deelhebbers; als: agter-gelaeten, afgehangen, aangetoond, bloot-gesteld, by-gebragt, enz., die veel aan-een-voegen, en sommige in twee verdeelen, het welk ook goed is; maer het is beter de letter aan-een-te-voegen, ^{met het Streep van Vereening,} om aan-te-toonen, dat het Samen-gestelde werk-woorden, zyn, en die vervolgens maer eenen rym uytmaeken,

Het volgende te plaatsen, bl. 150, van onder.

Bezondere aanmerking op het Streep van Vereening, en andere
Teekenen, van Aftijping.

Het Streep van Vereening dient nog om een woord in twee te verdeelen als het in geenen eenen regel kan gebruikt worden. — Dit moet men in acht neemen, bevoondelyk voor de Druck-Konst, dat myt een woord afgebroken worde dan ten minsten met vier letters, dus men mag naar den volghenden regel zonden deelen diergelyke: hoedanigheyd, men-bekens, beemher-tigheyd, ongelukkig-heyd, stend-vastig, kloek-moedigheyd, gelyk-formig, afge-beeld, enz. (in zyn eenige uytzonderingen), maer zy kunnen geene plaats hebben, dan in den druk, waer van de letters groot zyn en het formaet klein: ook wanneer diergelyke werken zyn met zorg bewaert, wanneer de tusschen-ruymte der woorden, zyn byna diergelyk, enige slegte Streep van Vereening zyn toegelaeten, om dat men ziet, dat het oog niet van den konstenaar, is gewaest van alles op-te-offeren aan het oog en een de konst; maer indien het formaet groot is, of dat mit geheel Samen-gestel van't werk niets aenwoordig de zorg of den smaek; indien het niet is: zy geen sints veronredschuldig worden, om dat het klaar-blykelyk is, dat zy het niet uytbrekkel men het Streep van Vereening vermijden, op het eynde der blad-ryde, zoo wel in den schryf-stout als in de Boek-druk-Konst, om aan den lezer het verdoel van den zyn te verduchfen en den oog-blag niet te kwaden.

Van het Teeken, van Verweyling.

Er is nog een mind teken, van Verweyling /: — of gdooud, het welk de Boek-drukkers mind naemen, en dient om de plaats van ruymte te reyne zy, of antwoorde by of rym te beken den, die in het gelyke Samen-sprake of de rede-wisfeling het gelyke dol ten laangzaam te verduchlyk maekt; somtydt bekleed het de plaats vordt eenen ad-linea, of begin verduchlyk

andere ding, aan- te- nylken. Dit gebruykt men het zelve teeken om de 3. heyde vordelcellen, van een vorderye te onderscheyden, getykt als men ziet in dees werck. Men mag het nu gebruyken met vordel in aenwyfingen, onder de blad-tyde gefleetscht, ald:

1. Cor. 4. — 1. Cor. 5. — 1. Tim. 2. — 1. Tim. 2. — 1. Tim. 2. — 1. Tim. 2.
Dees teeken, sedes lang in gebruyk by de Engelsche, is by de Vlaehingon, tot hedon wy nig getykt: men heeft maar de tradichl indygeheude werken tot bezigtigon, om 'er het nut tot te ken nen. 'Eis een den heer Maerwen tel 'dat men verduuldyg by 'er het gebruyk van in ony vord- ken te fien.

Nam de Dobbel Straeyen.

Da Dobbel Straeyen f. 117 diens, te het aenwyken der sprekken, ontteud uyt andere soluyden; men gebruykt 'er ald de helck groote it. — Wanneer men de Dobbele Striegh gebruykt, moet men jonge draegen van de ^{eerste} te keeren f. 66 in't begin der aenwyfing, zoo wel in't midden der den regel kumde ald in het begin; aldus:

- „ Het is eygen aan den hand en hant, niet te weten, doir dat by het
- „ vordont te vlieg hebben gebragt van die, vrens ondergang by hebben gebragd.
- „ het lange daad kend geene mis- getoet; en eender, vaf- wanger
- „ gaet vord haer en nyd, dat wilt ok baeren, wat belettelis, het goed
- „ konnen ontmaeten; de haeter en kenpder in 'den lieder kunne eygene
- „ gemoderen; of branden, dan het nyd- vuer in kunne heder, uytbliddeken. „

Men kan geene 3. vore sprek op den aenklap vindon ald deke: „ Goeda zaeken, vande-
„ digen rig vrede, en hebben geenen beschormen noodig. Hy is in zyne der niet alvord gewact,
„ die rig taten, de lator- soluyken, der boore monden, niet vordt, een goed en gerust gendelen,
„ en eene vordwyfende tong konnen vuer uete daren gepraend gaen. De latoringon, konnen,
„ zoo onbeschaemd zyn, dat het geene vordende, maar er is; die niet te beent vordden. „

Indien de aenwyfing kint is, onder vordt men de zelve in't getryfte, on de vord- vorddeken
vorddeken het met itel vorddeken of liggende lator; ald den zyn de Dobbele Straeyen niet vord-

zochelyk bedud: Salomon wykt uyt: „ In alles heb ik gelien vorddeken on- vorddeken des hertes,
— Conen vorddeken vorddeken vorddeken: „ Al te vorddeken vorddeken zyn vorddeken een vorddeken van vorddeken,
den vorddeken van vorddeken te den vorddeken on den vorddeken vorddeken van vorddeken.

Van het Dry - Stijp .

Er is nog een teeken van Stijping in gebuyk, te weten het Dry - Stijp: ... Men gebruykt het zelve, om te doen aanmerken, de bijzondere gedachten van geest, van kragt, de onzekerheden, den tweedigen, vortgang van de een zaak tot de andere, enz.; voorbeelden:

Jerusalem, Jerudalen . . . ho. dikwilt heb ik uwe kinderen, willen vergaderen, gelyk een henna haare jongens onder haare vlangelen, en gy hebt niet gewild?

Terwyl hy deere hardnekkige vindersen met zyne glasterende gemade-ron verlicke, dien ik eenen voraandich, hoep van godelovde, alt myt eenen affronde spreken, een wie hy de oogen heeft verblind . . . op dat zy . . . niet rouwen rien.

Ha ad mynerd vyaud my voraandelyd, dat vruid ik immers vandraegen hebben . . . maer . . . gy mynen leydt-man, mynera bekonden, die te somen met my, daete spuren nulligje in t'huys, goot.

Men kan het Dry - Stijp vordelen in dry uytzondringd: De eerste, alt het by toefen myt de H. Schrifturen of andere aenwylingen, die men wilt verhooren, uytlaetende eenige woorden, waerom men de eerste en de laatste zinnen te samen oecop, om men eenen te maeken, gelyk alt hier boven te zien is. — De tweede, zyn de ylene van bijzondere gedachten van geest, van kragt, de onzekerheden, den tweedigen, vortgang van de een zaak tot de andere; voorbeelden.

Heed us Alond? regt dat gy eenen vromdeling byt . . . niest gewoeten hebt . . . u waeren de wet en straf mit bekend . . . broeget u by uwe dienstey, aen den Staat . . . aen my . . . aen het volck . . .

Ja, ja, wy waeren . . . want uwe deugdasme maeder . . . ach! waere by niet soo droeg gestore om . . . wie weet . . .

Ach, Alond! dit . . . dit alleen maekt de arme lora de dovd ondraegelyk! Dien gryn daend hebt my soo lief . . . en is juo braef, soo goed . . . O! waere by hier, het hert van hem braeky!

De derde uytzondring, is in de gedichten, als men eenen spreuk aenwonen wiled, waer voer, alreeds enige woorden in (H) begin, des regels bevindes; ~~alt~~ als dan men er meer als dry gebruyken; als ald:

1° ..... I hoop de naam te gedagten
 Als word 'gehoor getwist' dat geest moet die veragten
 2° ..... Laet ons in drom by magten
 Een' god die waer heyl niet, een' god der leuzen agten. Boileau. — Digt' kunst

3° Don studee altoos getant de ruytbaer nederslaagen,
 Van Wielt tot een hyn ^{laanp} gaen de der bebriddling draagen.
 Don steun van humna vest, en d' hyn somt' blund, dien Wurd,
 Wurd... Koning, aek wat naem! .....
 Zonder dien, dreken naem, wie wel van d'oor gescheer,
 Wat wonder haden den ik een u laeten hoer? Boileau — 6de Brief

Eenige Letterkundige overweelen myn Dijk Affwijpingen: in gebuyfke 'er ladez, die of vier,
 volgens den graad van hoogmoedighen, die den lezer, of om beten te ruygen, den redenaar, doch moek in
 een. stek, al' vo afgestikt; maar men hadat, dat men naar als taal kundigen moet zyn ondanen
 verscheyden aerd ^{van onbegrijpelijkheid} d'yt tel stukken. — wy laeten, en de twee-digter voor het gebuyfke Dijk Letter
 kundig teeken.

Van de Hoofd-letters.

De hoofd-letters dienen tot het stellen der titel-boeken, en om eenen spreek wyse te beginnen. De
 verzen, de ^{cyfers} ~~nummers~~ van maanden en dromen, de steden en dorpen, end, beginnen met eenen hoofd-letter. — Men
 veginet met de beide letter de naemen van streekkundige of bekeerende magten; en de naemen van veldwag-
 heden en hoedanigheden; als waenen humne eygenschapper genoemd word; maar men getruygt de hoofd-
 letters niet in beide woorden, als zyn in eenen algemeynen hier genomen worden; voor'beelden:
 IK gaf hem eenen goeden raad; en Raed bekeed, het Departement bekuyt, den bespelt; ^{vervalten}
 — Weynige personen worden dichtes gebooren; en Dichter kwom gisteren en las ons een geyng van;
 — De keyzers zyn een de dood ondel worpen, gelyk alle andere personen. — Den Keyser heeft de
 vrede-artikeley getekent.

Eenige beginnen de naemen der maanden met eenen hoofd-letter, andere ynder, der conyngen, regel die men hier
 op gader, kon, is de gelyk heyl. — Nochtand, in de afkondigingen der openbaere magten, en de bekeed-
 maekingen, geschildt om in de stracten ten in het gelijkt des volks aengepelt te worden, is het zeer goed
 de bekeedworte woorden, waar van men gerdac mede, met hoofd-letters te beginnen; het welk zeer mainlyk
 ten haer in vterkonden Boek-werken, ~~van minnens~~ ^{van minnens} ~~den~~ ^{den} waer in men geene andere mag plaatsen,
 gelyk als hier lere is gelyd. — Ook steld men niet altyd hoofd-letters haer haer draeg-woorden en
 ken van derworden, dan naen dat men rekent, dat den ten volkomenlyk geeyndigd zyn.

Zeventiende Hoofdstuk.

Van de Uitspraak.

De uitspraak is omme wyke van duydelyk uyt te ^{spree}duyden, en volgens de regels, of gelykvoornig aen't gebruik, alle de woorden en de letter van een taal.

Den grond van de Nederduytsche uitspraak word geleerd op den reedweg, op dat men leere ledren en het is aen de Meesters van te geiden, goede grond-regels aen de leunders, als by hun leeren ledren. Het gebruik en het verkeeren met personen die ruyderlyk spreken, zullen hun door naar tot de volmaektheit brengen in de uitspraak, beter als zonden kunnen den, de nauwkeurighe en meest-uytgeloyte regels.

Daer sijn in de Nederduytsche taal twee verscheyde uitspraeken; 's eenes voor de leerzen en de hoog-draevende uitspraak, en 's andere voor den gemeynen onrym en voor de gewooneleyke rederoering.

In de leerzen en in de hoog-draevende rederoering, 't is te zeggen, in de rederoeringen, uytgesproken op den preek-stoel, in de kercken, of in andere gelegenheden die daftigheyt en edelmoedigheyt draegen, spreekt men alle de letters der woorden klaerlyk uyt, om zig wel te doen verstaen van zyne toehoorders.

In den gemeynen onrym en in de gewooneleyke rederoering, sou het sijn een belackelyke gemaektheit, en die af sijn hangen van de schyn-geleerdheyt, van soo nauwkeuriglyd te willen uitspreken alle de letters, gelyk in de hoog-draevende rederoering.

De een-letter-greepige Werk-woorden, worden met of zonder n uytgesproken, gelyk in deese:

<u>Ik gaen</u>	of	<u>ik gae.</u>
<u>Ik doen</u>	of	<u>ik doe.</u>
<u>Ik staen</u>	of	<u>ik stae.</u>
<u>Ik zien</u>	of	<u>ik zie.</u>

Men doet gelykelyk met de Werk-woorden die daer van voortd=
komen, en het is noytans beter van de n uyt-te-spreken, als het vol=
gende woord begint met eene kluk-letter, gelyk in deese voorbeelden:

Ik gaen u eenen soortel doen. — Ik doen altijd myn best. — Ik
staen alles toe het geen toe gattaen mag worden. — Ik zien onzen
vader van verre hooren.

Wy zullen hier onse soondere aanmerkingen staeken, om een dit mak
geens te groote uytgestrektheid te geeven, en ons verzuwegen met het geene
wy tot hier toe gedaan hebben.

Eynde.

Tafel des Inhouds

begrepen
In Deere Nederlandische Letter-konst.

I. (Aan-reedem)		Bladz. 1
Eerste Hoofd-Stuk.		
Bemerkingen op de Letter-konst, Woorden, Letter-gebreken, Letter- klinkers, Twee-klinkers, Drey-klinkers, Mede- klinkers, en op de deelen der Rede-voering.		
I. Lid.	Van de Letter-konst	1
—	— Woorden	2
—	— Letter	ibid.
II. Lid.	Van de klinkers.	ibid.
Aanmerkingen op het geene der vijf eerste klinkers		
III. Lid.	Van de Twee-klinkers	3
—	— Drey-klinkers	ibid.
IV. Lid.	Van de Mede-klinkers	4
—	— Wanneer men <u>ch</u> of <u>g</u> gebruyken moet	5
V. Lid.	Van de Deelen der Rede-voering.	6
II. Hoofd-stuk.		
Van het geslacht, van het getal en van den Naemval.		
—	Van het geslacht	13
—	— Getal.	14
—	— Naemval	ibid.

Tabel

III. Hoofd-Stuk.

Van het Naem-woord.

I ^{ste} Lid.	— Van het zelfstandig Naem-woord.	15
II. Lid.	— Van het Byvoegelyk Naem-woord.	16
	Hoe men een zelfstandig Naem-woord zal onderkennen met een byvoegelyk.	17
III. Lid.	— Van de Naem-woorden van Getal.	ibid.
IV. Lid.	— Van het Geslacht der Naem-woorden.	17 1/2
V. Lid.	— Van het Getal der Naem-woorden.	20
VI. Lid.	— Van de Naemzallen.	22
	Van de Nerkleyn-woorden	ibid.
VII. Lid.	— Van de Trappen van Vergelyking.	ibid.
	Van den Weerzendlyken.	23
	Vergelykenden	ibid.
	Overtreffenden	24

IV. Hoofd-Stuk.

Van het Lid.

I ^{ste} Lid.	— Bugging van een mannelijk Naem-woord met het bepaald lid	27
	Vrouwelyk	30
	Onrydig	31
II. Lid.	— Bugging van een mannelijk Naem-woord met het onbepaald lid.	ibid.
	Vrouwelyk	ibid.
III. Lid.	— Bugging van een mannelijk Naem-woord met het deel-noemend lid.	32
	Vrouwelyk	ibid.
	Onrydig	ibid.
IV. Lid.	— Van het Lid <u>lenen</u> , <u>eene</u> en <u>een</u>	ibid.
	Bugging van een mannelijk naem-woord met het lid <u>lenen</u> .	34
	Vrouwelyk	<u>lene</u> ibid.
	Onrydig	<u>len</u> ibid.

De 1 in houdt.
V. Hoofd-Stuk.
Van het Voornaem-woord.

I ^{de} Lid. — Van de berooenele Voornaem-woorden	35
Buiging van Voornaem-woorden van den eersten Persoon	36
Tweeden Persoon.	ibid.
Derden Persoon	ibid.
voor het onaanelyk	ibid.
Van het vrouweelyk	
II. Lid. — Van de aentroyende Voornaem-woorden	37
III. Lid. — Van de Bezittende	38
Verschiel tusschen ^{om} <u>afhangelende</u> en <u>onafhangende</u> Voornaem-woord	39
<u>hun</u> en <u>hem</u>	41
Buggingen van <u>onafhangende</u> en <u>bezittende</u> Voornaem-woorden	42
met het onbepaald Lid, verseyt aen Naem-woorden	42
Buggingen van <u>afhangelende</u> <u>bezittende</u> Voornaem-woorden, met	
bepaalde leden, en zonder zelfstandige Naem-woorden op	
het mannelyk Naem-woord alleen te verstaen	45
IV. Lid. — Van de aentoonende Voornaem-woorden	46
Buggingen van aentoonende Voornaem-woorden met Naem-woorden	47
V. Lid. — Van de <u>afhangelende</u> Voornaem-woorden	49
Buggingen van de <u>afhangelende</u> Voornaem-woorden	50
Verschiel tusschen <u>afgaende</u> en <u>voir-afgaende</u> Voornaem-woorden	54
VI. Lid. — Van de <u>onafhangende</u> Voornaem-woorden	54
Bugging van <u>onafhangende</u> Voornaem-woorden	57
VII. Lid. — Van de onreker of onbepaalde Voornaem-woorden	ibid.
Bezondere uytlegging dezer onbepaalde Voornaem-woorden	58

Tafel
 VI. Hoofd-stuk.
 Van het Werk-woord.

I. Lid.	Van de verscheide Samenvoegingen der Werk-woord.	67
	Hoe men de vier gedaenten van Werk-woorden kennen kan	ibid.
	Samenvoeging van het helpende Werk-woord <u>Hebben</u> .	68
	Lyn of weezen	70
	Van het Werk-woord der 1 ^{ste} Classe	72
	Lyst van Werk-woorden onder de 1 ^{ste} Classe begrepen.	73
	Samenvoeging van het Werk-woord der 2 ^{de} Classe	74
	Lyst van Werk-woorden, onder de 2 ^{de} Classe begrepen.	ibid.
	Samenvoeging van het Werk-woord der 3 ^{de} Classe.	76
	Lyst van Werk-woorden, onder de 3 ^{de} Classe begrepen.	77
	Samenvoeging van het Werk-woord der 4 ^{de} Classe.	78
	Lyst van Werk-woorden, onder de 4 ^{de} Classe begrepen.	79
II. Lid.	Van de Eigendommen van het Werk-woord.	
	Van de Zetellen	80
	_____ Personen	ibid.
	_____ Tyden	82
	<u>Uitlegging der dry wezenlyke Tyden.</u>	
1 ^o	Van den tegenwoordigen tyd.	ibid.
2 ^o	_____ volmaecten, voorleden tyd.	ibid.
3 ^o	_____ toekomten tyd.	85
	Van de Wyzen	87
	_____ Toornende	ibid.
	_____ Gebiedende	88

des inhouds.

Van de aenvoegende Wyze	89
<u>onbepaalde wyze</u>	90
III. Lid. — Van het maeken der tyden	92
Van de aenvoegende wyze	95
<u>onbepaalde wyze</u>	96
Van den Daedelyken Deelhebber	ibid.
<u>Lydenden</u>	ibid.
Van de On tydelyke Deelhebbers	97
IV. Lid. — <u>Van de Verscheyde gedaenten van Werk-woorden</u>	
Van het Zelfstandig Werk-woord	ibid.
Van de Rysoegelyke Werk-woorden	98
Van het Onrydig Werk-woord, en wyze om het te kennen uyt andere Werk-woorden	ibid.
Samenvoeging van't Onrydig Werk-woord <u>vallen</u> lydende deel-woord <u>geraken</u> , met het hulp-woord <u>Zyn of Weszen</u>	99
Van de Battering des Werk-woords	101
Van het Lydende Werk-woord	102
Samenvoeging van een Lydende Werk-woord	ibid.
Van de Oprigtelyke en Wederzydsche Werk-woorden	104
Samenvoeging van een Oprigtelyk Werk-woord.	ibid.
Van het Onpersoonelyk Werk-woord	106
Samenvoeging van twee Onpersoonelyke Werk-woorden <u>men moeten</u> <u>Daer is</u>	107
Van't Onpersoonelyk Werk-woord <u>Daer is of Daer zyn</u>	108

Tafel

V. lid	Van den outydelyken Deelhebber	109
VI. lid	Samenvoegingen van onregelmaetige en geestelike Werk-woorden	110
	Waar aen men een regelmastig en onregelmaetig Werk-woord kunnen kan	110
	Onregelmaetige Werk-woorden der 1 ^{ste} Samenvoeging	110
	2 ^{de}	111
	3 ^{de}	112
	4 ^{de}	113
	Samenvoeging der regelmastige onrydige Werk-woorden	
	Onrydige Werk-woorden, die den regel volgen der regelmastige Werkzaam Werk-w. der 1 ^{ste} Samenv.	114
	2 ^{de}	115
	3 ^{de}	116
	4 ^{de}	116
	Van de Samengestelde Werk-woorden	117
	Samenvoegingen van 't regelmastig samengesteld Werk-woord <u>Aanbesteden</u>	117
	onregelmaetig	118
	onrydig Werk-woord <u>worden</u>	121
	VII. Hoofd-stuk.	
	Van het Deel-woord.	122
I. lid	Van het Werkzaam Deel-woord	123
II. lid	lydende	123
	VIII. Hoofd-stuk.	
	Van het Voorzetsel	124
	IX. Hoofd-stuk.	
	Van het By-woord	127

des Inhouds.

X. Hoofd-stuk.

Van het Koppel-woord	129
Betkiering der Koppel-woorden	ibid.
Bezondere verhandeling van het Koppel-woord <u>Dat</u>	130

XI. Hoofd-stuk.

Van het Fustschen-werpsel	132
---------------------------	-----

XII. Hoofd-stuk.

Uytlegging der Naamvellen.

Van den Noemer	133
_____ Feeler	ibid.
_____ Geester	135
_____ Beschuldiger	ibid.
_____ Roeper	136
_____ Afneimels	137

XIII Hoofd-stuk.

Uytlegging der Lid-woorden of Leden

Van het bepaeld Lid	138
_____ onbepaeld Lid	139
_____ deelnoemende Lid.	ibid.
_____ Lid <u>Eenen</u> , <u>Eene</u> en <u>een</u>	140

XIV. Hoofd-stuk.

Van de Spel-woorden.

Algemeenen regel op de Spel-woorden der Naem- en Werk-woorden. — Opmerkingen op de Spel-woorden der Naem-woorden.	142
	143

Tafel des Inhouds.

Opmerking op de spel-konst der Werk-woorden. 145

XV. Hoofd-stuk.

Van de Geluyd-teekens 146

XVI. Hoofd-stuk.

Van de Afteppingen 147

Van eenige teekens daer men zig in't Schryven van bedient 149

XVII. Hoofd-stuk.

Van de Uyt spraek 151

